

Briseļē, 26.2.2016.
SWD(2016) 82 final

KOMISIJAS DIENESTU DARBA DOKUMENTS

2016. gada ziņojums par valsti – Latvija

Šis ir Eiropas Komisijas dienestu darba dokuments. Tas nav uzskatāms par Komisijas oficiālu nostāju un arī neskar nevienu šādu nostāju.

SATURS

Kopsavilkums	1
1. Ieskatš: ekonomikas stāvoklis un perspektīvas	4
2. Strukturāli jautājumi	18
2.1. Fiskālā politika, nodokļi, fiskālā sistēma un ilgtspēja ilgtermiņā	18
2.2. Darba tirgus un sociālā politika	26
2.3. Veselības aprūpe	30
2.4. Izglītība, pētniecība un inovācijas	34
2.5. Enerģētika, transports un vides jautājumi	40
2.6. Pārvaldība un uzņēmējdarbības vide	48
A. Pārskata tabula	55
B. MNNP rezultātu apkopojums	60
C. Standarta tabulas	61

TABULU SARAKSTS

1.1. Finanšu stabilitātes rādītāji	11
1.2. Galvenie ekonomikas, finanšu un sociālie rādītāji – Latvija	16
2.4.1. Latvijas pārdomātas specializācijas shēma	38
B.1. MNNP rezultātu apkopojums attiecībā uz Latviju	60
C.1. Finanšu tirgus rādītāji	61
C.2. Darba tirgus un sociālie rādītāji	62
C.3. Darba tirgus un sociālie rādītāji (turpinājums)	63
C.4. Strukturālās politikas un uzņēmējdarbības vides rādītāji	64
C.5. Ekoloģiskā izaugsme	65

DIAGRAMMU SARAKSTS

1.1. Ieguldījums reālā IKP pieaugumā	4
1.2. Izmaiņas eksporta īpatsvarā pa galamērķa valstīm	5
1.3. Euro kurss attiecībā pret izvēlētajām valūtām	5
1.4. Svarīgākie darba tirgus rādītāji: aktivitāte, bezdarbs, ilgstošs bezdarbs, jauniešu bezdarbs, jaunieši, kas nemācās, nestrādā un neapgūst arodu (NEET)	6
1.5. Minimālā alga procentuāli no vidējiem mēneša ienākumiem – Latvija un ES	6
1.6. Nabadzības riska jeb sociālās atstumtības indekss un tā sastāvdaļas	7

1.7.	Neto peļņas norma	7
1.8.	Nominālās vienības darbaspēka izmaksas	8
1.9.	Nominālās vienības darbaspēka izmaksu pieaugums gadā (2011.–2014. g.)	8
1.10.	Globālās konkurētspējas indekss	9
1.11.	Eksporta vērtības blīvuma funkcija pa kvalitātes pakāpēm	9
1.12.	Ārvalstu tiešie ieguldījumi Latvijā (2014. gads – 2015. gada 3. ceturksnis)	10
1.13.	Parāda līmenis pa sektoriem, % no IKP (nekonsolidēti dati)	10
1.14.	Mājokļu tīrgus	10
1.15.	Valsts izdevumi, ienākumi un parāds	11
1.16.	Galvenās tendences banku nozares bilancē	11
1.17.	Nefinanšu sabiedrību finansējums	12
2.1.1.	Valdības izdevumu plāni	18
2.1.2.	Iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojumi un vidējā alga	20
2.1.3.	Pēc ienākumiem diferencētais iedzīvotāju ienākuma nodokļa neapliekamais minimums	21
2.1.4.	Pēc ienākumiem diferencētā neapliekamā minimuma ietekmes sadalījums	21
2.1.5.	Pēc ienākumiem diferencētā neapliekamā minimuma ietekme uz nodokļu īpatsvaru darbaspēka izmaksās vienas algas saņēmējiem	22
2.1.6.	Lauksaimniecības zemes cenas	23
2.1.7.	Prognozes par pensiju izdevumiem	25
2.2.1.	Iedzīvotāju skaita izmaiņas	26
2.2.2.	Cilvēki, kuriem draud nabadzība vai sociālā atstumtība	27
2.3.1.	Izdevumi veselības aprūpei, 2013. g.	30
2.3.2.	Iedzīvotāju norādītās neapmierinātās vajadzības pēc veselības pārbaudes, 2013. g.	31
2.4.1.	Terciarās izglītības absolventu īpatsvars STEM nozarēs, 2013. g.	35
2.4.2.	Pētniecības un izstrādes intensitāte	37
2.5.1.	Enerģētikas nozares pievienotā vērtība un nodarbinātība	40
2.5.2.	Bruto iekšzemes energopatēriņš 2013. gadā	40
2.5.3.	Importa atkarības rādītājs, 2013. g.	41
2.5.4.	Ekonomikas energointensitāte	42
2.5.5.	Enerģijas galapatēriņš pa nozarēm, 2013. g.	42
2.5.6.	Atjaunojamo energoresursu izmantošana	43
2.5.7.	Atbalsts atjaunojamajiem energoresursiem (obligātais iepirkums), neto no subsidētās elektroenerģijas nodokļa	43
2.5.8.	Resursu produktivitāte	45
2.5.9.	Sadzīves atkritumu apsaimniekošana, 2013. g.	45
2.6.1.	Attālums līdz robežvērtībām <i>Doing Business</i> jautājumos	51
2.6.2.	Digitālās ekonomikas un sabiedrības indekss (2015. g.)	52
2.6.3.	IKT speciālisti, % no nodarbināto skaita	53

IZCĒLUMU SARAKSTS

1.1.	Problēmas ieguldījumu jomā	13
1.2.	ES budžeta ieguldījums strukturālās pārmaiņās	15
2.3.1.	Veselības aprūpes rādītāji Latvijā atpaliel no rādītājiem vairākumā ES dalībvalstu	32

KOPSAVILKUMS

Šajā ziņojumā ir izvērtēta Latvijas ekonomika, ņemot vērā 2015. gada 26. novembrī publicēto Komisijas gada izaugsmes pētījumu. Pētījumā ir ieteiktas trīs prioritātes ES ekonomikas un sociālajai politikai 2016. gadā: jaunu ieguldījumu piesaiste, strukturālo reformu īstenošana dalībvalstu ekonomikas modernizēšanai un atbildīga fiskālā politika.

Latvija atguvās no ekonomikas krīzes, veicot izlēmīgus pasākumus, un paredzams, ka īstermiņā izaugsme būs aptuveni 3 %. Saskaņoties ar ekonomikas krīzi, Latvija sāka striktu reformu programmu, kuru atbalstīja ES un SVF finansiālā palīdzība un kuras rezultātā ekonomika ātri līdzsvarojās un 2011. gadā atsākās ekonomikas izaugsme. Pēc Latvijas ekonomikas izaugsmes nelielas palēnināšanās 2014. un 2015. gadā, kam par iemeslu bija ārēji faktori, ir paredzams, ka ekonomikas izaugsme 2016. un 2017. gadā būs aptuveni 3 %. Saskaņā ar aplēsēm valdības parāds 2015. gada beigās bija 36,7 % no IKP. Valsts budžeta stāvoklis tiek kontrolēts, proti, tiek prognozēts, ka fiskālais deficīts 2016. gadā būs 1 % no IKP.

Paredzams, ka vidējā termiņā patēriņš un ieguldījumi būs galvenie ekonomikas virzītājspēki. Privāto patēriņu un ieguldījumus kavēja ārējā nedrošība, kas valdīja 2014. gadā, taču paredzams, ka tie pakāpeniski atjaunosies. Attiecībā uz privāto sektoru jāatzīmē, ka mājsaimniecību ienākumu pieaugums ir dinamisks un jaunu kredītu izsniegšana ir sasniegusi zemāko punktu. Attiecībā uz publiskiem ieguldījumiem ir paredzams, ka jaunajā plānošanas periodā ES līdzekļu apgušana paātrināsies. Latvija ir nozīmīga Eiropas strukturālo un investīciju (ESI) fondu līdzekļu saņēmēja un 2014.–2020. gada periodā var saņemt līdz 5,6 miljardiem eiro. Šādi ieguldījumi aptvers dažādas jomas, jo īpaši infrastruktūru, vidi, izglītību, inovācijas un veselības aprūpi.

Latvija ir atvērta ekonomika, kurai ir ciešas saiknes ar tirdzniecības partneriem reģionā. Saistībā ar spriedzi attiecībās ar Krieviju eksporta rādītāji un ieguldītāju uzticība samazinājās, atsverot zemāku naftas cenu un vājāka euro sniegtos ieguvumus. Pēc zināmu pielāgošanās izmaksu segšanas eksporta nozare ir sekmīgi

atradusi jaunus tirgus. Turklāt produktu kvalitātes uzlabošana ir iemesls labākiem Latvijas eksporta rādītājiem laikā, kad izmaksu konkurētspējā ir vērojamas negatīvas tendences.

Nopietnas problēmas ir saistītas ar demogrāfisko situāciju. Neto emigrācijas un negatīva dabiskā pieauguma dēļ darba tirgus kļūst šaurāks. Līdz 2030. gadam darbaspējīgā vecuma iedzīvotāju skaits varētu samazināties par 20 %. Tas rada spiedienu uz sociālajām un veselības aprūpes sistēmām, jo demogrāfiskā slodze pieaug, un var pasliktināt jau tā augstos nabadzības un sociālās atstumtības rādītājus.

Darbaspējīgā vecuma iedzīvotāju skaita samazinājums sekmē to, ka algas pieaug ātrāk nekā ražīgums. Ja tā turpināsies, tas varētu apdraudēt tirgojamo preču nozares konkurētspēju un visas ekonomikas ilgtermiņa izaugsmes potenciālu. Tikmēr dažās nozarēs trūkst kvalificēta darbaspēka.

Kopumā Latvija ir panākusi ierobežotu progresu, sekojot 2015. gada konkrētai valstij adresētajiem ieteikumiem. Neliels progress sasniegts, uzlabojot profesionālo izglītību, izveidojot uz kvalitāti balstītu finansējumu augstākajai izglītībai un pētniecībai, palielinot sociālās palīdzības pabalstu saņēmēju nodarbināmību, uzlabojot tiesu iestāžu sistēmas efektivitāti un apkarojot ēnu ekonomiku. Taču tikai ierobežots progress ir sasniegts, novirzot nodokļu slogu no zemu atalgotiem darba ņēmējiem, uzlabojot sociālās palīdzības pabalstu atbilstību un piekļuvi veselības aprūpes pakalpojumiem, kā arī šo pakalpojumu izmaksu lietderību, un palielinot maksātspējas administratoru pārskatatbilstību. Nav panākts progress saistībā ar tiesību aktu uzlabošanu valsts civildienesta jomā, jo Valsts civildienesta likuma projekts nav pieņemts Saeimā.

Attiecībā uz progresu valsts mērķu sasniegšanā saskaņā ar stratēģiju „Eiropa 2020” jāatzīmē, ka Latvijai ir labi rezultāti šādās jomās: nodarbinātības līmenis, atjaunojamie energoresursi, energoefektivitāte, siltumnīcefekta gāzu emisijas samazināšana, priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas samazināšana un terciārās izglītības iegūšanas rādītājs, savukārt lielāki centieni ir vajadzīgi saistībā ar ieguldījumiem pētniecībā un izstrādē un nabadzības samazināšanu.

Galvenie šajā ziņojumā ietvertās analīzes konstatējumi un saistītie politikas problēmjautājumi ir šādi.

- **Nodokļu ieņēmumu struktūra ierobežo ekonomikas izaugsmi un sabiedrisko pakalpojumu sniegšanu.** Augsts nodokļu slogs zemu atalgo tiem darba ņēmējiem kavē oficiālo nodarbinātību. Tikai nelielā apmērā tiek izmantots potenciāls, ko sniedz izaugsmi veicinoša nodokļu politika, novirzot uzsvāru no nodokļu uzlikšanas darbaspēkam uz patēriņa, vides un īpašuma nodokļiem. Nodokļu nemaksāšanas līmenis, kas gan samazinās, taču joprojām ir augsts, ierobežo to, ka izglītībai, sociālajiem un veselības aprūpes pakalpojumiem ir pieejams pienācīgs valsts finansējums.
- **Paredzams, ka minimālā ienākumu līmeņa reforma uzlabos sociālās palīdzības pabalstu atbilstību.** No 2017. gada valsts mērogā ir paredzēts ieviest minimālā ienākumu līmeņa robežvērtību, taču vēl nav pieņemts lēmums par budžeta finansējumu. Pēc šā pasākuma īstenošanas tas varētu daļēji risināt nabadzības un sociālās atstumtības problēmas. Reformai būs nepieciešama ilgtermiņa finanšu plānošana, lai nodrošinātu fiskālo stabilitāti.
- **Ilgspējīgai ekonomikas izaugsmei ļoti būtiski ir nodrošināt labi kvalificēta darbaspēka pieejamību.** Situācijā, kad sarūk darbaspējīgā vecuma iedzīvotāju skaits, pieprasījums pēc darbaspēka samazina bezdarba līmeni, taču algu pieaugums ir lielāks nekā ražīguma kāpums. Šo ietekmi varētu neitralizēt ar ražīgumu veicinošām reformām, jo īpaši izglītības, darba tirgus aktivizācijas un veselības aprūpes jomā.
- **Ir izstrādāta tirgus prasībām atbilstoša izglītības, pētniecības un inovācijas sistēma, taču tā vēl nav pilnībā īstenota.** Augstākās izglītības ieguvēju īpatsvars Latvijā pārsniedz ES vidējo rādītāju, taču joprojām ir grūti nodrošināt pietiekamu skaitu absolventu zinātnesietilpīgās nozarēs un piesaistīt ārvalstu studentus. Augstākās izglītības un pētniecības finansējuma nolūkā tiek ieviesti kvalitatīvi veicinoši stimuli, un Latvija virzās uz augstākās izglītības iestāžu neatkarīgu

akreditāciju. Zinātne, tehnoloģija, inženierzinātnes un matemātika tiek popularizētas skolās, un tām tiek piešķirta prioritāte studiju vietu valsts finansējumā. Tomēr mācīšanās darbvietā un inovācijas nav pietiekamas, un aktīvo darba tirgus pasākumu tvērums ir mazs. Paredzams, ka pētniecības iestāžu konsolidācija un mērķtiecīgs atbalsts inovācijai sekmēs to, ka uzlabojas Latvijas šobrīd zemie rezultāti inovācijas jomā.

- **Latvija ievērojami atpaliek no pārējām dalībvalstīm iedzīvotāju vispārējās veselības ziņā.** Piekļuve veselības aprūpei joprojām ir būtiska problēma, kam par iemeslu ir mazais valsts finansējums un lieli tiešie maksājumi, kurus iedzīvotāji maksā paši. Nepietiekams finansējums pagarina pacientu rindas, un neapmierinātās vajadzības pēc veselības aprūpes Latvijā ir vislielākās Eiropas Savienībā. Pakāpeniski tiek īstenoti efektivitātes un preventīvi pasākumi, taču trūkst vispusīga redzējuma, jo īpaši attiecībā uz atbilstīgu finansējumu.
- **Ieguldījumus kavē nestabilā ārējā vide un trūkumi ieguldījumu aizsardzībā.** Ieguldījumi ar Krieviju saistītajos uzņēmumos ir apturēti. Aizvien mazākais darbaspējīgo cilvēku skaits vājina Latvijas pievilcību ieguldījumiem. Turklāt vājā maksātspējas administratoru uzraudzība, zemie atgūšanas rādītāji maksātspējas lietās un valsts pārvaldes neefektivitāte attur no ieguldījumu veikšanas Latvijā. Arī ēnu ekonomikas apmērs, kaut arī samazinās, kropļo konkurenci un neveicina ieguldījumus vai inovācijas.
- **Energoapgādes drošība ir atkarīga no ieguldījumiem starpsavienojumos un efektīvas resursu izmantošanas.** Elektroenerģijas tirgus ir pilnībā atvērts kopš 2015. gada, taču pilnīgu labumu no tā varēs gūt tikai pēc tam, kad būs ieviesti pietiekami reģionālie starpsavienojumi. Gāzes tirgus liberalizācija, kas jāpabeidz līdz 2017. gada aprīlim, virzās uz priekšu. Atjaunojamo energoresursu un koģenerācijas, kuras pamatā ir fosilais kurināmais, atbalsta sistēma ir kļuvusi aizvien sarežģītāka un dārgāka. Kamēr nav noskaidroti jaunajā sistēmā iekļautie nosacījumi, jauni projekti šobrīd ir apturēti.

Energoefektivitāti var uzlabot ar siltumizolējošu daudzdzīvokļu ēku palīdzību.

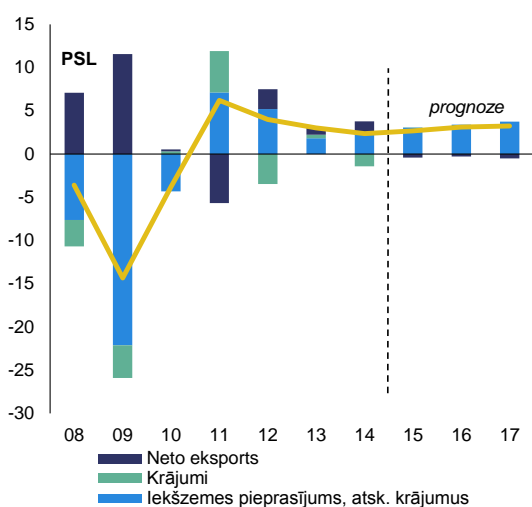
- **Neefektīva valsts pārvalde un neatbilstoša publiskā infrastruktūra negatīvi ietekmē uzņēmējdarbības vidi.** Atalgojums publiskajā sektorā ir vāji saistīts ar gūtajiem rezultātiem. Šādos apstākļos ir grūti piesaistīt un paturēt talantīgus cilvēkus. Latvija ir atkarīga no ES finansējuma, lai modernizētu publisko infrastruktūru, taču vairāki projekti ir nonākuši grūtībās sliktas projektu vadības dēļ. Efektīvāka projektu vadība un publiskais iepirkums varētu dot lielāku labumu gan valsts pārvaldei, gan uzņēmumiem.

1. IESKATS: EKONOMIKAS STĀVOKLIS UN PERSPEKTĪVAS

Izaugsmes perspektīvas

Paredzams, ka Latvijas ekonomikas izaugsme 2015. gadā ir nedaudz paātrinājusies, nelabvēlīgu ārējo apstākļu kontekstā sasniedzot 2,7 %. Prognozējams, ka ekonomikas izaugsme 2016. un 2017. gadā nelielā mērā paātrināsies līdz attiecīgi 3,1% un 3,2%, kam pamatā būs iekšzemes pieprasījums (1.1. diagramma). Potenciālā izaugsme pārsniegs 3%, galvenokārt pateicoties ražīguma pieaugumam. Ja šāds temps turpināsies, Latvijas IKP uz vienu iedzīvotāju, visticamāk, sasniegs eirozonas vidējo rādītāju īsi pirms 2050. gada; salīdzinājumam – atbilstoši valsts centieniem ir paredzēts sasniegt šo mērķi līdz 2030. gadam ⁽¹⁾. Tomēr pašreizējā atveseļošanās ir lielā mērā atkarīga no Eiropas partnervalstu ekonomikas turpmākās atveseļošanās un attīstības jaunietekmes valstu ekonomikā.

1.1. diagramma. Ieguldījums reālā IKP pieaugumā

Avots: Eiropas Komisija.

Paredzams, ka iekšzemes pieprasījums arī turpmāk būs galvenais ekonomikas dzinējspēks, jo privāto patēriņu veicina pastāvīgi pieaugošie ienākumi un lētāka enerģija. Tiek prognozēts, ka ieguldījumu izaugsme, sākot no zema līmeņa, pakāpeniski paātrināsies, ko veicinās vairāku jaunā ES budžeta plānošanas perioda ietvaros finansētu projektu uzsākšana un pamazām vērojamā atveseļošanās banku aizdevumu jomā. Kaut arī

⁽¹⁾ Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam.

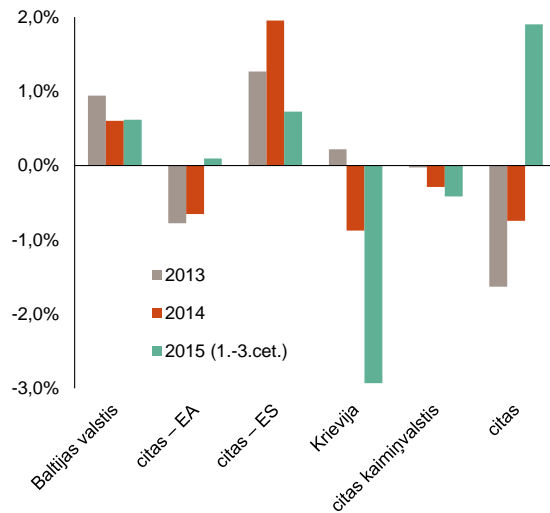
joprojām norit aizņemto līdzekļu īpatsvara samazināšanas process, jaunākie rādītāji liecina par nelielu kāpumu jaunu aizdevumu izsniegšanā – 2015. gada beigās Latvijas bankas ziņoja par augošu pieprasījumu pēc aizdevumiem un par kredītu standartu atvieglošanu uzņēmumiem un mājsaimniecībām ⁽²⁾. Kredītu cikla atjaunošanās nozīmē pozitīvu risku attiecībā uz patēriņa un ieguldījumu sekmēšanu.

Latvijas tirdzniecība ir apliecinājusi noturību pret lieliem satricinājumiem. Jo īpaši pieprasījums no Krievijas samazinājās straujās rubļa devalvācijas un to sankciju dēļ, ko Krievija noteica lauksaimniecības precēm saistībā ar Ukrainas krīzi ⁽³⁾. Tas arī saasināja konkurenci no līdzīgi skartajām kaimiņvalstīm, kurām arī bija jāpārorientē Krievijai paredzētais eksports. Negatīvā ietekme, kuras iemesls bija straujais Krievijas pieprasījuma kritums, izraisīja būtisku korekciju produktu un tirgu ziņā (1.2. diagramma). Eksportētāji ir konsolidējuši tirdzniecības saites ar citām Baltijas valstīm un atraduši jaunus tirgus eirozonai nepiederošajās ES valstīs. Euro vērtības samazināšanās pret ASV dolāru, Ķīnas juānu un Lielbritānijas mārciņu (1.3. diagramma) ir palīdzējusi eksportētājiem paplašināt tirdzniecību ārpus eirozonas, galvenokārt uz Alžīriju (augu valsts produkti) un Apvienotajiem Arābu Emirātiem (mehānismi un iekārtas). Ir pastiprināti arī eksporta atbalsta pasākumi (skatīt 2.6. sadaļu). Kopumā Latvijas eksporta nozares ir pārsniegušas prognozes.

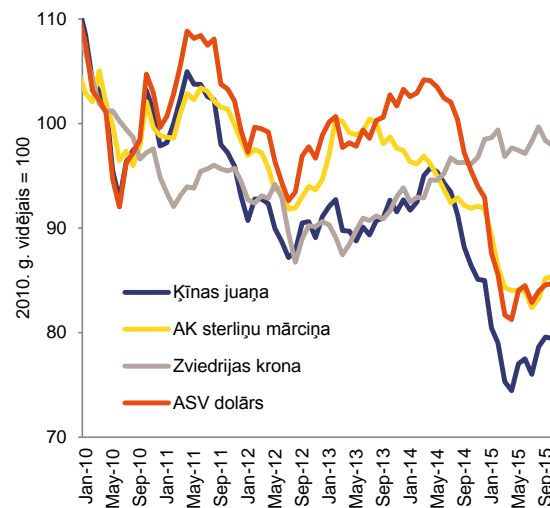
⁽²⁾ ECB un Latvijas Bankas banku veiktās kreditēšanas apsekojums, 2015. gada septembris.

⁽³⁾ [No milk for the bear: the impact on the Baltic states of Russia's counter-sanctions](#) Kaspar Oja *Baltic Journal of Economics* Vol. 15, Iss. 1, 2015

1.2. diagramma. **Izmaiņas eksporta īpatsvarā pa galamērķa valstīm**

Avots: Latvijas Centrālā statistikas pārvalde.

1.3. diagramma. **Eiropa kursa attiecībā pret izvēlētām valūtām**

Avots: Eiropas Centrālā banka.

Paredzams, ka inflācija pakāpeniski pieaugs salīdzinājumā ar vēsturiski zemo līmeni.

Izejvielu, jo īpaši jēlnaftas, zemo cenu dēļ inflācija 2015. gadā saglabājās zemā līmenī (0,2 %). Gaidāmā ilgstošā algu izaugsmes dinamika un enerģijas cenu indeksu izlīdzināšanās ir iemesls tam, ka inflācija varētu pakāpeniski pieaugt līdz 0,4 % 2016. gadā un 2,0 % 2017. gadā.

Darba tirgus

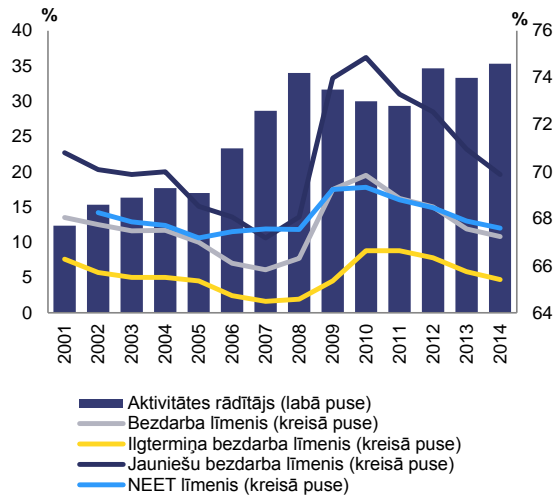
Darba tirgū palielinās spriedze. Neto emigrācijas un sabiedrības novecošanās apvienojums izraisa darbaspējīgā vecuma iedzīvotāju skaita samazinājumu. Pozitīva nodarbinātības izaugsme un pieaugošais līdzdalības īpatsvars darba tirgū ir samazinājuši bezdarba līmeni (1.4. diagramma, 1.2. tabula). Tomēr pastiprināta konkurence attiecībā uz darbaspēku – gan nodarbināto skaita, gan prasmju ziņā – atspoguļojas spēcīgā algu pieaugumā. Nominālās algas pieaugums maksimumu sasniedza 2014. gadā, kad tas bija 9,3 %, tad palēninājās 2015. gadā līdz aptuveni 6 %, taču tas joprojām ir straujākais pieauguma rādītājs Eiropas Savienībā.

Paredzams, ka saasināsies darbaspēka ierobežotas pieejamības problēma.

Salīdzinājumā ar 2014. gada līmeni darbaspējīgā vecuma (15–64 gadi) iedzīvotāju skaits līdz 2060. gadam varētu samazināties par gandrīz 40 % un līdz 2030. gadam – par vairāk nekā 20 % ⁽⁴⁾. Paredzams, ka demogrāfiskās slodzes rādītājs (65 gadus vecu un vecāku cilvēku skaits salīdzinājumā ar 15–64 gadus vecu cilvēku skaitu) būtiski pieaugs – no 28,6 % 2014. gadā līdz 50,5 % 2050. gadā. Šajā kontekstā tiek prognozēts, ka īstermiņā algas turpinās strauji palielināties (vairāk nekā 5 % apmērā), savukārt bezdarba līmenis samazināsies no 10,8 % 2014. gadā līdz 8,6 % 2017. gadā. Saistītās darba tirgus, veselības un izglītības politikas problēmas ir apspriestas 2. sadaļā.

⁽⁴⁾ Eiropas Komisijas 2015. gada ziņojums par novecošanu http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2014/pdf/ee8_en.pdf

1.4. diagramma. **Svarīgākie darba tīrgus rādītāji: aktivitāte, bezdarbs, ilgstošs bezdarbs, jauniešu bezdarbs, jaunieši, kas nemācās, nestrādā un neapgūst arodu (NEET)**

Avots: Eurostat

Piezīme: aktivitātes rādītājs (% no iedzīvotājiem), kopumā, 15–64 gadus veci cilvēki; bezdarba līmenis un ilgstoša bezdarba līmenis (% no darbaspēka), kopumā, 15–74 gadus veci cilvēki; jauniešu bezdarba līmenis (% no darbaspēka), kopumā, 15–24 gadus veci cilvēki; NEET: jaunieši, kas nemācās, nestrādā un neapgūst arodu (% no iedzīvotājiem), kopumā, 15–24 gadus veci cilvēki.

Darba devēji Latvijā pauž uzskatu, ka ļoti trūkst darba ņēmēju ar prasmēm, kas atbilst nozaru vajadzībām⁽⁵⁾. Ir liecības, ka grūti aizpildāmas, brīvas darbvietas ir informācijas un komunikācijas tehnoloģijas, tekstilrūpniecības, būvniecības un veselības aprūpes nozarē. Tomēr grūtības aizpildīt darbvietas veselības aprūpes nozarē un tekstilrūpniecībā, iespējams, ir saistītas ar samērā sliktiem darba apstākļiem un zemām algām. Prasmju trūkuma problēma nākotnē ir paredzama mašīnbūves un veselības aprūpes nozarēs, jo tajās ir nodarbināti vecāka gadagājuma darba ņēmēji. Pozitīvi ir tas, ka, pateicoties iedzīvotāju prasmju pilnveidei, pēdējos 15 gados Latvijā ir samazinājusies prasmju neatbilstība⁽⁶⁾.

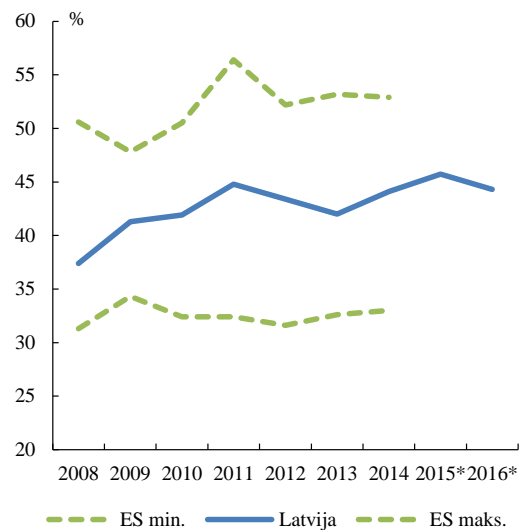
2014. un 2015. gadā – pēc diviem relatīvas stagnācijas gadiem – minimālā alga pieauga

⁽⁵⁾ Avots: Eiropas uzņēmumu apsekojums, 2013. g.

⁽⁶⁾ Prasmju neatbilstību mēra kā visos izglītības līmeņos konstatēto nodarbinātības rādītāju relatīvo dispersiju. Kiss, A., Vandeplas, A. (2015) *Measuring Skills Mismatch*, Eiropas Komisija, Nodarbinātības, sociālo lietu un iekļautības ģenerāldirektorāts, analītiskais ziņojums tiešsaistē, Nr. 7/2015.

samērā strauji. Minimālā mēnešalga tika paaugstināta no EUR 285 (2013. gadā) līdz EUR 360 (2015. gadā) un tagad sasniedz aptuveni 45,7 % no vidējās mēnešalgas privātajā sektorā. 2016. gadā tā tika nedaudz paaugstināta – no EUR 360 līdz EUR 370; tas ir mazāk nekā prognozētais vidējās algas pieaugums (1.5. diagramma).

1.5. diagramma. **Minimālā alga procentuāli no vidējiem mēneša ienākumiem – Latvija un ES**

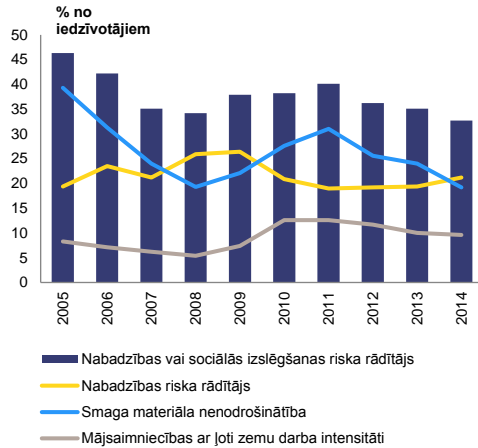
Avots: Eiropas Komisija.

Šie minimālās algas paaugstinājumi veido būtisku daļu no kopējā algu pieauguma. Saskaņā ar aplēsēm minimālās algas īpatsvars attiecībā pret visiem darba ņēmējiem ir 35,2 % (balstoties uz valsts statistiku), kas ir samērā augsts rādītājs Eiropas Savienībā. Šo augsto īpatsvaru varētu daļēji izskaidrot ar vēl aizvien nozīmīgo ēnu ekonomikas apmēru (aploksņu algas), kā arī ar faktu, ka ievrojama daļa pašnodarbināto personu deklarē, ka saņem minimālo algu. No vienas puses, minimālās algas paaugstinājumi Latvijas konkrētajā kontekstā ir panākuši to, ka daļa no neoficiālajiem maksājumiem (aploksņu algas) tiek atspoguļoti oficiālajā statistikā, un ir sekmējuši ēnu ekonomikas samazinājumu. No otras puses, pasākumu efektivitāti varētu samazināt darba devēji, kas ierobežo oficiālo darbalaiku.

Ienākumu nevienlīdzība un nabadzība joprojām ir vienas no augstākajām Eiropas Savienībā. Nabadzības un sociālās atstumtības

rādītājs ir samazinājies no 35,1 % 2013. gadā līdz 30,9 % 2015. gadā (1.6. diagramma). Tomēr tas vēl aizvien ir augsts, un sociālās drošības sistēma ir vāja (skatīt 2.2. sadaļu). Ienākumu nevienlīdzība, ko mēra ar Džini koeficientu, ir otra lielākā Eiropas Savienībā. Nodokļu atvieglojumu sistēmas spēja samazināt nevienlīdzību ir ierobežota salīdzinājumā ar citām dalībvalstīm (2.1. sadaļa). Nevienlīdzību pastiprina ierobežotā veselības aprūpes pakalpojumu sniegšana. Liela iedzīvotāju daļa pauž, ka viņu veselības aprūpes vajadzības netiek apmierinātas, un piekļuve veselības aprūpei pēdējos gados nav uzlabojusies (2.3. sadaļa).

1.6. diagramma. **Nabadzības riska jeb sociālās atstumtības indekss un tā sastāvdaļas**

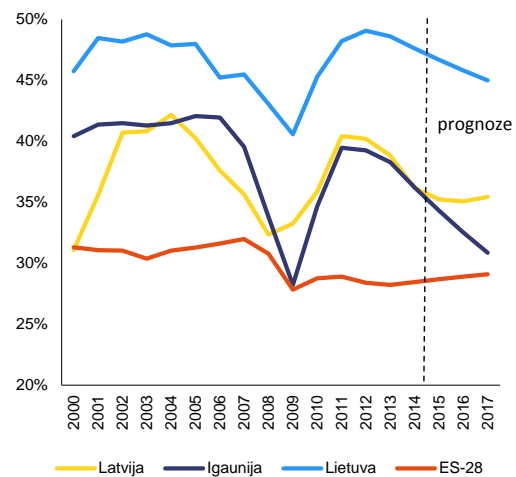
Avots: Eurostat, EU-SILC.

Algas pieaugums 2014. gadā ievērojamā mērā bija saistīts ar pozitīvu ražīguma attīstību (tendence, kas turpinājusies kopš 2009. gada). Rezultātā nominālās vienības darbaspēka izmaksas 2014. gadā palielinājās lēnāk nekā algas, proti, par 4,6 %. Tas vēl aizvien ir lielākais visā Eiropas Savienībā konstatētais pieaugums, un paredzams, ka tas saglabāsies samērā dinamisks arī 2015. gadā (gandrīz 4 %).

Darbaspēka izmaksu dinamika joprojām ir būtisks rādītājs, kas turpmāk jāuzrauga. 2012.–2014. gadā nominālās vienības darbaspēka izmaksas (*ULC*) pieauga, pārsniedzot makroekonomikas nelīdzsvarotības novērtēšanas procedūrā noteikto indikatīvo robežvērtību, un saskaņā ar jaunākajiem datiem kopējais pieaugums

sasniedza 9,1 % ⁽⁷⁾. Tomēr situācija vēl nav problemātiska – uzņēmumu pamatdarbības pārpalikums joprojām pārsniedz ES vidējo rādītāju, kas nozīmē, ka situācija ir salīdzināma ar pārējām Baltijas valstīm (1.7. diagramma).

1.7. diagramma. **Neto peļņas norma**

Avots: Eiropas Komisija. Piezīme: neto pamatdarbības pārpalikums, kas pārsniedz neto pievienoto vērtību.

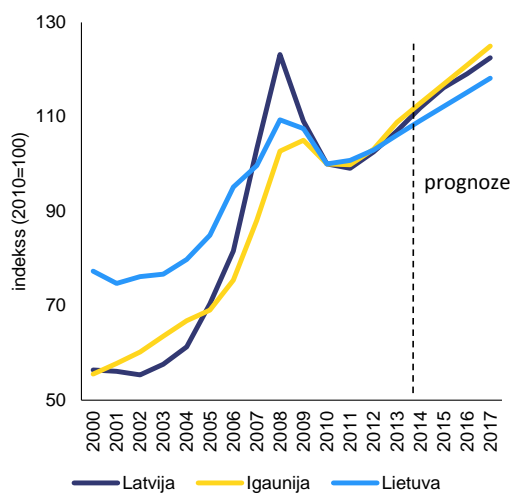
Latvijas darbaspēka izmaksu izmaiņas visumā atbilst izmaiņām tās galvenajās tirdzniecības partnerēs, proti, Lietuvā un Igaunijā (1.8. diagramma). *ULC* dinamika būtu arī jāskata kontekstā ar ļoti pēkšņo korekciju pēc krīzes 2008. un 2009. gadā, kad Latvijā bija vērojama lielāka lejupvērstā korekcija nekā pārējās Baltijas valstīs. Nominālās vienības darbaspēka izmaksu pieaugums nozaru līmenī bija vislielākais būvniecības nozarē (1.9. diagramma), taču samērā augsts tas bija arī ražošanā un tirdzniecībā (vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības, pārtikas un izmitināšanas pakalpojumu, kā arī citās nozarēs).

Darba ražīgums Latvijā ir vienos no zemākajiem Eiropas Savienībā. Tas ir saistīts ar to, ka dominē zemo un vidēji zemo tehnoloģiju nozares. Tomēr ražīgums Latvijā pietuvojas citu ES dalībvalstu rādītājiem, jo darba ražīgums uz vienu nodarbināto palielinājās no 57 % no vidējā ES rādītāja 2008. gadā līdz 64 % 2014. gadā. Reālā darba ražīguma uz vienu nodarbināto pieaugums

(7) Skatīt arī B pielikumu attiecībā uz datiem, kas publicēti 2016. gada brīdināšanas mehānisma ziņojumā.

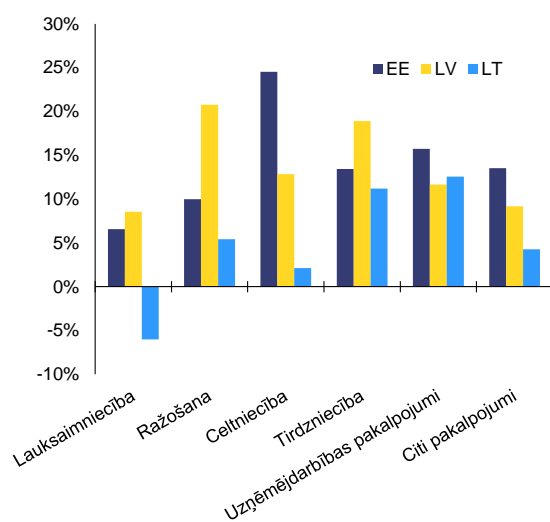
pēdējos 5 gados ir viens no augstākajiem Eiropas Savienībā (kopā ar Bulgāriju, Rumāniju un Lietuvu). Tomēr pastāv tādi ierobežojumi ražīguma konverģencei ar citām dalībvalstīm kā, piemēram, nopietni trūkumi pētniecības un inovācijas sistēmā; šie ierobežojumi ir apspriesti 2.4. sadaļā.

1.8. diagramma. Nominālās vienības darbaspēka izmaksas

Avofs: Eiropas Komisija.

1.9. diagramma. Nominālās vienības darbaspēka izmaksu pieaugums gadā (2011.–2014. g.)

Avofs: Eiropas Komisija.

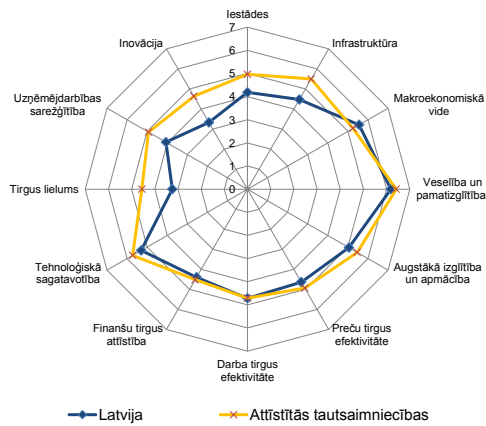
Tā kā algu pieaugums apstieidz ražīguma kāpumu, Latvijas konkurētspējas priekšrocības tiek iedragātas, un tas varētu ietekmēt vidējā termiņa un ilgtermiņa izaugsmes izredzes. Iekšzemes pieprasījuma uzlabošanās varētu nākt par labu netirgojamo preču sektoram, spiežot tirgojamo preču sektoru izbeigt zema ražīguma darbības vai virzīties uz augšu vērtības veidošanas ķēdē.

Kopš krīzes Latvija līdz šim ir turpinājusi iegūt lielāku tirgus daļu savām precēm un ir sekmīgāka nekā citas ES dalībvalstis. 2008.–2010. gadā šo ieguvumu pamatā daļēji bija lielāka izmaksu konkurētspēja (1.8. diagramma). 2009.–2014. gadā Latvijas eksportā ir kļuvis vairāk augstākas kvalitātes produktu (1.11. diagramma), kas varētu būt iemesls labākiem Latvijas tirdzniecības rādītājiem laikā, kad izmaksu konkurētspējā ir vērojamas negatīvas tendences.

Privātā sektora konkurētspēju kavē vājā zināšanu pārnese. Pasaules Ekonomikas foruma 2015. un 2016. gada ziņojumā par globālo konkurētspēju Latvija ir ierindoja 44. vietā⁽⁸⁾, atzīmējot to, ka inovācijas ir valsts vājākā vieta (1.10. diagramma). Uzņēmumu pētniecības un izstrādes intensitāte ir viena no zemākajām Eiropas Savienībā, un pētniecības iestāžu un uzņēmumu sadarbība ir nepietiekama (skatīt 2.4. sadaļu).

(8) Divas vietas zemāk salīdzinājumā ar 2014. un 2015. gadu.

1.10. diagramma. Globālās konkurētspējas indekss

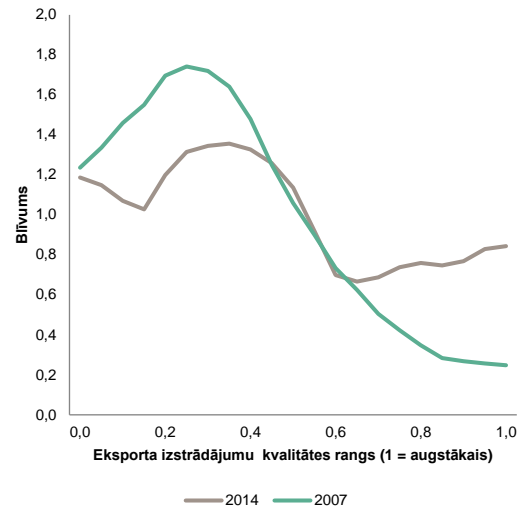
Avots: Pasaules Ekonomikas forums, 2015. g.

Konkurētspēju varētu palielināt, vēl vairāk uzlabojot uzņēmējdarbības vidi. Konstatēts, ka visproblemātiskākie faktori uzņēmējdarbības veikšanai ir nodokļu jomas noteikumu mainīgums un sarežģītība, valsts pārvaldes neefektivitāte, pieeja finansējumam, kā arī izglītības atbilstīgums un spējas inovācijas jomā. Šie jautājumi ir izskatīti 2.1., 2.4. un 2.6. sadaļā. Uzņēmumiem arī nāktu par labu lielāka gatavība uzņemties risku un proaktīva uzņēmējdarbības veikšana⁽⁹⁾.

Tekošais konts joprojām ir ar deficītu. Kaut arī tirdzniecības bilances uzlabošanās palīdz ierobežot tekošā konta deficītu, tas notiek aizvien lēnāk. Neto ārējais parāds ir saglabājies mērenā līmenī (2015. gada 3. ceturksnī tas bija 28,6 % no IKP), un paredzams, ka tas samazināsies.

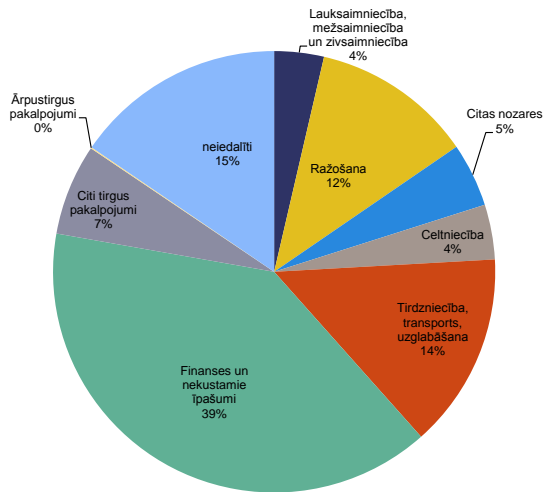
(9) Arnis Sauka (2014), *Measuring the competitiveness of Latvian companies*, *Baltic Journal of Economics*, 14:1-2, 140-158, DOI: 10.1080/1406099X.2014.995421.

1.11. diagramma. Eksporta vērtības blīvuma funkcija pa kvalitātes pakāpēm

Avots: Eiropas Komisijas aprēķini, kuru pamatā ir Comext (Eurostat) un ORBIS dati.

Augstajam negatīvajam neto starptautisko ieguldījumu pozīcijas (NIIP) rādītājam ir lejupvērsta tendence. Vienlaikus trīs ceturtdaļas no šīm saistībām 2015. gadā attiecas uz uzkrātiem ārvalstu tiešiem ieguldījumiem (ĀTI). 2014. un 2015. gadā ārvalstu tiešie ieguldījumi tika galvenokārt veikti finanšu un nekustamā īpašuma darījumos, kam sekoja tirdzniecības un ražošanas nozares (1.12. diagramma). Šī struktūra atspoguļo ārvalstu banku lielo īpatsvaru Latvijā un atvērto mājokļu sektorā. Tas arī uzsver nepieciešamību veikt ieguldījumus izaugsmi veicinošās nozarēs, lai paātrinātu ekonomikas iedzīšanas procesu.

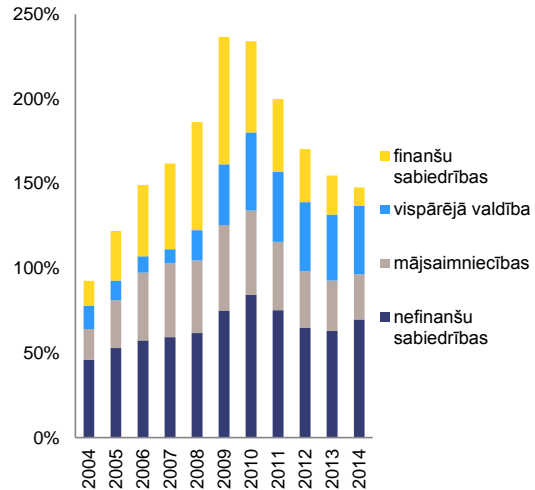
1.12. diagramma. **Ārvalstu tiešie ieguldījumi Latvijā (2014. gads – 2015. gada 3. ceturksnis)**

Avots: Latvijas Banka.

Parādsaistības

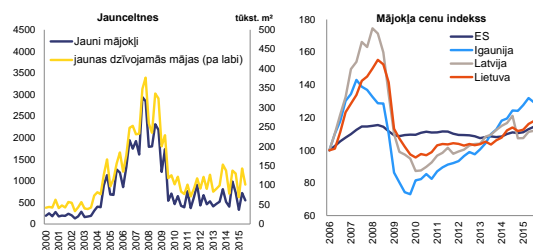
Pēc tam, kad 2009. un 2010. gadā bija pārplisī mājokļu tirgus burbulis, iekšzemes parādsaistības 2014. gadā samazinājās zem 150 % no IKP (1.13. diagramma). Privātā sektora parāda līmenis 2014. gadā bija 107 % no IKP. Aizņemto līdzekļu īpatsvara samazināšana būtu jāturpina tik ilgi, kamēr jaunu kredītu līmenis saglabājas neliels (1.16. diagramma), jo īpaši tāpēc, ka mājsaimniecības ietaupa daļu no savas lielākās pirktspējas. Paredzams, ka šis process kādā brīdī apstāsies, jo bankas ziņo gan par lielāku pieprasījumu pēc aizņēmumiem no uzņēmumu un mājsaimniecību puses, gan par labvēlīgākiem kreditēšanas nosacījumiem⁽¹⁰⁾.

(10) ECB un Latvijas Bankas banku veiktās kreditēšanas apsekojums, 2015. gada septembris. Arī uzņēmumi ziņo par lielāku pieprasījumu pēc aizņēmumiem un labāku to pieejamību (apsekojums par uzņēmumu piekļuvi finansējumam (SAFE), 2015. gada septembris–oktobris).

1.13. diagramma. **Parāda līmenis pa sektoriem, % no IKP (neconsolidēti dati)**

Avots: Eiropas Komisija.

Mājokļu tirgus ir norimis. Jaunā būvniecība ir stabilā līmenī kopš 2010. gada. Mājokļu tirgus burbuļa ietekme uz cenām ir absorbēta. Tomēr mājokļu cenas joprojām ir samērā dinamiskas salīdzinājumā ar pārējo ES (1.14. diagramma).

1.14. diagramma. **Mājokļu tirgus**

Avots: Latvijas Centrālā statistikas pārvalde un Eurostat.

Fiskālā politika

Neraugoties uz krīzes smagumu, valdības parādsaistības ir ierobežotas salīdzinājumā ar citām dalībvalstīm (1.15. diagramma). Saskaņā ar aplēsēm valdības parāds 2015. gada beigās bija 36,7 % no IKP. Valsts budžeta stāvoklis tiek labi kontrolēts, proti, ir paredzams, ka fiskālais deficīts 2016. gadā būs 1 %. Tomēr ieņēmumu un izdevumu struktūra varētu būt labvēlīgāka iekļaujošai ekonomikas attīstībai. Vieni no galvenajiem jautājumiem ieņēmumu jomā ir nodokļu slogs darbaspēkam, jo īpaši zemu

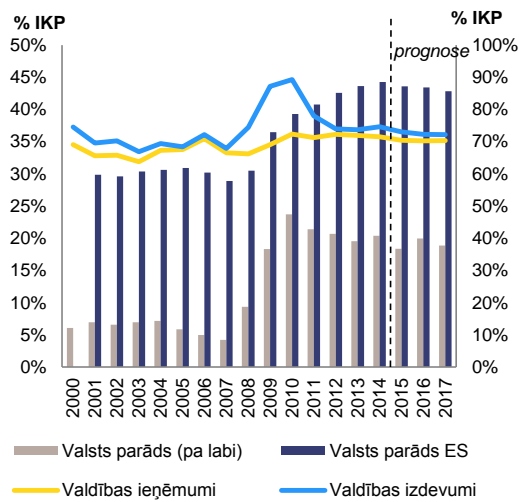
1.1. tabula. Finanšu stabilitātes rādītāji

	2008	2009	Jūnijs, 2010	2010	Jūnijs, 2011	2011	Jūnijs, 2012	2012	Jūnijs, 2013	2013	Jūnijs, 2014	2014	Jūnijs, 2015
Ienākumus nenesoši kredīti, %	2,7	13,6	16,1	15,3	14,8	10,1	9,2	7,9	7,1	5,6	4,4	7,6	7,5
Kapitāla pietiekamības rādītājs, %	11,0	13,7	12,9	13,9	14,5	16,5	16,3	16,7	17,5	18,0	19,9	20,0	20,3
1. līmeņa pamatkapitāla rādītājs (%)	9,6	10,8	10,2	10,9	11,5	13,5	14,2	14,5	15,8	16,5	17,3	17,3	17,5
Ieņēmumi no pamatkapitāla, %	3,1	-44,3	-31,7	-19,7	8,1	4,5	7,5	4,9	7,3	8,8	12,6	10,3	6,5
Aktīvu peļņa, %	0,2	-4,0	-2,6	-1,7	0,8	0,5	0,8	0,6	0,7	0,9	1,3	1,0	0,7
Seguma rādītājs	61,3	58,3	60,8	60,4	63,0	74,8	74,1	76,2	76,3	79,3	83,6	33,0	44,5

Avots: Eiropas Centrālā banka. Piezīme: visas vietējās un ārvalstu bankas (meitasuzņēmumi un filiāles).

atalgojamiem darba ņēmējiem, un nodokļu saistību izpilde (skatīt 2.1. sadaļu). Būtiskākie jautājumi izdevumu jomā ir veselības aprūpei (2.3.), izglītībai (2.4.) un valsts pārvaldei (2.6.) paredzētā finansējuma apmērs un kvalitāte.

1.15. diagramma. Valsts izdevumi, ieņēmumi un parāds

Avots: Eiropas Komisija.

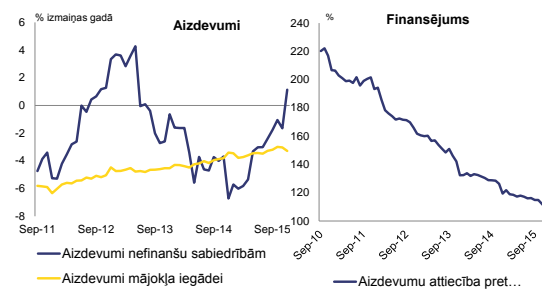
Finanšu nozare

Latvijas banku sistēma ir labi kapitalizēta un likvīda, taču piekļuve finansējumam joprojām ir problēma. Pēc krīzes tika atjaunota banku rentabilitāte un aktīvu kvalitāte. Tomēr aizdevumu apjoms privātajam sektoram turpina sarukt. Reformas, kuru mērķis ir vēl vairāk samazināt pārmērīgās privātā sektora parādsaistības, varētu palīdzēt atjaunot pieprasījumu pēc kredītiem, mazināt nedrošību par kredītrisku un sekmēt ieguldījumu atsākšanu. Mazo un vidējo uzņēmumu piekļuve finansējumam varētu uzlaboties, izmantojot aizdevumu garantijas un citus instrumentus, kurus piedāvā (nesen izveidotā) Atīstības finanšu institūcija ALTUM, un izveidojot kredītbirojus ar standartizētu informāciju.

Latvijai ir lielākais banku sektors Baltijas valstīs. 2014. gadā banku aktīvi sasniedza 30,9 miljardus eiro, kas atbilda 128 % no IKP. Ar lielu atstarpi otrajā vietā ierindojas pensiju fondi ar 2,3 miljardiem eiro 2014. gadā (9,5 % no IKP), savukārt apdrošinātāji pārvalda tikai 1,0 miljardu eiro (4,0 % no IKP). Kopš 1999. gada pensiju fondu aktīvi ir nemitīgi palielinājušies. Turpretī apdrošinātāju aktīvi ir bijuši samērā stabili kopš 2010. gada.

Banku sektorā dominē Skandināvijas finanšu grupas. Šī tirgus struktūra ierobežo valstij raksturīgus riskus, kas ir izdevīgi mazai atvērtai ekonomikai. No otras puses, lieliem ārējiem satricinājumiem var būt domino efekts uz valsti.

1.16. diagramma. Galvenās tendences banku nozares bilancē

Piezīme: aizdevumu un noguldījumu attiecības aprēķinā netika ņemtas vērā prasības attiecībā pret monetārajām finanšu iestādēm, valdību un nerezidentiem.

Avots: Eiropas Centrālā banka.

Privātajā sektorā turpinājās aizņemto līdzekļu īpatsvara samazināšanas process. Neto aizdevumi uzņēmumiem samazinājās līdz 2015. gada beigām, kad situācija kļuva pretēja – aizdevumi pieauga par 1,1 % salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu (1.16. diagramma). Mājokļu kredītu uzkrājums gada griezumā samazinājās par 3,3 %, taču samazinājuma temps palēninājās. Attiecībā uz pasīvu jomu jāatzīmē, ka noguldījumu līmenis pēdējos gados ir bijis nestabils, taču kopš 2012. gada to kopējais apmērs ir pieaudzis. Tas palīdzēja bankām līdzsvarot savu finansējuma

struktūru. Mājsaimniecību un nefinanšu sabiedrību noguldījumi 2015. gadā palielinājās par 7,3 %. Aizdevumu un noguldījumu attiecība saruka līdz 110 %, kas gandrīz ir ilgtspējīgs līmenis.

Finanšu stabilitātes rādītāji liecina, ka banku sektora stabilitāte nav apdraudēta. Bankas ir labi kapitalizētas, un vidējais maksāspējas koeficients 2015. gada jūnijā bija 20,3 %. Uz pirmā līmeņa kapitāla instrumentiem attiecas lielākā daļa kapitāla (1.1. tabula). Banku aktīvu kvalitāte uzlabojās – ienākumus nenesošu aizdevumu (INA) vidējais īpatsvars 2015. gada vidū samazinājās līdz 7,5 % salīdzinājumā ar augstāko rādītāju krīzes laikā (16 %). INA seguma ar rezervēm īpatsvars sasniedza 45 %, kas ir tuvu eirozonas vidējam rādītājam (43 %). Tomēr sektora rentabilitāte ir laba. Gan pašu kapitāla atdeve (10,3 %), gan aktīvu atdeve (1 %) 2014. gadā būtiski pārsniedza eirozonas vidējos rādītājus (attiecīgi 3,6 % un 0,2 %), un 2015. gada pirmā pusgada rezultāti apstiprina šo pozitīvo rentabilitātes tendenci.

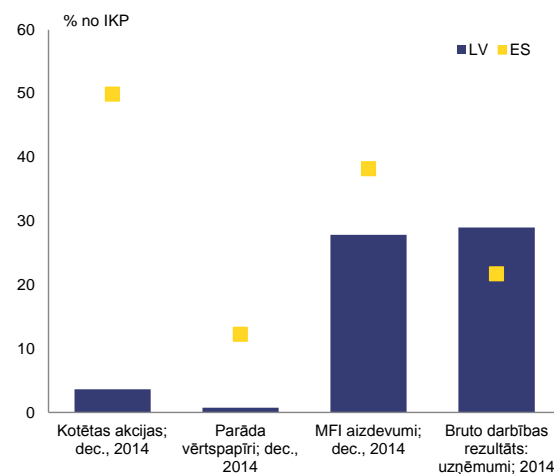
Nerezidentu noguldījumu augstais īpatsvars ir īpaša problēma. Nerezidentu noguldījumi, kas galvenokārt ir no Krievijas, veido aptuveni pusi no visiem noguldījumiem sektorā un ir koncentrēti konkrētās bankās. Rezultātā banku finansējums ir pakļauts svārstīguma riskam, jo īpaši pastiprinātas ģeopolitiskās spriedzes gadījumā. Kaut arī minimālās kapitāla un likviditātes prasības šīm bankām jau tagad ir augstākas nekā pārējām bankām, situācija attaisno to, ka ir nepieciešama turpmāka uzraudzības iestādes uzmanība.

Kapitāla tirgus ir samērā vāji attīstīts. Parāda vērtspapīru tirgu Latvijā veido gandrīz vienīgi valdības vērtspapīri. Ņemot vērā valdības pieaugušās vajadzības pēc aizņēmumiem, tirgus kopējais apmērs palielinājās no 2,2 miljardiem eiro 2010. gadā (12 % no IKP) līdz 7,1 miljardam eiro 2014. gadā (29 % no IKP). Latvijas akciju tirgus ir neliels – 2015. gada beigās tā kapitalizācija sasniedza 1,3 miljardus eiro (5,3 % no IKP). Dominējošie emitenti ir nefinanšu sabiedrības. Akciju tirgus struktūra ir pilnībā integrēta *OMX-Nasdaq* grupā.

Latvijas uzņēmumu finansēšanā bankām ir lielāka nozīme nekā kapitāla tirgum. Kopējais uzņēmumiem izsniegto aizdevumu apmērs atbilst 28 % no IKP. Līdzekļi, ko nefinanšu sabiedrības

piesaista akciju tirgū (3,6 % no IKP), papildina banku aizdevumus. Parāda vērtspapīru emisijai ir nebūtiska nozīme. No otras puses, Latvijas uzņēmumu ikgadējais bruto darbības rezultāts ir nedaudz lielāks nekā ES vidējais rādītājs, kas liecina, ka uzņēmumiem ir potenciāls, lai no savas nesadalītās peļņas finansētu ieguldījumus (1.17. diagramma). Šis potenciāls var tikt iedragāts, ja līdztekus turpmākajiem algas paaugstinājumiem netiek panākts atbilstošs ražīguma pieaugums.

1.17. diagramma. Nefinanšu sabiedrību finansējums

Avots: Eiropas Centrālā banka, Eiropas Komisija. Piezīme: MFI = monetārās un finanšu iestādes.

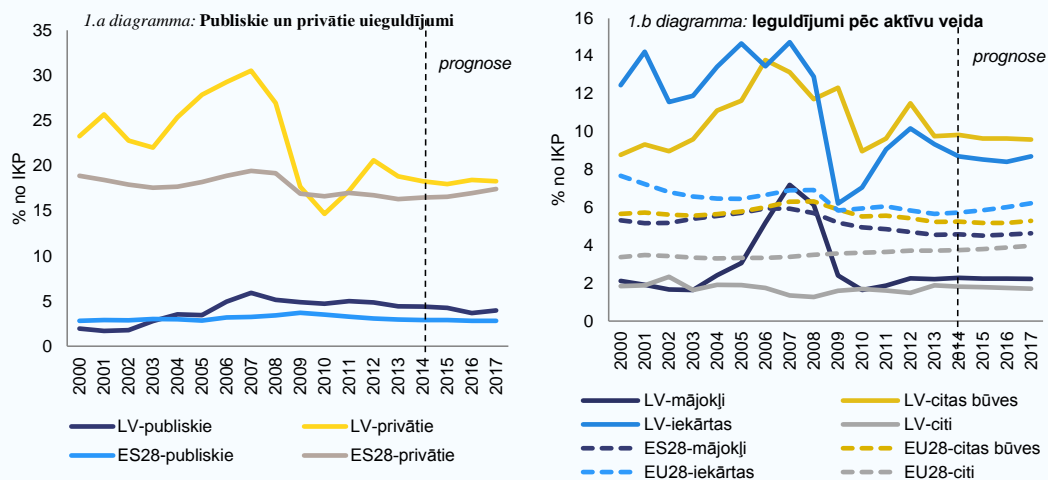
1.1. izcēlums. Problēmas ieguldījumu jomā

Makroekonomikas perspektīva

Ieguldījumu apmērs atjaunojas, taču zemākā līmenī. Krīze smagi skāra ieguldījumus Latvijā. 2013. gadā – pēc divu gadu ilgušas straujas atveseļošanās – ieguldījumu līmenis atkal samazinājās, jo īpaši ražošanas nozarē. 2014. gadā ieguldījumu līmenis gandrīz nemainījās (+0,5 %), un paredzams, ka tas pakāpeniski paātrināsies (2015. gadā par +2,1 % un 2017. gadā par +4,5 %). 2004.–2007. gadā privātie ieguldījumi, kas izteikti kā attiecība pret IKP, Latvijā strauji palielinājās (.a diagramma). Pēc krasi korekcijas tie ir samazinājušies kopš 2009. gada līdz 18 % no IKP, taču paredzams, ka paliks stabilā līmenī. Arī publiskā sektora ieguldījumi uzplauka pirms krīzes, taču šajā gadījumā korekcija nebija tik spēcīga. Paredzams, ka nākamajos gados publiskā sektora ieguldījumi saglabāsies stabili, proti, 4 % apmērā no IKP, kas pārsniedz ES vidējo rādītāju.

Ieguldījumus Latvijā dominē nedzīvojamo ēku būvniecība un iekārtas. 2014. gadā uz nedzīvojamo ēku būvniecību un inženiertehnisko būvniecību attiecās 43 % no visiem ieguldījumiem (.b diagrammā attēlots kā „cita būvniecība”), savukārt uz iekārtām – 38 %, no kuriem 10 procentpunkti bija transportlīdzekļi. Krīzei bija ilgstoša ietekme uz ieguldījumiem iekārtās – pēc tam, kad 2000.–2008. gadā tie samazinājās par 13 %, sasniedzot 2009. gadā tikai 6 % līmeni, uz ieguldījumiem iekārtās tagad attiecas tikai 9 % no IKP. Salīdzinājumam – pēc tam, kad 2009. gadā bija pārpļisis mājokļu tirgus burbulis, ieguldījumi mājokļos 2014. gadā atkal sasniedza līmeni, kāds bija pirms šā burbuļa, proti, 2 % no IKP.

Publiskā sektora ieguldījumi ir atkarīgi no ES finansējuma (.a diagramma). Lielu daļu no ES fondu līdzekļiem piesaista infrastruktūras projekti (skatīt 1.2. izcēlumu un 2.5. sadaļu).

Ieguldījumu šķēršļu un pašreizējo reformu novērtējums

Latvijai ir specifiskas problēmas ieguldījumu jomā ⁽¹⁾. Publiskā sektora ieguldījumi ir nelieli tajās jomās, kurās nav pietiekamas privātā sektora motivācijas. Jo īpaši enerģētikas un transporta infrastruktūra ir jāuzlabo vēl vairāk, lai palielinātu valsts konkurētspēju (skatīt 2.5. sadaļu). Latvija ir atvērta ārvalstu ieguldījumiem, un liela ieguldījumu daļa tiek finansēta ar banku palīdzību (.b diagramma). Privātā sektora ieguldījumus kavē uzņēmējdarbības vide, darba tirgus un inovācijas jautājumi.

⁽¹⁾ „Ar investīciju vidi saistītās problēmas dalībvalstīs”, SWD(2015) 400 final, (http://ec.europa.eu/europe2020/challenges-to-member-states-investment-environments/index_lv.htm).

(Turpinājums nākamajā lappusē)

Izcēlums (turpinājums)

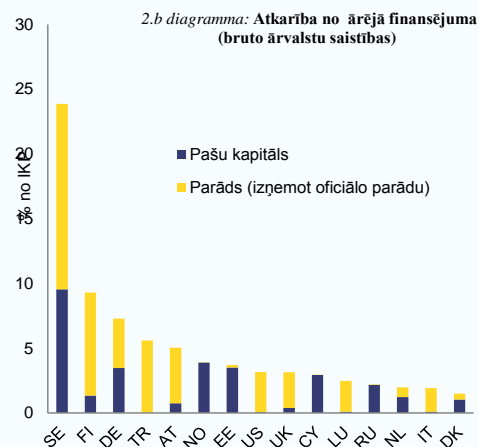
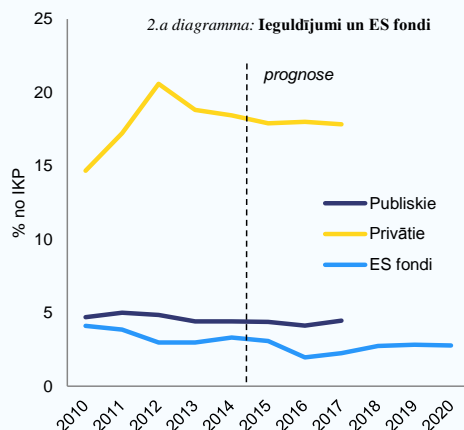
Maksātspējas regulējuma efektīva piemērošana rada neskaidrību par ieguldījumu aizsardzību.

Kaut arī Latvijas likumā par maksātspēju ir ņemta vērā labākā starptautiskā prakse, atgūšanas rādītāji ir zemi un pastāv tendence, saskaņā ar kuru maksātspējas procesa administratori ļaunprātīgi izmanto maksātspējas regulējumu, tādējādi kaitējot kreditoriem (skatīt 2.6. sadaļu). Tas grauj uzticību ieguldījumu videi un rada ekonomikai lielas izmaksas ⁽¹⁾. Centieni stiprināt maksātspējas procesa administratoru publisko pārraudzību ir saskārušies ar šķēršļiem, un spēja atklāt ekonomiskos noziegumus joprojām ir vāja.

Darbspēka apjoma samazināšanās un ierobežotas prasmes rada šķēršļus ieguldījumiem. Problēmas darba tirgū var ietekmēt ieguldījumu rentabilitāti, kam par iemeslu ir vajadzīgā darbspēka un nepieciešamo kvalifikāciju nepietiekamība (skatīt 2.2. un 2.4. sadaļu). Mūžizglītība nav pietiekami attīstīta, un 2016. gadā ir jānosaka aktīvu vecumdienu stratēģija. Augstākās izglītības reforma virzās uz priekšu, piemēram, ir izveidota jauna akreditācijas aģentūra, taču vēl var izdarīt daudz vairāk, lai palielinātu profesionālās izglītības un apmācības pievilcīgumu.

Latvijas uzņēmumu pētniecības un izstrādes intensitāte ir viena no viszemākajām ES, un sadarbība starp uzņēmumiem un zinātni ir nepietiekama. Ir apvienotas pētniecības vienības, kas saņem valsts līdzekļus, un šajā virzienā ir plānoti turpmāki pasākumi. Ir izveidota pārdomātas specializācijas uzraudzības sistēma (skatīt 2.4. sadaļu). Tagad jāpiešķir pietiekami resursi, lai šī sistēma varētu sniegt rezultātus, t. i., datus, kurus vēlāk var izmantot situācijas analīzē.

ES finansētos projektus varētu labāk pārvaldīt. Uz ES līdzekļiem attiecas 10–15 % no kopējiem ieguldījumiem, taču jaunu projektu uzsākšana norit lēni (skatīt 2.6. sadaļu). Tam par iemeslu ir ierobežota valsts pārvaldes un dažu saņēmēju jauda, kā arī politiska iejaukšanās projektu atlasē.

⁽¹⁾ Maksātspējas procesa pabeigšana un mazākuma ieguldītāju aizsardzība ir ierindotas Pasaules Bankas 2016. gada ziņojumā „Doing Business” kā Latvijas otrā un trešā lielākā problēma.

1.2. izcēlums ES budžeta ieguldījums strukturālās pārmaiņās

Latvija ir nozīmīga Eiropas strukturālo un investīciju (ESI) fondu līdzekļu saņēmēja un 2014.–2020. gadā var saņemt līdz 5,6 miljardiem eiro. Gadā tas atbilst 3 % no IKP un aptuveni 68 % no paredzamajiem publiskā sektora ieguldījumiem ESI fondu atbalstītajās jomās.

Vairākas reformas ar *ex ante* nosacījumiem tika pieņemtas jomās, kurās fondi sniedz atbalstu, lai nodrošinātu sekmīgus ieguldījumus. Valsts stratēģiskās koncepcijas, kas vajadzīgas sekmīgu ieguldījumu nodrošināšanai, ir ieviestas vairumā jomu, izņemot priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas jomu, kurā joprojām jāizpilda *ex ante* nosacījumi. Ja *ex ante* nosacījumi netiks izpildīti līdz 2016. gada beigām, Komisija var apturēt attiecīgo programmu prioritātēm paredzēto starpposma maksājumu.

Fondu plānošanā galvenā uzmanība cita starpā tiek veltīta Eiropas pusgada kontekstā pēdējos gados apzinātajām prioritātēm un problēmām. Piemēram, šādām: uzlabot profesionālo izglītību un apmācību un pastiprināt atbalstu darba tirgus, izglītības un sociālās integrācijas pasākumiem, lai palielinātu to personu nodarbinātību, kuras ir visvairāk attālinātas no darba tirgus. Latvija saņem līdzekļus arī no Jaunatnes nodarbinātības iniciatīvas, lai atbalstītu jauniešus uzsākt nodarbinātību, iesaistīties stažēšanās projektos vai turpināt savu izglītību. Lai palielinātu ražīgumu un veicinātu valsts turpmāko attīstību, tiek plānots atbalsts uzņēmējdarbībai, ieguldījumi pētniecībā un inovācijā, resursu efektīvas izmantošanas pasākumi un ilgtspējīga transporta infrastruktūra. Regulāri pārbaugot īstenošanu, 2017. gada vidū ir paredzēts ziņot par fondu devumu stratēģijas „Eiropa 2020” mērķu sasniegšanā un panākumiem konkrēto strukturālo reformu veikšanā, lai tādējādi pēc iespējas plašāk izmantotu ES finansējumu (jo īpaši pētniecības, izstrādes un inovācijas jomā, kā arī izglītības nozarē).

Papildus ESI fondiem tiktu piešķirts finansējums saskaņā ar jauno Eiropas Stratēģisko investīciju fondu (ESIF), programmu „Apvārsnis 2020”, Eiropas infrastruktūras savienošanas instrumentu un citiem tieši pārvaldītiem ES fondiem. Pēc tam, kad ir noslēgušās pirmās kārtas uzaicinājumiem iesniegt projektus Eiropas infrastruktūras savienošanas instrumenta ietvaros, Latvija ir parakstījusi nolīgumus enerģētikas jomā par 118 miljoniem eiro un transporta projektu jomā par 248 miljoniem eiro. Plašāku informāciju par ESIF izmantošanu Latvijā skatīt šādā tīmekļa vietnē: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/LV>.

1.2. tabula. Galvenie ekonomikas, finanšu un sociālie rādītāji – Latvija

	2003.–2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	Prognoze		
									2015.	2016.	2017.
Reālais IKP (sal. ar iepr. gadu)	9,9	-3,6	-14,3	-3,8	6,2	4,0	3,0	2,4	2,7	3,1	3,2
Privātais patēriņš (sal. ar iepr. gadu)	13,4	-7,9	-16,1	2,8	3,0	3,2	5,1	2,3	3,4	3,8	3,9
Publiskais patēriņš (sal. ar iepr. gadu)	4,1	2,4	-10,7	-8,1	3,0	0,3	1,6	4,9	2,7	2,4	2,0
Bruto pamatkapitāla veidošana (sal. ar iepr. gadu)	19,4	-9,2	-33,3	-19,8	24,1	14,4	-6,0	0,5	2,1	2,8	4,5
Preču un pakalpojumu eksports (sal. ar iepr. gadu)	12,5	2,4	-12,9	13,4	12,0	9,8	1,1	3,1	1,8	2,7	3,2
Preču un pakalpojumu imports (sal. ar iepr. gadu)	17,7	-10,7	-31,7	12,4	22,0	5,4	-0,2	0,8	2,4	3,1	4,0
Kopprodukta starpība	5,3	2,9	-10,9	-11,9	-5,3	-1,8	0,3	1,2	1,5	1,8	1,8
Potenciālais pieaugums (sal. ar iepr. gadu)	7,4	3,8	-1,1	-2,7	-1,2	0,3	0,8	1,5	2,3	2,8	3,3
Ieguldījums IKP pieaugumā:											
iekšējais patēriņš (sal. ar iepr. gadu)	13,6	-7,6	-22,1	-4,3	7,1	5,2	1,8	2,4	3,0	3,4	3,7
krājumi (sal. ar iepr. gadu)	1,0	-3,1	-3,8	0,3	4,8	-3,5	0,4	-1,4	0,1	0,0	0,0
neto eksports (sal. ar iepr. gadu)	-4,7	7,1	11,6	0,2	-5,7	2,3	0,8	1,4	-0,4	-0,3	-0,5
Ieguldījums potenciālajā IKP pieaugumā:											
kopējais darbs (stundas) (sal. ar iepr. gadu)	0,2	0,1	-1,4	-1,5	-1,3	-1,2	-0,8	-0,7	-0,2	-0,1	0,1
kapitāla uzkrāšana (sal. ar iepr. gadu)	3,0	3,2	-0,3	-1,5	-0,7	0,1	-0,3	-0,2	0,0	0,2	0,5
kopējais faktoru ražīgums (sal. ar iepr. gadu)	4,3	0,5	0,6	0,4	0,8	1,4	1,9	2,4	2,6	2,7	2,7
Tekošā konta bilance (% no IKP), maksājumu bilance	-14,4	-12,3	8,1	2,4	-2,9	-3,3	-2,4	-2,0	.	.	.
Tirdzniecības bilance (% no IKP), maksājumu bilance	-15,3	-11,5	-0,5	-1,1	-4,8	-4,3	-3,4	-2,2	.	.	.
Preču un pakalpojumu tirdzniecības nosacījumi (sal. ar iepr. gadu)	1,5	-1,8	0,2	0,1	3,0	-2,8	0,6	-0,8	0,8	0,3	0,0
Kapitāla konta bilance (% no IKP)	1,1	1,4	2,4	2,0	2,1	3,0	2,5	3,2	.	.	.
Neto starptautisko ieguldījumu pozīcija (% no IKP)	-55,7	-75,0	-83,2	-83,1	-73,9	-67,5	-66,6	-62,1	.	.	.
Neto tirgojamais ārējais parāds (% no IKP) ¹	-27,0	-45,9	-45,3	-44,1	-34,7	-28,8	-24,7	-20,2	.	.	.
Bruto tirgojamais ārējais parāds (% no IKP) ¹	87,3	112,1	140,5	155,0	130,4	124,1	118,5	127,2	.	.	.
Eksports salīdzinājumā ar attīstītajām valstīm (% izmaiņas 5 gados)	105,1	96,7	65,5	31,6	38,2	20,8	16,1	17,34	.	.	.
Eksporta tirgus daļa, preces un pakalpojumi (sal. ar iepr. gadu)	14,5	4,1	-1,7	-5,0	7,4	3,9	2,6	1,0	.	.	.
Neto ĀTI plūsma (% no IKP)	-4,4	-2,8	-0,6	-1,5	-5,0	-3,2	-1,6	-1,0	.	.	.
Mājsaimniecību uzkrājumi (neto uzkrājumi procentos no neto ienākumiem)	-7,4	3,8	7,1	-2,3	-14,2	-15,5	-14,3	-11,2	.	.	.
Privāto kredītu plūsma, konsolidēta (% no IKP)	27,3	9,1	-8,7	2,5	-2,1	-2,1	0,9	-11,8	.	.	.
Privātā sektora parāds, konsolidēts (% no IKP)	86,4	104,6	125,5	134,1	115,7	98,3	92,7	96,4	.	.	.
no kura: mājsaimniecību parāds, konsolidēts (% no IKP)	32,5	42,9	50,4	49,8	40,5	33,3	29,6	26,6	.	.	.
no kura: nefinanšu sabiedrību parāds, konsolidēts (% no IKP)	53,9	61,7	75,1	84,3	75,2	65,0	63,1	69,8	.	.	.
Sabiedrības, neto aizdevumi (+) vai neto aizņēmumi (-) (% no IKP)	-9,2	-8,5	12,0	10,9	7,7	6,0	5,6	5,6	3,7	2,5	2,2
Sabiedrības, bruto darbības rezultāts (% no IKP)	31,6	26,7	29,0	30,6	33,7	33,7	33,1	31,3	29,5	28,6	28,3
Mājsaimniecības, neto aizdevumi (+) vai neto aizņēmumi (-) (% no IKP)	-4,1	1,3	7,4	1,6	-5,3	-5,8	-4,2	-2,8	-1,2	-0,6	-0,7
Inflācijai pielāgots mājokļu cenu indekss (sal. ar iepr. gadu)	17,8	-10,8	-35,0	-8,7	4,1	-0,3	6,6	5,1	.	.	.
Ieguldījumi mājokļos (% no IKP)	3,9	6,2	2,4	1,6	1,9	2,3	2,2	2,3	.	.	.
IKP deflators (sal. ar iepr. gadu)	11,1	11,8	-9,7	-1,0	6,4	3,6	1,3	1,2	1,0	1,2	2,3
Saskaņotais patēriņa cenu indekss (SPCI, sal. ar iepr. gadu)	6,5	15,3	3,3	-1,2	4,2	2,3	0,0	0,7	0,2	0,4	2,0
Nominālā kompensācija uz vienu darba ņēmēju (sal. ar iepr. gadu)	22,0	16,0	-11,5	-5,5	3,7	6,1	5,0	8,5	6,1	5,2	5,5
Darba ražīgums (reālais, uz vienu nodarbināto, sal. ar iepr. gadu)	7,5	-2,8	0,0	3,1	4,6	2,5	0,7	3,8	.	.	.
Vienības darbaspēka izmaksas (ekonomika kopumā, sal. ar iepr. gadu)	13,5	19,3	-11,5	-8,3	-0,9	3,5	4,3	4,6	3,8	2,5	2,9
Reālais vienības darbaspēka izmaksas (sal. ar iepr. gadu)	2,1	6,7	-2,0	-7,4	-6,9	0,0	3,0	3,3	2,8	1,3	0,5
Reālais efektīvais valūtas kurss (vienības darbaspēka izmaksas, sal. ar iepr. gadu)	8,3	14,2	-13,0	-9,7	-1,4	0,9	3,7	4,0	0,9	1,8	.
Reālais efektīvais valūtas kurss (SPCI, sal. ar iepr. gadu)	0,8	10,2	5,1	-7,9	0,8	-1,5	-1,0	2,9	1,4	3,1	-0,9
Nodokļu īpatsvars darbaspēka izmaksās neprecētai personai, kura pelna vidējo algu (%)	29,0	27,5	28,3	30,8	31,0	31,1	30,4	29,8	.	.	.
Nodokļu īpatsvars darbaspēka izmaksās neprecētai personai, kura pelna 50 % no vidējās algas (%)	26*	23	27	29	29	29	28	28	.	.	.
Kopējās finanšu sektora saistības, nekonsolidētas (sal. ar iepr. gadu)	41,2	9,1	-8,8	-2,3	-3,0	4,7	0,2	16,1	.	.	.
1. pakāpes banku kapitāls (%) ²	.	08	10	10	11	12	12	12	.	.	.
Pašu kapitāla atdeve (%) ³	.	-10	-31	-37	03	-01	11	13	.	.	.
Ieņēmumus nenesošs bruto parāds (% no kopējiem parāda instrumentiem un kopējiem aizdevumiem un avansiem) ⁴	.	03	14	15	10	08	06	08	.	.	.
Bezdarba līmenis	9,3	7,7	17,5	19,5	16,2	15,0	11,9	10,8	9,9	9,2	8,6
Ilgtermiņa bezdarba līmenis (% no aktīvajiem iedzīvotājiem)	3,7	1,9	4,5	8,8	8,8	7,8	5,8	4,7	.	.	.
Jauniešu bezdarba līmenis (% no aktīvajiem iedzīvotājiem tajā pašā vecuma grupā)	15,8	13,6	33,3	36,2	31,0	28,5	23,2	19,6	.	.	.
Aktīvātes līmenis (15–64 g.v.)	70,0	74,2	73,5	73,0	72,8	74,4	74,0	74,6	.	.	.
Cilvēki, kas pakļauti nabadzības vai sociālās atstumtības riskam (% no iedzīvotāju skaita)	41,2	34,2	37,9	38,2	40,1	36,2	35,1	32,7	30,9	.	.
Cilvēki, kuri dzīvo mājsaimniecībās ar ļoti zemu nodarbinātības intensitāti (% no to iedzīvotāju skaita, kuri vecāki par 60 g.)	7,2	5,4	7,4	12,6	12,6	11,7	10,0	9,6	7,8	.	.
Vispārējās valdības bilance (% no IKP)	-0,9	-4,1	-9,1	-8,5	-3,4	-0,8	-0,9	-1,6	-1,3	-1,0	-1,0
Nodokļu attiecība pret IKP (%)	28,1	28,1	27,5	28,0	27,9	28,7	28,7	29,2	29,3	29,5	29,7
Strukturālā budžeta bilance (% no IKP)	.	.	.	-2,3	-1,3	-0,1	-1,0	-2,0	-1,9	-1,7	-1,6
Vispārējās valdības bruto parāds (% no IKP)	11,7	18,7	36,6	47,5	42,8	41,4	39,1	40,8	36,7	39,9	37,7

(1) Portfeļa parāda instrumentu, citu ieguldījumu un rezervju aktīvu summa. (2, 3) Pašmāju banku grupas un neatkarīgas bankas.

(4) Pašmāju banku grupas un neatkarīgas bankas, ārvalstu (ES un trešo valstu) kontrolēti meitasuzņēmumi un ārvalstu (ES un trešo valstu) kontrolētas filiāles.

(*) Norāda BPM5 un/vai ESA95.

Avots: Eiropas Komisija, 2015. gada ziemas prognozes; ECB.

2. STRUKTURĀLI JAUTĀJUMI

Šajā sadaļā ir analizētas Latvijas galvenās strukturālās problēmas ekonomikā un sociālajā jomā. Koncentrējoties uz politikas jomām, kas aplūkotas 2015. gada konkrētai valstij adresētajos ieteikumos, šajā sadaļā, pirmkārt, ir analizētas fiskālās vides un publisko finanšu ilgtspējas reformas. Otrkārt, tajā ir izvērtēts darba tirgus un citi sociālās politikas aspekti, tostarp veselības aprūpe un izglītība. Visbeidzot, šajā sadaļā ir analizēti dažādi rādītāji, kas ietekmē uzņēmējdarbības vidi un ir saistīti ar valsts pārvaldes efektivitāti, tiesu iestāžu regulējumu un judikatūru, infrastruktūru un komunikācijas un enerģijas tīkliem, pētniecību un inovācijām, kā arī vidi.

2.1. FISKĀLĀ POLITIKA, NODOKĻI, FISKĀLĀ SISTĒMA UN ILGTSPĒJA ILGTERMIŅĀ

Fiskālā politika

Ar 2016. gada budžetu ir apliecināta cieša apņēmība sasniegt fiskālā deficīta mērķi. 2016. gada budžeta izstrādes sākumu negatīvi ietekmēja mazāka nekā prognozēts ekonomikas izaugsme un vēlme palielināt izdevumus aizsardzības jomā ⁽¹¹⁾. Lai sasniegtu budžeta nominālā deficīta mērķi 1 % apmērā no IKP, iestādes iekļāva 2016. gada budžetā vajadzīgos deficīta samazināšanas pasākumus. Komisija sniedza atzinumu, saskaņā ar kuru 2016. gada budžets kopumā atbilst Stabilitātes un izaugsmes paktam ⁽¹²⁾.

2016. gadā paredzētie pasākumi ieņēmumu jomā ļauj veikt dažus papildu izdevumus. Ieņēmumus palielinošie pasākumi, kas veido 0,8 % no IKP, lielā mērā ir atkarīgi no darbaspēkam piemērojamiem tiešajiem nodokļiem, kā arī no dažiem mazākiem netiešo nodokļu pasākumiem un valsts uzņēmumu veiktām dividenžu maksājumiem. Pēc tam, kad izdevumi tika nedaudz samazināti (0,1 % apmērā no IKP), papildu izdevumu pasākumi sasniedz 0,4 % no IKP; tie galvenokārt paredzēti ārējai un iekšējai drošībai un mazākā mērā – veselības aprūpei un izglītībai.

Paredzams, ka budžeta politika atbildīs strukturālā deficīta vidējā termiņa mērķim 0,5 % apmērā no IKP, vienlaikus pieļaujot novirzi saistībā ar pensiju reformu. Nominālā deficīta mērķi ir noteikti 1,0 % apmērā no IKP

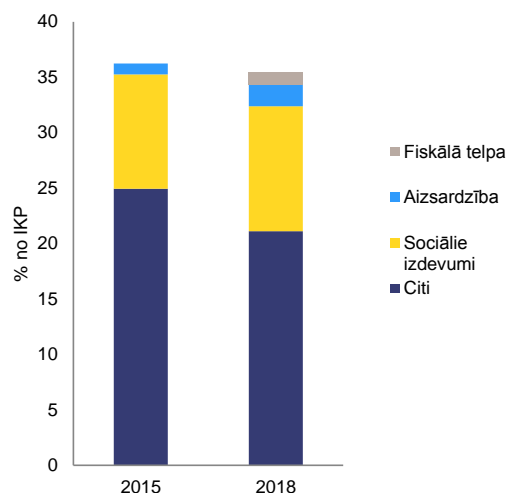
(11) Komisija un Padome noraidīja iestāžu lūgumu piemērot Stabilitātes un izaugsmes pakta ietvaros mazāk stingru fiskālo nostāju.

(12)

http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_gov_finance/sgp/pdf/dbp/2015/lv_2015-11-16_co_lv.pdf.

(2017. gadā) un 0,8 % apmērā no IKP (2018. gadā). Balstoties uz iestāžu prognozēm, ir paredzams, ka izdevumu pieaugums temps būs mazāks par IKP izaugsmes rādītāju un valdības ieņēmumu pieauguma tempu. Rezultātā tiek radīta fiskālā telpa jaunām politikas iniciatīvām, kura 2017. gadā atbilst 0,2 % no IKP un 2018. gadā – 1 % no IKP; šī fiskālā telpa, visdrīzāk, tiks izmantota izdevumiem sabiedrisko pakalpojumu jomā.

2.1.1. diagramma. Valdības izdevumu plāni

Avots: Eiropas Komisija, balstoties uz vidējā termiņa izdevumu plānu 2016.–2018. gadam.

Vidējā termiņā var būt nepieciešamas turpmākas reformas efektivitātes palielināšanai vai alternatīvi ieņēmumu avoti. Balstoties uz pašreizējo politiku, ir paredzams, ka nodokļu ieņēmumu un kopējo ieņēmumu procentuālais īpatsvars no IKP turpmākajos gados pieaugs tikai nedaudz. Tas ierobežo valsts izdevumus. Saskaņā ar vidējā termiņa izdevumu plāniem lielākajā daļā

izdevumu jomu – izņemot aizsardzību un sociālos izdevumus – nav paredzēts gandrīz nekāds pieaugums vai pat samazinājums nominālā izteiksmē. Ir noteikts, ka līdz 2018. gadam izdevumi aizsardzības jomā palielināsies līdz NATO mērķim, proti, līdz 2 % no IKP (2015. gadā tie bija 1 % no IKP), savukārt sociālās aizsardzības izdevumu pieaugums atbilst uz iemaksām balstīto sociālās palīdzības pabalstu palielinājumam. Paredzams, ka 2015.–2018. gadā citu izdevumu īpatsvars iekšzemes kopproduktā samazināsies par gandrīz četriem procentpunktiem salīdzinājumā ar prognozējamo fiskālo telpu politikas pasākumiem, kura 2018. gadā atbilst 1 % no IKP (2.1.1. diagramma). Kaut arī publiskā sektora izdevumu jomā var panākt zināmu efektivitāti, šis šķiet optimistisks pieņēmums.

Iestādes strādā pie nodokļu politikas stratēģijas un publiskā sektora izdevumu pārskatīšanas uzlabošanas. Nodokļu politikas stratēģijas mērķis ir panākt, ka nodokļu politika kļūst izaugsmei labvēlīgāka, prognozējamāka un taisnīgāka, vienlaikus nodrošinot sabiedriskajiem pakalpojumiem pietiekamus ieņēmumus. Stabilitātes programmās ir atkārtoti pausts mērķis ar labākas nodokļu iekasēšanas palīdzību palielināt nodokļu ieņēmumu īpatsvaru iekšzemes kopproduktā līdz 1/3. Paredzams, ka stratēģijas projekts tiks pabeigts 2016. gada vidū, lai to iekļautu 2017. gada budžetā. 2016. gada budžeta sagatavošanas laikā tika uzsākts visaptverošs izdevumu pārskats, un paredzams, ka tajā tiks apzinātas mazāk efektīvas vai nepietiekami finansētas valdības programmas saistībā ar 2017. gada budžetu. Publiskā sektora izdevumu pārskatīšana nozaru ministrijās līdz šim nav veikta, kaut arī šāda pārskatīšana ir daļa no budžeta procesa pārējās dalībvalstīs. Abos procesos piedalās ieinteresētās personas un eksperti, kuri nav nodarbināti publiskajā sektorā.

Nodokļi

Saskaņā ar pašreizējiem politikas pieņēmumiem ir paredzams, ka nodokļu ieņēmumu procentuālais īpatsvars no IKP paliks 28,9 % līmenī. Attiecībā uz ieņēmumu sadalījumu pa konkrētām jomām jāatzīmē, ka nodokļu ieņēmumu lielākās daļas pamatā ir patēriņa un darbaspēka nodokļi, savukārt kapitāls tiek aplūkots ar nodokļiem ierobežotā apmērā.

Samērā augstais nodokļu slogs zemu atalgotiem darba ņēmējiem kavē ekonomisko aktivitāti un nodarbinātību. Nodokļu īpatsvars vidējā algā, ko saņem neprecēta persona bez bērniem, 2014. gadā tikai nedaudz pārsniedza ES vidējo rādītāju, savukārt nodokļu īpatsvars darbaspēka izmaksās personām, kuras pelna 50 % no vidējās algas, bija 41,4 %, kas ir otrais augstākais rādītājs Eiropas Savienībā (aiz Ungārijas un Vācijas). Tas kavē neprecētu cilvēku ar zemiem ienākumiem oficiālo nodarbinātību. Pat pēc tam, kad iedzīvotāju ienākuma nodokļa likme 2015. gadā tika samazināta no 24 % līdz 23 %, nodokļu slogs darbaspēkam joprojām ir augsts⁽¹³⁾.

Latvijai ir iespējas novirzīt nodokļu slogu no darbaspēka uz izaugsmei labvēlīgākiem nodokļu avotiem. Salīdzinotie pētījumi liecina, ka Latvijai ir iespējas samazināt darbaspēkam, jo īpaši zemu atalgotiem darba ņēmējiem, uzliktos nodokļus, kompensējot ieņēmumu zudumu ar vides, patēriņa un regulāru īpašuma nodokļu paaugstinājumu⁽¹⁴⁾,⁽¹⁵⁾. Patēriņa nodokļu jomā svarīgākais jautājums Latvijai ir zemo nodokļu saistību izpildes līmenis. Arī īpašuma un vides nodokļiem ir ieņēmumu potenciāls, un tie ir vieni no nodokļiem, kas rada vismazākos kropļojumus.

Darbaspēkam uzliktos nodokļus raksturo vienotas likmes sistēma. Iedzīvotāju ienākuma nodokļa neapliekamais minimums (EUR 75 mēnesī) ir vienīgais elements, kas darbaspēka nodokļu vienotās likmes sistēmā nodrošina progresivitāti attiecībā uz neprecētiem darba ņēmējiem (sociālās iemaksas un iedzīvotāju ienākuma nodoklis). Darba ņēmēji ar apgādībā esošām personām atrodas daudz labākā situācijā, jo lielāki atvieglojumi par apgādībā esošām personām samazina nodokļu īpatsvaru viņu darbaspēka izmaksās. Daži, iespējams, pat pilnībā

(13) Tiek lēsts, ka nodokļu īpatsvars darbaspēka izmaksās neprecētam pelnītājam, kas saņem vidējo algu, 2015. gadā bija 42,7 %, savukārt to personu gadījumā, kuras pelna 50 % no vidējās algas, nodokļu īpatsvars darbaspēka izmaksās bija 41,1 %.

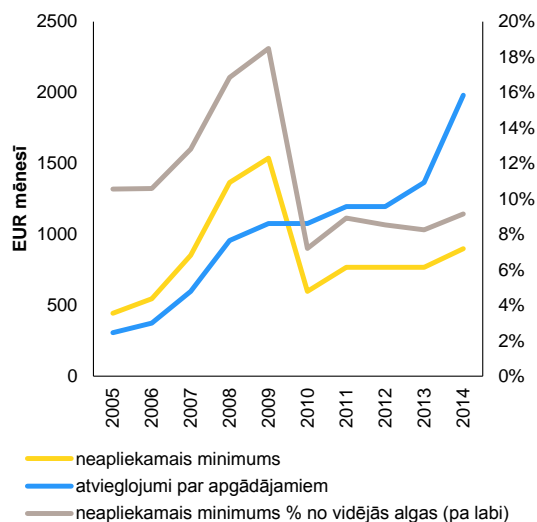
(14) *Consolidation on the revenue side and growth-friendly tax structures: an indicator based approach.* Wöhlbier, Astarita and Mourre http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/economic_paper/2014/pdf/ecp513_en.pdf

(15) Modelēšanas rezultāti liecina, ka ieņēmumu ziņā neitrāla novirzīšana no darbaspēka nodokļiem uz patēriņa nodokļiem pozitīvi ietekmē nodarbinātību un IKP. *Roeger un In't Veld* (2010. g.), Eiropas Komisija (2010. un 2011. g.), Nodokļu reformas ES dalībvalstīs 2014. gadā.

neizmanto savus iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojumus⁽¹⁶⁾. Neapliekamais minimums 2009. gadā tika samazināts par vairāk nekā 60 % (fiskālās konsolidācijas pasākums krīzes iespaidā) un nedaudz palielināts 2011. un 2014. gadā, kā rezultātā 2014. gadā tas bija aptuveni 9 % no vidējās algas salīdzinājumā ar 18 % no vidējās algas 2009. gadā. Tā kā ienākumu pieauguma ātrums pārsniedz neapliekamā minimuma paaugstinājuma tempu, neapliekamā minimuma kā progresivitātes instrumenta efektivitāte darbaspēka nodokļu jomā samazinās.

2.1.2. diagramma. Iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojumi un vidējā alga

Avots: Eiropas Komisija.

2016. gada budžets palielina darbaspēka nodokļu progresivitāti, taču nodokļu slogs tiek novirzīts no cilvēkiem ar zemiem ienākumiem uz personām ar augstiem ienākumiem, nevis uz izaugsmei labvēlīgākiem ieņēmumu avotiem. Darbaspēka nodokļu progresivitāte ir palielināta, ieviešot solidaritātes nodokli mēnešalgām virs EUR 4050 un no ienākumiem atkarīgu neapliekamā minimuma diferenciaciju, kā arī atceļot iedzīvotāju ienākuma nodokļa plānoto

(16) Vienīgais strādājošais ar diviem bērniem nemaksā iedzīvotāju ienākuma nodokli līdz mēnešalgai, kas nepārsniedz EUR 450, un pilnībā izmanto savus iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojumus, sākot no šā algas līmeņa.

samazinājumu (regresīvi pasākumi⁽¹⁷⁾). Pabalsts par apgādājamiem personām ir palielināts par EUR 10. Kopā ņemot, iepriekš minēto pasākumu atdeve ir 0,5 % no IKP (visi ieņēmumu pasākumi 2016. gadā nodrošina 0,8 % no IKP), kas atbilst nelielam darbaspēka nodokļu sloga pieaugumam attiecībā pret citiem ieņēmumu avotiem. Viena no ES un eirozonas prioritātēm ir samazināt augsto nodokļu slogu darbaspēkam, jo īpaši cilvēkiem ar zemu atalgojumu⁽¹⁸⁾.

Solidaritātes nodoklis palielina vienlīdzību starp atalgotiem darba ņēmējiem, taču paplašina plaisu starp darbaspēkam un kapitālam uzlikto nodokļu slogu. 2014. un 2015. gadā netika maksātas sociālās iemaksas par algām, kas pārsniedz konkrētu robežvērtību (2015. gadā – EUR 4050 mēnesī)⁽¹⁹⁾. Tas nozīmēja, ka samazinājās nodokļu īpatsvars algās, kas pārsniedz šo robežvērtību, un palielinājās nevienlīdzība starp atalgotiem darba ņēmējiem. Ar solidaritātes nodokli tiek efektīvi atjaunots nodokļu īpatsvars augstās algās tādā līmenī, kāds tas bija pirms 2014. gada, taču pabalstu tiesības netiks uzkrātas. Tas ir jauns progresīvs elements darbaspēka nodokļu sistēmā. Pasākums attiecas uz aptuveni 4700 nodokļu maksātājiem (0,6 % no darba ņēmēju skaita). Jaunais nodokļu īpatsvars viņu ienākumos (44 %) stimulē izmantot nodokļu optimizācijas risinājumus. To var izdarīt, novirzot no darba gūtos ienākumus uz kapitāla ienākumu plūsmām, kurām piemēro kapitāla ienākuma nodokļa likmi 25 % apmērā⁽²⁰⁾.

(17) No vienotās iedzīvotāju ienākuma nodokļa likmes samazinājuma vairāk labuma gūst cilvēki ar vidēju un augstu atalgojumu, nevis zemu atalgoti darba ņēmēji.

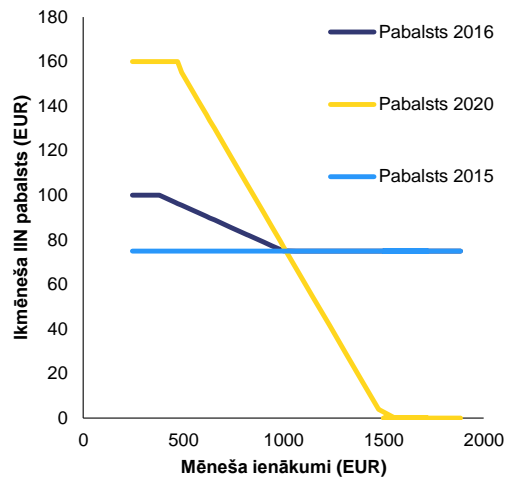
(18) 2016. gada izaugsmes pētījums.

(19) Sociālajām iemaksām piemērotais ierobežojums 2009.–2013. gadā tika atcelts kā ārkārtas fiskālais pasākums. 2014. gadā šo ierobežojumu atjaunoja attiecībā uz gada ienākumiem, kas pārsniedz EUR 46 400; 2015. gadā šī robežvērtība tika paaugstināta līdz EUR 48 600.

(20) Uzņēmumu peļņa, ko saņem īpašnieks, tiek aplikta ar uzņēmumu ienākuma nodokli 15 % apmērā, savukārt dividendu izņemšanai piemēro iedzīvotāju ienākuma nodokli 10 % apmērā.

2.1.3. diagramma. Pēc ienākumiem diferencētais iedzīvotāju ienākuma nodokļa neapliekamais minimums

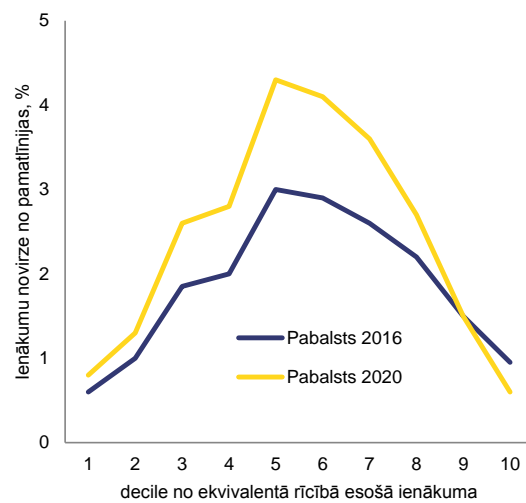

Avots: Eiropas Komisija.

Neapliekamā minimuma diferenciacija pēc ienākumiem samazina nodokļu īpatsvaru darbaspēka izmaksās zemu atalgotiem darba ņēmējiem, taču tas notiek tikai ierobežotā apmērā. Neapliekamais minimums tiks paaugstināts attiecībā uz mēnešalgām, kas tikai nedaudz pārsniedz minimālo algu, samazināts to algu gadījumā, kuras gandrīz trīs reizes pārsniedz vidējo algu, un proporcionāli noteikts ienākumiem, kas ir starp šīm abām robežvērtībām. Pasākums tiks pilnībā īstenots līdz 2020. gadam, un paredzams, ka laika gaitā tam būs neitrāla ietekme uz ieņēmumiem vai tas nesīs nelielu peļņu. 2.1.3. diagrammā ir attēlots piemērojamais neapliekamais minimums atkarībā no ienākumu līmeņa pirmajā reformas posmā 2016. gadā un pēdējā posmā 2020. gadā. Diferencētais neapliekamais minimums galvenokārt skar cilvēkus ienākumu sadalījuma vidū, jo zemāko decīļu grupās ir proporcionāli mazāk nodarbināto, savukārt augstāko decīļu grupās neapliekamā minimuma, kas izteikts absolūtos skaitļos, īpatsvars ienākumos mazāks – un tādējādi tam ir vājāka ietekme (2.1.4. diagramma). Nodokļu īpatsvars darbaspēka izmaksās neprecētiem darba ņēmējiem, kas pelna 50 % no vidējās algas, ar reformas palīdzību būtu jāsamazina no 41,1 % 2015. gadā līdz 40,4 % 2020. gadā – ar

pieņēmumu, ka algas pieaugs samērīgā tempā ⁽²¹⁾. Tas nozīmē, ka nodokļu īpatsvars darbaspēka izmaksās zemu atalgotiem darba ņēmējiem joprojām pārsniedz ES vidējo rādītāju, kas 2014. gadā bija 34 %.

2.1.4. diagramma. Pēc ienākumiem diferencētā neapliekamā minimuma ietekmes sadalījums

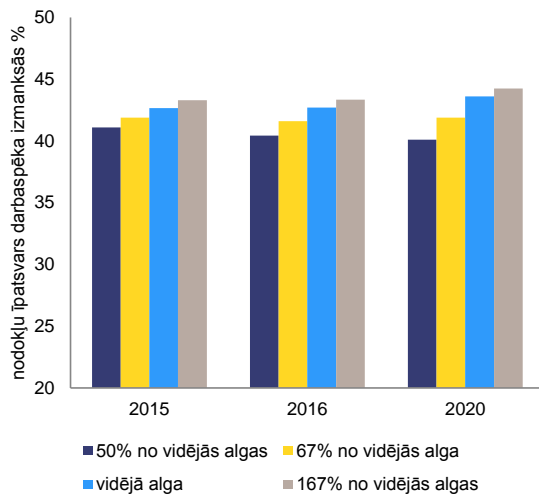
Avots: EUROMOD simulācija, Baltijas Starptautiskais Ekonomikas Politikas Studiju Centrs (Alfs Vanags, Anna Zasova, „Latvia Stumbling Towards Progressive Income Taxation”, Free Policy Brief Series, 2015. g.).

Diferencētā neapliekamā minimuma administrēšana nodrošina nodokļu iekasēšanas nepārtrauktību, taču nodokļu maksātājiem administrēšana kļūs sarežģītāka. Neapliekamais minimums tiks piemērots reizi gadā, savukārt mēnešalgu aprēķinā tiek izmantots zemākais neapliekamais minimums (2016. gadā tas ir EUR 75, 2020. gadā – EUR 0). Pārmaksātie nodokļi tiks atmaksāti vienreiz gadā pēc nodokļu deklarāciju iesniegšanas. Rezultātā varētu ciest pasākuma efektivitāte. Zemu atalgoti darba ņēmēji gada garumā saņems mazākas mēnešalgas, kas tiks kompensētas, atmaksājot nodokļus aptuveni vienas mēnešalgas apmērā (13. alga). Daži darba ņēmēji varētu neiesniegt ienākumu deklarācijas, tādējādi zaudējot iespēju saņemt nodokļu atmaksu. Tomēr iespēja elektroniski iesniegt iepriekš aizpildītas

(21) Tiek pieņemts, ka vidējās algas pieaugums 2015. gadā bija 6,1 %, 2016. gadā tas būs 5,2 % un 2017. gadā – 5,5 %. Straujāks algu pieaugums samazinās neapliekamā minimuma efektivitāti, kā rezultātā palielināsies nodokļu īpatsvars darbaspēka izmaksās.

ienākuma nodokļa deklarācijas ļauj samazināt administratīvo slogu ⁽²²⁾.

2.1.5. diagramma. **Pēc ienākumiem diferencētā neapliekamā minimuma ietekme uz nodokļu īpatsvaru darbaspēka izmaksās vienas algas saņēmējiem**

Avots: Eiropas Komisija.

Mikrouzņēmumu nodokļa shēma tiek izmantota kā nodokļu optimizācijas instruments un sniedz darba ņēmējiem ierobežotu sociālo nodrošinājumu ⁽²³⁾. Mikrouzņēmumu nodoklis tika ieviests 2010. gadā kā iniciatīva, kuras mērķis ir mazināt mazu uzņēmumu un jaunuzņēmumu administratīvo slogu, piemērojot apgrozījumam vienotu nodokli. Tomēr laika gaitā aizvien vairāk uzņēmumu un darba ņēmēju sāka izmantot šo nodokļu režīmu nodokļu optimizācijai. Ņemot vērā darbību mazo apmēru, nodokļu kontroles pasākumi izmaksu ziņā nav efektīvi, lai ierobežotu šā nodokļu režīma ļaunprātīgu izmantošanu. 11 % no darba ņēmējiem 2015. gadā pilnībā vai daļēji strādāja mikrouzņēmumu nodokļa režīmā. Mikrouzņēmumu nodokļa ieņēmumu īpatsvars, kas novirzīts sociālajām iemaksām, ir krietni mazāks par iemaksām, ko samaksājuši darba ņēmēji parastajā nodokļu režīmā. Tas nozīmē mazākus sociālā nodrošinājuma maksājumus, kas savukārt

(22) 75 % no darba ņēmējiem 2015. gadā iesniedza ienākumu deklarācijas, no tiem aptuveni puse darīja to elektroniski. Avots: Valsts ieņēmumu dienests.

(23) Labklājības ministrijas un Finanšu ministrijas piezīmes par mikrouzņēmumu nodokļa novērtējumu.

nozīmē mazāku pensiju nākotnē. Vairākus gadus pēc kārtas budžetos tika mēģināts ierobežot mikrouzņēmumu nodokļa izmantošanu, taču Saeima mīkstināja atbilstošos priekšlikumus. 2016. gada budžetā neizdevās ierobežot mikrouzņēmumu nodokļa piemērošanu, attiecinot to tikai uz konkrētām nozarēm, taču tiks ieviests vienots sociālās apdrošināšanas iemaksu maksājums no minimālās algas par katru darba ņēmēju; šo maksājumu daļēji ieviesīs no 2017. gada un pilnībā – no 2018. gada.

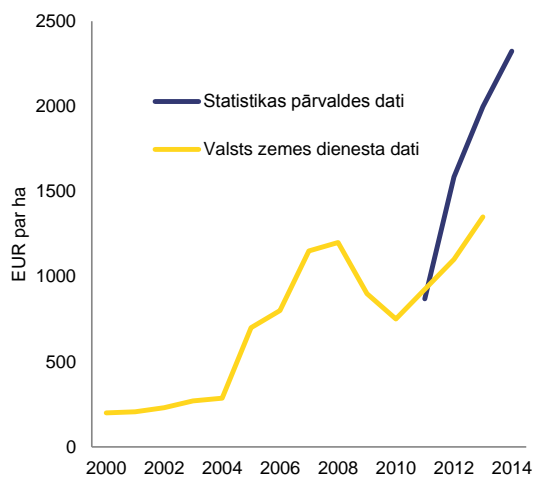
Iedzīvotāju ienākuma nodokļa samazināšana, kas ir pasākums darbaspēka nodokļu samazināšanai, ir politisks izaicinājums vietējām iestādēm. Pašvaldības saņem 80 % no iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumiem, un tie veido aptuveni 56 % no pašvaldību ieņēmumiem. Iniciatīvas, kuru mērķis ir samazināt nodokļu slogu darbaspēkam, vietējā līmenī saskaras ar politisku pretestību, pieprasot kompensējošus pasākumus par labu pašvaldībām. Ņemot vērā citus politiskus ierobežojumus, rezultātā tiek īstenota fragmentāra pieeja darbaspēka nodokļu sistēmas reformēšanā, proti, tiek veikti nebūtiski, ieņēmumu ziņā neitrāli pasākumi vai no citiem avotiem tiek atrasti kompensējoši pasākumi ar ierobežotu iedarbību.

Regulāram īpašuma nodoklim ir potenciāls radīt papildu ieņēmumus, lai finansētu izaugsmi veicinošu pāreju no nodokļu uzlikšanas darbaspēkam. Ar ikgadējo nekustamā īpašuma nodokli tiek aplikta īpašuma vērtība. Kopš 2013. gada pašvaldības var noteikt ikgadējā nekustamā īpašuma nodokļa likmes 0,2 %–3,0 % apmērā un piešķirt nodokļa atlaides. Līdz 2015. gadam pašvaldībām bija iespēja noteikt griestus nekustamā īpašuma nodokļa maksājuma pieaugumam, tādējādi dažos gadījumos mīkstinot kadastrālās vērtības pieauguma sekas. Tomēr 2016. gada budžetā tika noteikti lauksaimniecības zemes kadastrālās vērtības pieauguma griesti 10 % apmērā ik gadus laikposmā no 2016. līdz 2025. gadam, lai izlīdzinātu nekustamā īpašuma nodokļa maksājuma pieaugumu, kas saistīts ar pēdējos dažos gados novērojamo straujo zemes cenas kāpumu (2.1.6. diagramma) ⁽²⁴⁾. Cenas

(24) 2016. gada kadastrālo vērtību pamatā ir 2012. un 2013. gada dati par nekustamo īpašumu. Lauksaimniecības zemes kadastrālā vērtība 2016. gadā ir palielinājusies vidēji par 29 %, savukārt dažos reģionos – par 70 %.

kāpumu veicina spekulatīva rīcība, valdības atbalsts lauksaimniekiem paredzētajiem hipotekārajiem kredītiem un ES vienotie platības maksājumi. Lai gan kadastrālās vērtības pieauguma griesti ļauj lauksaimniekiem kontrolēt savas izmaksas, tomēr tie arī samazina nekustamā īpašuma nodokļa kā spekulatīvas rīcības apkarošanas instrumenta efektivitāti. Ieņēmumi no nekustamā īpašuma nodokļiem 2014. gadā sasniedza 0,8 % no IKP. Papildu ieņēmumus var iegūt, labāk saskaņojot īpašuma kadastrālo vērtību ar tā tirgus vērtību, ierobežojot nekustamā īpašuma nodokļa atlaides un paaugstinot nodokļu likmes. Nekustamā īpašuma nodokļa atlaides varētu tikt pārveidotas nodokļa atlikšanā neaizsargātām iedzīvotāju grupām, ļaujot uzkrāt no īpašuma izrietošās nodokļa saistības. Īpašuma nodokļu paaugstināšana kopumā varētu kompensēt pašvaldībām iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumu samazinājumu, ierobežot spekulatīvu rīcību un uzlabot resursu sadali.

2.1.6. diagramma. Lauksaimniecības zemes cenas

Avots: Latvijas Centrālā statistikas pārvalde, Valsts Zemes dienests.

Ieņēmumi no vides nodokļiem līdzinās ES vidējam rādītājam, proti, 2,4 % no IKP (2013. gadā). Energo produktiem uzliktie nodokļi, galvenokārt akcīzes nodoklis degvielai, 2013. gadā veidoja 74 % no vides nodokļu ieņēmumiem, savukārt atlikusī daļa attiecās uz nodokļiem par transportu un piesārņojumu. Ieņēmumu sadalījums Latvijā ir līdzīgs ES vidējam rādītājam.

Ir īstenoti daži nodokļu palielināšanas pasākumi, bet to fiskālā ietekme ir ierobežota.

Ņemot vērā līdzīgus paaugstinājumus pārējās Baltijas valstīs, tika paaugstināts akcīzes nodoklis degvielai un tika ierobežota samazināta akcīzes nodokļa piemērošana lauksaimnieciskajā ražošanā. No 2014. gada janvāra tika palielināts dabas resursu nodoklis, ko piemēro sadzīves atkritumu poligoniem, videi kaitīgām precēm, iepakojumiem un transportlīdzekļiem. No 2015. gada janvāra tika palielināts dabas resursu nodoklis attiecībā uz CO₂ un daļiņu emisijām. Sākot no 2016. gada janvāra, no 80 % līdz 50 % tika samazināts pievienotās vērtības nodokļa (PVN) atskaitījums attiecībā uz uzņēmumu automobiļu pirkšanas cenu un ekspluatācijas izmaksām. Tomēr ieguvums no vides nodokļu pasākumiem veido tikai nelielu daļu no kopējiem fiskālajiem centieniem.

Spēkā esošie pasākumi ir mazi solī ceļā uz izaugsmi veicinošu nodokļu reformu.

Attiecībā uz automobiļu aplikšanu ar nodokļiem, rīcības saskaņošana ar Latvijai kaimiņos esošajām dalībvalstīm novērstu pārrobežu problēmas. Vienlaikus ir pamatots iemesls palielināt atkritumu poligoniem piemērojamo nodokli, šādi veicinot to, ka atkritumi no poligoniem tiktu novirzīti pārstrādei (skatīt 2.5. iedaļu). Tāpēc iestādes plāno palielināt dabas resursu nodokli, tajā skaitā izstrādāt grafiku atkritumu poligonu nodokļa likmes palielināšanai, sākot no 2016. gada jūlija līdz 2020. gadam, lai veicinātu laicīgu atbildes reakciju no nozares pārstāvjiem. Turklāt, pakāpeniski likvidējot samazināto akcīzes nodokli degvielai, ko izmanto lauksaimniecībā un apkurē, varētu panākt labvēlīgu vides un fiskālo ietekmi.

Nodokļu saistību izpilde Latvijai joprojām sagādā problēmas.

Neraugoties uz zināmiem uzlabojumiem pēdējos gados, Latvijas ēnu ekonomikas aplēstais īpatsvars joprojām ir augsts (23,5 % no IKP). Neuzrādīti uzņēmējdarbības ienākumi (izvairīšanās no nodokļu maksāšanas) 2014. gadā veido 46 % no ēnu ekonomikas, neregistrēts/neuzrādīts darbs („aploksņu algas”) — 36,1 %. Situācija ir īpaši smaga būvniecības nozarē (49 % ēnu ekonomikas darbību)⁽²⁵⁾. Tiek lēsts, ka PVN iztrūkums ir samazinājies no 34 %

(25) Rīgas Ekonomikas augstskolas un SEB pētījums “Ēnu ekonomikas indekss Baltijas valstīs 2009.–2014. gadā”, publicēts 2015. gada 13. maijā.

2012. gadā līdz 30 % 2013. gadā, bet joprojām ir viens no augstākajiem ES (vidēji 15,2 %) ⁽²⁶⁾. Vairākas Latvijas nodokļu sistēmas īpašības var izmantot agresīvas nodokļu plānošanas struktūrās ⁽²⁷⁾. Ļaunprātīgas izmantošanas novēršanas noteikumu trūkums ⁽²⁸⁾ var radīt pievilcīgu vidi dažām agresīvas nodokļu plānošanas struktūrām.

Ir veikti pasākumi, lai uzlabotu nodokļu saistību izpildi dažās jomās. Izmaiņas tiesību aktos 2015. gadā stiprināja uzņēmumu valdes locekļu personisko atbildību par nodokļu parādiem un ļāva publicēt nodokļu maksājumus, ko veic juridiskas personas. Divi pasākumi tika atlikti līdz 2016. gadam: a) jaunas prasības attiecībā uz kases aparātu sasaisti ar elektronisko lietvedību, un b) informācijas apmaiņa ar finanšu iestādēm par aizdomīgiem darījumiem. Uzņēmumu reģistrs piemēros riska adresu reģistru, tiklīdz tam būs pieejami papildu administratīvie resursi. Tomēr ierosinājums iekļaut ārvalstu personas augsta riska indivīdu reģistrā (ierobežojot to tiesības dibināt uzņēmumus un veikt darījumdarbību Latvijā) nav pieņemts. Tas vājina valdes locekļu personisko atbildību par nodokļu parādiem, jo krāpnieciskiem uzņēmumiem mēdz būt valdes locekļi, kuri dzīvo valstīs ārpus ES, un sadarbība ar tām var būt sarežģīta. Nodokļu administrēšanas pasākumi nozaru līmenī un preventīvie pasākumi dod papildu nodokļu ieņēmumus.

Nodokļu ieņēmumu palielināšana, uzlabojot nodokļu iekasēšanu, ietilpst nodokļu politikas stratēģijā. Iestādes gatavo sarakstu ar jauniem pasākumiem cīņai pret ēnu ekonomiku laikposmā no 2016. līdz 2020. gadam. Jaunie pasākumi izstrādāti, izmantojot labas prakses paraugus, kas

(26) Pētījums, kurā aprēķināts un analizēts PVN iztrūkums ES dalībvalstīs, 2015. gada ziņojums.

(27) Pārskatam par visbiežāk sastopamajām agresīvas nodokļu plānošanas struktūrām un noteikumiem (vai to trūkumu), kas vajadzīgi šo struktūru funkcionēšanai, skatīt *Ramboll Management Consulting and Corit Advisory* (2016), *Study on Structures of Aggressive Tax Planning and Indicators*, *European Commission Taxation Paper n°61*. Jāņem vērā, ka pētījumā sniegtā informācija par konkrētām valstīm ataino 2015. gada maija/jūnija situāciju.

(28) Piemēram, kontrolētu ārvalstu sabiedrību noteikumu trūkums, tādu noteikumu trūkums, kas novērstu nodokļu kvalifikācijas neatbilstību starp vietējiem uzņēmumiem vai partnerībām un ārvalstu uzņēmumiem vai partnerībām, kā arī faktiskā īpašnieka pārbaudes trūkumu, kuras mērķis ir samazināt nodokļu ieturēšanu dividendēm, procentiem vai honorāriem.

jau īstenoti citās dalībvalstīs, un to mērķis ir ieviest reāllaikam vairāk atbilstošas, elektroniskas nodokļu deklarācijas un kontroles pasākumus, kā arī novērst trūkumus nodokļu likumdošanā. Sagaidāms, ka tas padarīs nodokļu administrāciju efektīvāku, vienlaikus padarot pieejamu darbaspēku citiem prioritāriem uzdevumiem.

Pensiju atbilstība un ilgtspēja

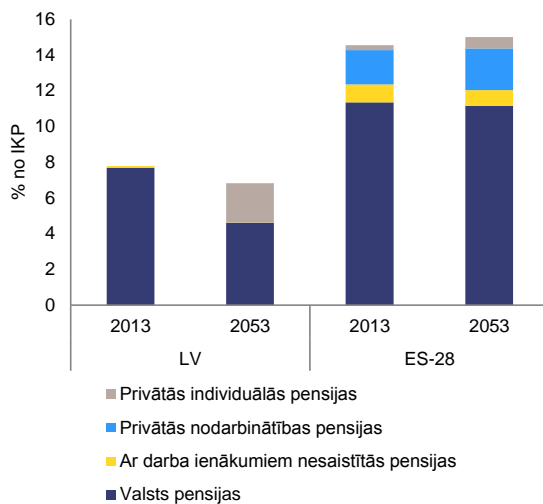
Pensiju atbilstība ir pasliktinājusies. Lielākā daļa pašreizējo pensionāru saņem pirmā līmeņa valsts pensiju. 50–59 gadus vecu iedzīvotāju ⁽²⁹⁾ vidējie pensijas ienākumi attiecībā pret viņu vidējo izpelņu turpināja samazināties līdz 44 % 2014. gadā (ES vidējais rādītājs ir 56 %) un līdz 42 % 2015. gadā. Turklāt nevienlīdzība starp Latvijas pensionāriem pieaug, jo uz valsts iemaksām balstītā pensiju shēma paredz nelielu līdzekļu pārdali starp pensionāriem ⁽³⁰⁾.

Pensiju atbilstības jautājuma risināšana rada papildu fiskālās izmaksas. Plānotā minimālā ienākumu līmeņa noteikšana 2017. gadā zināmā mērā varētu risināt nabadzības jautājumu. Pieņemot, ka minimālo pensiju īpatsvars turpinās palielināties un tiks pārskatīts un paaugstināts arī minimālais ienākumu līmenis, paredzams, ka pensiju izdevumi pārsniegs plānotos izdevumus. Turklāt tiek apsvērtas izmaiņas pensiju indeksācijas formulā, palielinot faktisko algu pieauguma apjomu no 25 % līdz 50 % un radot papildu fiskālās izmaksas (mazāk nekā 0,1 % no IKP 2016. gadā).

(29) Izteikts kā kopējais aizvietošanas koeficients, kas ir attiecība starp vidējo individuālo bruto pensiju 65–74 gadu vecuma kategorijā attiecībā pret vidējiem individuāliem bruto ieņēmumiem 50–59 gadu vecuma kategorijā, neieskaitot citus sociālos pabalstus.

(30) Indeksācija ir izdevīgāka attiecībā uz zemām pensijām. Pensijas daļu, kas atbilst 50 % no vidējiem ienākumiem valstī iepriekšējā gadā, indeksē gan ar patēriņa cenu indeksu, gan ar 25 % no sociālās apdrošināšanas algu reālo pieauguma.

2.1.7. diagramma: Prognozes par pensiju izdevumiem

Avots: 2015. gada ziņojums par novecošanu

Pensiju sistēmas ilgtermiņa stabilitāte slēpj pensiju zemās atbilstības problēmu. Neraugoties uz to, ka, pamatojoties uz pašreizējo politiku, Latvijai ir labi rezultāti attiecībā uz valsts finanšu ilgtermiņa ilgtspējību, paredzams, ka zemā pensiju atbilstība nākotnē un iecerētie politikas plāni radīs papildu fiskālās izmaksas. Tiek prognozēts, ka neto kompensācijas likme⁽³¹⁾ darba ņēmējam ar vidēju izpeļņu un 40 gadu darba stāžu samazināsies no 65 % 2013. gadā līdz 51 % 2053. gadā. Tiek prognozēts, ka zemi atalgotu darba ņēmēju ar īsu darba stāžu (30 gadi) situācija būs vēl pesimistiskāka: viņu kompensācijas likme samazināsies no pašreizējiem 66,4 % līdz 39,4 %, kas ir neatbilstīgi zema. Tiek prognozēts, ka pensiju izdevumu finansējums laika gaitā mainīsies, palielinoties iemaksām obligātajā fondēto pensiju shēmā, tomēr tiek lēsts, ka kopējie izdevumi joprojām būs mazāki par ES vidējo rādītāju (2.1.7 diagramma). Pat pašreizējās vidējās pensijas un vidējās algas attiecības saglabāšana 2053. gadā izmaksātu aptuveni par 3 % no IKP vairāk, nekā tika prognozēts Komisijas 2015. gada ziņojumā par novecošanu.

Fiskālā sistēma

Iekšzemes fiskālā sistēma nosaka budžeta politiku. Fiskālie noteikumi tiek piemēroti leļupēji, atvasinot gada nominālā deficīta mērķus no strukturālās bilances normas. Starpība starp nominālā deficīta mērķi un mērķi gadījumā, ja politika paliktu nemainīga, attēlo vajadzīgo politisko rīcību konkrētajā gadā. 2016. gada budžetā negatīvās fiskālās telpas problēma ir risināta, īstenojot neto konsolidācijas pasākumus aptuveni 0,4 % apmērā no IKP. Tomēr nav īstenota fiskālā nodrošinājuma rezerve 2016. gadam 0,1 % apmērā no IKP, kā tas noteikts 2016. gada Fiskālās disciplīnas likumā.

Fiskālās disciplīnas padome ir pilnībā sākusī darbu. Fiskālās disciplīnas padome tika izveidota 2014. gada janvārī, pamatojoties uz Fiskālās disciplīnas likumu, kā funkcionāli un finansiāli neatkarīga struktūra ar mērķi uzraudzīt atbilstību šim likumam. Sekretariāta darbinieku skaits ir palielināts līdz četriem, un tie veic makroekonomikas un fiskālo analīzi, kā arī administratīvos uzdevumus.

Oficiāla darba vienošanās precīzēs Fiskālās disciplīnas padomes lomā. Tiek izstrādāts Saprašanās memorands starp Fiskālās disciplīnas padomi un Finanšu ministriju. Sagaidāms, ka pabeigtajā memorandā būs izskaidrotas makroekonomikas prognožu neatkarīgo novērtējumu funkcijas, kā arī gada budžeta un stabilitātes programmas novērtējuma grafiks un procedūras posmi.

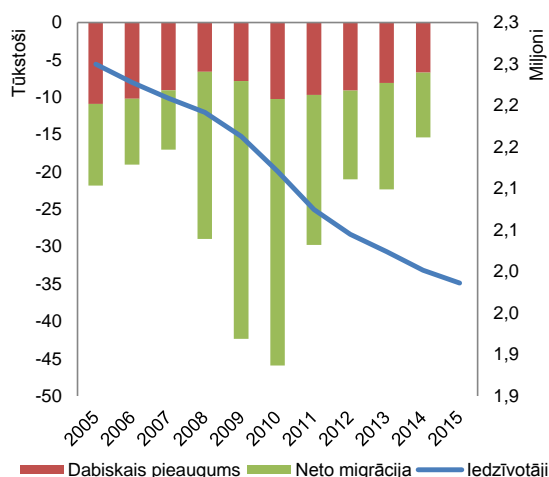
(31) Neto kompensācijas likme ir pensiju tiesības, kas piešķirtas, pamatojoties uz pirmspensijas neto ienākumiem, ņemot vērā iedzīvotāju ienākuma nodokli un sociālā nodrošinājuma iemaksas, ko maksājuši darba ņēmēji un pensionāri. 2015. gada ziņojums par pensiju atbilstību: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&newsId=2339>

2.2. DARBA TIRGUS UN SOCIĀLĀ POLITIKA

Neskatoties uz darbaspēka piedāvājuma samazināšanos, nodarbinātības rādītāji turpina uzlaboties (vecuma grupā no 20 līdz 64 gadiem), 2015. gadā sasniedzot 72,3 % (1.-3.cet. vidējais rādītājs). Augstā emigrācijas līmeņa (galvenokārt saistībā ar augstākām algām ārvalstīs) un negatīva dabiskā pieauguma dēļ darbaspējīga vecuma iedzīvotāju skaits pēdējos 10 gados ir samazinājies par 15 %, kas ir lielākais samazinājums ES (2.2.1 diagramma). Ievērojami liela ir jauniešu izceļošana, jo vairāk nekā 40 % emigrantu ir vecuma grupā no 20 līdz 35 gadiem. Krīzes laikā darba ņēmēju mobilitāte mazināja bezdarba problēmu Latvijā, taču izceļošanas turpināšanās normālas izaugsmes apstākļos ierobežo darbaspēka piedāvājumu Latvijā. Tas rada augšupvērstu spiedienu uz algām un var samazināt ieguldījumu pievilcīgumu Latvijā patērētāju un darbinieku skaita samazināšanās dēļ. Tādēļ, lai nodrošinātu, ka Latvijas ekonomikā turpinās ilgtspējīga izaugsme, ir vajadzīgas ražīgumu veicinošas reformas.

2.2.1. diagramma: Iedzīvotāju skaita izmaiņas

Avots: Latvijas Centrālā statistikas pārvalde.

Daži no nesajamajiem pasākumiem var saasināt problēmas saistībā ar darbaspēka apjoma samazināšanos. Centrālā valdība 2016. gada maijā pārtrauks finansēt bērnu aprūpes kuponu shēmu⁽³²⁾, piešķirot šo atbildību pašvaldībām. Tas

(32) Vietējās varas iestādes ir primāri atbildīgas par bērnu aprūpes pakalpojumu nodrošināšanu, bet pieprasījums pārsniedz piedāvājumu. Centrālā valdība kā pagaidu

var ietekmēt bērnu aprūpes pakalpojumu pieejamību un sieviešu nodarbinātību. Līdzdalība bērnu aprūpē jau tagad ir zem ES vidējā līmeņa. Tikai 23 % bērnu līdz trīs gadu vecumam ir iesaistīti formālās aprūpes sistēmā (79 % bērnu no trīs gadu vecuma līdz obligātajam skolas vecumam). Tāpat arī priekšlaicīgas pensionēšanās tiesību paplašināšana attiecībā uz atsevišķām profesijām samazina darbaspēka piedāvājumu no gados vecāku darba ņēmēju vidus. Priekšlaicīgas pensionēšanās shēmu attiecībā uz neatliekamās medicīniskās palīdzības darbiniekiem un šoferiem, kā arī uz atsevišķām profesijām, kas saistītas ar valsts drošību. Izskatīšanai Saeimā ir iesniegti tiesību aktu priekšlikumi attiecībā uz specializētu skolu skolotāju, pirmsskolas skolotāju un sporta skolotāju priekšlaicīgu pensionēšanos. Darbaspēka piedāvājumu negatīvi ietekmē arī tas, ka pastāvīgi pieaug personu ar invaliditāti skaits.

Aktīvas darba tirgus politikas (ADTP) pasākumi joprojām nesasniedz pietiekami daudz bezdarbnieku — 2014. gadā tika nodarbināti 10,4 % no reģistrētajiem bezdarbniekiem. ADTP finansējums 2015. gadā tika samazināts, bet atkal palielinājās 2016. gadā, un, ņemot vērā bezdarba samazināšanos, tam būtu jāpalielina ADTP darbības joma 2016. gadā⁽³³⁾. Lielākā daļa ADTP izdevumu ir paredzēti "Garantijas jauniešiem"⁽³⁴⁾ (39 %) un apmācības (39 %) pasākumiem. Subsidētai nodarbinātībai un sabiedriskajiem darbiem ir paredzēti attiecīgi 12 % un 7 % izdevumu. Ilgtermiņa bezdarbs ir ievērojami samazinājies, tā līmenis ir 4,7 % no aktīvo iedzīvotāju skaita, un tas ir zemāks par ES vidējo rādītāju. Iestādes izstrādā aktīvas novecošanas pasākumus, pamatojoties uz Pasaules Bankas pētniecības ieteikumiem, un mērķtiecīgus aktivizēšanas pasākumus ilgtermiņa bezdarbniekiem.

pasākumu no 2013. gada finansēja bērnu aprūpes kuponus, nodrošinot privāto bērnu aprūpes pakalpojumu pieejamību bērniem, kuriem nepietiek vietas pašvaldību bērnudārzos.

(33) ADTP finansējums 2014. gadā bija 38 miljoni eiro, 2015. gadā — 33 miljoni eiro, un plānotais finansējums 2016. gadā ir 41 miljons eiro.

(34) "Garantija jauniešiem" ir metode, kā samazināt jauniešu bezdarbu. Tā ir garantija, ka visi jaunieši — neatkarīgi no tā, vai viņi ir reģistrējušies nodarbinātības dienestā, — var saņemt kvalitatīvu, konkrētu piedāvājumu 4 mēnešu laikā pēc formālās izglītības beigšanas vai pēc darba zaudēšanas.

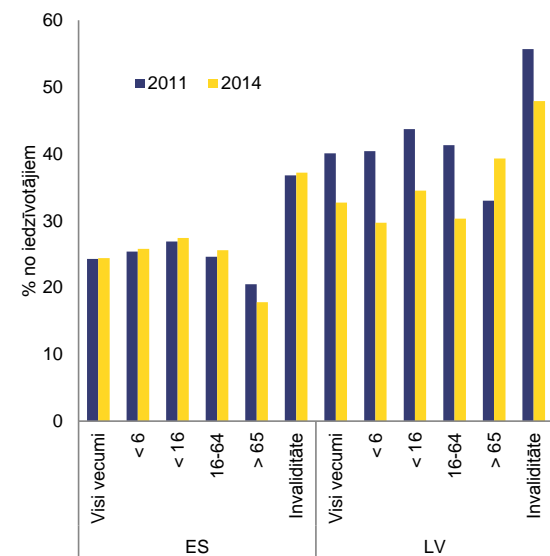
Nemot vērā Latvijas demogrāfiskās problēmas, jauniešu aktivizēšana ir īpaši būtiska. Jauniešu bezdarba līmenis ir ievērojami samazinājies un ir zemāks nekā vidēji ES, daļēji tāpēc, ka jauniešu vidū ir augsts emigrācijas līmenis. Ievērojami ir aizkavējies uz vietas veicamais darbs, proti, tādu jauniešu apzināšana, kas nav iesaistīti ne darba tirgū, ne izglītībā, ne apmācībā; tāpēc jauniešu darbaspēka potenciāls netiek pilnībā izmantots. Informācijas apmaiņa par riska grupā esošiem jauniešiem starp skolām, pašvaldībām un valsts nodarbinātības dienestu ir vāja. Būtu jāuzlabo palīdzība jauniešiem, kuri saskaras ar daudziem šķēršļiem, un, lai to panāktu, jāizveido ciešāka saikne ar sociālajiem dienestiem.

Nabadzības un sociālās atstumtības rādītāji turpina samazināties, kaut arī to sākotnējais līmenis bija ļoti augsts. 2015. gadā 30,9 % iedzīvotāju bija pakļauti nabadzības un sociālās atstumtības riskam, kas ir viens no augstākajiem rādītājiem ES. Arī nevienlīdzības līmenis Latvijā ir viens no augstākajiem ES. Izdevumi sociālās aizsardzības pabalstiem (14 % no IKP 2013. gadā) ir viszemākie ES, un sociālajiem pārvedumiem ir samērā maza ietekme uz nabadzības mazināšanu. Dzīves līmeņa nesēnā uzlabošanās lielā mērā ir saistīta ar ekonomisko izaugsmi, kas izraisījusi algu pieaugumu un bezdarba līmeņa samazināšanos. Tomēr bažas joprojām rada finanšu resursu pieejamība sociālajiem izdevumiem. Centienus samazināt nabadzību kavē arī mikrouzņēmumu nodokļu režīms (sk. 2.1. iedaļu), jo mikrouzņēmumu darbiniekiem nav atbilstīgas sociālās aizsardzības bezdarba, invaliditātes, slimības un maternitātes gadījumā. Emigrantu veiktajiem naudas pārvedumiem (aptuveni 2,5 % no IKP 2013. gadā⁽³⁵⁾) var būt pozitīva ietekme uz nabadzības samazināšanu.

Vecāka gadagājuma cilvēku nabadzības līmenis kopš 2011. gada ir palielinājies (2.2.2 diagramma). Vecāka gadagājuma cilvēku ienākumu līmenis pieauga lēnāk nekā pārējo iedzīvotāju ienākumi. Vecāka gadagājuma cilvēku relatīvā nabadzība ir saistīta arī ar pensiju zemo atbilstības līmeni⁽³⁶⁾ Latvijā salīdzinājumā ar ES

vidējo rādītāju. Minimālā pensija, izsakot procentos no vidējiem ienākumiem, ir viszemākā ES un nenodrošina pietiekamu aizsardzību pret vecāka gadagājuma cilvēku nabadzību. Turklāt atšķirībā no citām ES dalībvalstīm Latvijā nav iespējams saņemt apgādnieka zaudējuma pensiju.

2.2.2. diagramma: **Cilvēki, kuriem draud nabadzība vai sociālā atstumtība**

1) Personas ar invaliditāti vecumā no 16 līdz 64 gadiem, 2013. gada dati par 2014. gadu.

Avots: Eurostat

Ir novērstas dažas neatliekamas atbilstības problēmas. Tiks palielinātas pensijas, kas piešķirtas laikposmā no 2009. līdz 2015. gadam. Šajā laikposmā indekss, kas saista nosacīto pensijas kapitālu ar algu pieaugumu ekonomikā, bija mazāks par skaitli viens. Tāpēc iedzīvotāji, kas pensionējās laikposmā no 2009. līdz 2015. gadam, saņēma ievērojami zemākas pensijas. Lai izvairītos no šādas situācijas, turpmāk indekss nedrīkstēs būt zemāks par skaitli viens.

Neskatoties uz nelieliem uzlabojumiem, bērni, viena vecāka ģimenes un personas ar invaliditāti ir vairāk pakļautas nabadzības riskam. Bērnu nabadzības un sociālās atstumtības risks kopš 2011. gada ir samazinājies, tomēr

vidējā rādītāja 93 % apmērā. Kopējā aizvietošanas attiecība Latvijā 2013. gadā bija 47 %, kas ir zem ES vidējā rādītāja 56 % apmērā. Avots: 2015. gada ziņojums par pensiju atbilstību.

(35) Pasaules Bankas dati par migrāciju un naudas pārvedumiem.

(36) Relatīvā vidējā ienākuma attiecība cilvēkiem, kam ir 65 vai vairāk gadi, izteikta kā attiecība pret ienākumiem vecuma grupā 0–64 gadi, 2013. gadā bija 77 %, kas ir zem ES

joprojām ir virs ES vidējā rādītāja (2.2.2 diagramma). To atspoguļo salīdzinoši zemie izdevumi bērnu un ģimenes pabalstiem (1,1 % no IKP salīdzinājumā ar 2,4 % no IKP Eiropas Savienībā). Liela daļa bērnu sociālo pabalstu ir saistīti ar vecāku veiktajām sociālajām iemaksām un tiek izmaksāti līdz divu gadu vecumam. Vecumam asimetriskie bērnu uzturlīdzekļi rada nedaudz augstāku nabadzības risku vecākiem, nevis jaunākiem bērniem (2.2.2 diagramma). Nabadzības riska un sociālās atstumtības rādītājs viena vecāka ģimenēm 2014. gadā bija 54,8 %, pārsniedzot ES vidējo rādītāju, kas ir 48,2 %. Latvijā ir arī īpaši liels viena vecāka mājsaimniecību īpatsvars: 30,6 % bērnu Latvijā 2014. gadā dzīvoja ar vienu vecāku, salīdzinot ar ES vidējo rādītāju, kas ir 16,6 %. Personas ar invaliditāti ir pakļautas vēl lielākam nabadzības vai sociālās atstumtības riskam (43,2 % salīdzinājumā ar 30,1 % ES).

Sociālās palīdzības darbības joma un pabalstu atbilstība ir zema. Garantētā minimālā ienākuma (GMI) pabalsts — galvenā nabadzības apkarošanas programma — ļoti mazā mērā uzlabo nabadzīgākās kvintiles ienākumus. Tikai aptuveni 12,5 % no nabadzīgākās kvintiles saņem GMI vai mājokļu pabalstus⁽³⁷⁾. Ierobežoto darbības jomu rada zemo ienākumu robežvērtība un salīdzinoši stingri atbilstības kritēriji. Atbilstība ir zema, jo naudas pabalsti tiek piešķirti kā piemaksa mājsaimniecības ienākumiem, lai tie sasniegtu 50 eiro mēnesī par vienu personu (vai vairāk dažās pašvaldībās), un/vai neaizsargātām grupām, piemēram, bērniem, vecāka gadagājuma cilvēkiem un personām ar invaliditāti. Sociālās palīdzības pabalstu kopējais apjoms sasniedz tikai 29 % no nabadzības personām, kas nesastāv laulībā (31 % pāriem), un tas ir viens no zemākajiem rādītājiem ES⁽³⁸⁾. Latvijas ieguldījums sociālās atstumtības novēršanas pabalstos (tostarp GMI) ir tikai 0,1 % no IKP, turpretī ES vidējais rādītājs ir 0,5 %. Ieguldījums mājokļa pabalstos ir tikpat mazs: 0,1 % no IKP, salīdzinot ar 0,6 % ES. Sociālās palīdzības finansējums ir pilnībā decentralizēts, un tas var vēl vairāk saasināt reģionālo nevienlīdzību. Turklāt sociālās palīdzības sistēma nenodrošina

pietiekamu atbalstu pabalstu saņēmējiem, lai palīdzētu viņiem atgriezties atpakaļ darba tirgū.

Valdība plāno noteikt minimālo ienākumu līmeni, ar kuru paredzēts nodrošināt vispārēju sociālās drošības tīklu. koncepcija par minimālo ienākumu līmeni 40 % apmērā no izlīdzinātajiem mājsaimniecības vidējiem ienākumiem joprojām ir pamats turpmākām reformām sociālā nodrošinājuma sistēmā, un dažādi pabalsti (valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts, bezdarbnieku pabalsti, minimālās pensijas, sociālās palīdzības pabalsti) būs saistīti ar šo līmeni. Tomēr paredzams, ka saskaņā ar projektu priekšlikumiem lielākā daļa pabalstu (bezdarbnieku pabalsti, minimālās pensijas, garantētais ienākumu minimums bezdarbniekiem) joprojām būs ievērojami zemāki par minimālo ienākumu līmeni. Ierobežojot minimālā ienākumu līmeņa piemērošanu, vēl vairāk tiktu mazināta tā efektivitāte attiecībā uz nabadzības samazināšanu.

Sākot no 2017. gada, tiek plānots pakāpeniski ieviest minimālo ienākumu līmeni, bet tam vēl nav piešķirti budžeta līdzekļi, un nav arī iesniegts tiesību akta priekšlikums. 2015. gadā turpinājās sagatavošanās darbi, bet konkrēto priekšlikumu paredzēts iesniegt 2016. gadā un iekļaut 2017. gada budžetā. Īstenošanas posmi joprojām nav skaidri. Finansējumu paredzēts sadalīt starp centrālo valdību un pašvaldībām, nodrošinot lielāku pārredzamību un politisko atbalstu.

Ir veikti daži sagatavošanās darbi, lai uzlabotu sociālās palīdzības saņēmēju nodarbinātības iespējas, tomēr to īstenošana vēl nav sākusies. Daudziem sociālās palīdzības saņēmējiem ir slikta veselība, dažādas atkarības, motivācijas problēmas, aprūpes pienākumi un citi jautājumi, kuru risināšanai ir vajadzīgi individuāli pielāgoti sociālie pakalpojumi. Labklājības ministrija ir piešķirusi finansējumu no Eiropas Sociālā fonda, lai sniegtu individualizētu atbalstu ilgtermiņa bezdarbniekiem. Tas ietvers veselības pārbaudi, atkarības ārstēšanas, motivācijas programmas, individuālas konsultācijas un karjeras izaugsmes atbalstu. Sagatavošanā ir vēl viens pasākums sociālās uzņēmējdarbības atbalstam. Veselības ministrija izstrādā ES līdzfinansētus veselības aizsardzības atbalsta pasākumus neaizsargātām grupām, tostarp nabadzīgajiem iedzīvotājiem un bezdarbniekiem. Tomēr pasākumu īstenošana

(37) Pasaules Banka, "Latvija: kurš ir bezdarbnieks, ekonomiski neaktīvais vai trūcīgais?", 2013. gads

(38) Bradshaw J. and S. Marchal, *A Comparison of Minimum Income Schemes in European Countries Using MIPI Data*, 2015.

kavējas. Sociālajiem darbiniekiem ir svarīga loma, lai palīdzētu aktivizēt sociālās palīdzības pabalstu saņēmējus. 2016. gadā tiks nodrošināti mērķtiecīgi, no ES līdzekļiem līdzfinansēti mācību kursi un uzraudzība sociālajiem darbiniekiem.

2.3. VESELĪBAS APRŪPE

Pašreizējā situācija

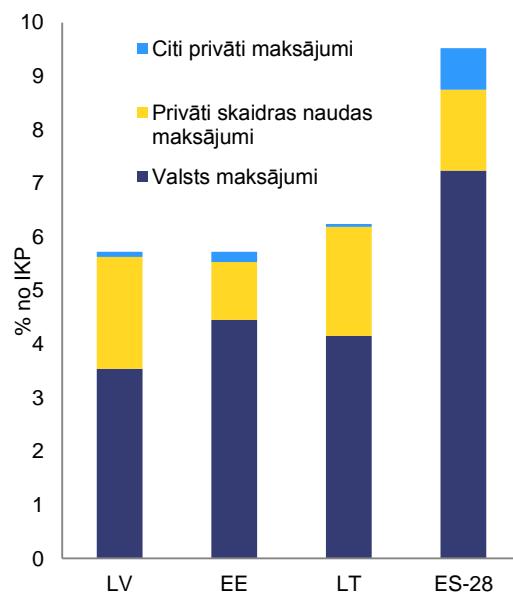
Pieklūvi veselības aprūpei kavē mazais publiskais finansējums un ievērojami maksājumi, kas pacientiem jāveic pašiem, tādēļ lielas iedzīvotāju daļas veselības aprūpes vajadzības netiek apmierinātas. Kopējie izdevumi veselības jomā ievērojami atpaliek no ES vidējā līmeņa, un lielu izdevumu daļu veido privāti skaidras naudas maksājumi (2.3.1 diagramma). Publiskos izdevumus kontrolē kvotas, kuras paildzina gaidīšanas laiku un apgrūtina tādu grupu kā, piemēram, bērnu un mazturīgu personu iespējas saņemt garantēto bezmaksas veselības aprūpi. Tas rada novēlotu ārstēšanu un lielu privāto skaidras naudas maksājumu īpatsvaru, tajā skaitā maksājumus, kas veikti, lai saīsinātu gaidīšanas laiku⁽³⁹⁾. Kopš 2010. gada Latvijas iedzīvotāju vidū ir visaugstākie rādītāji attiecībā uz neapmierinātu vajadzību pēc veselības pārbaudes (2.3.2 diagramma). Visnozīmīgākais šķērslis veselības aprūpes pieejamībai ir nespēja vai nevēlēšanās maksāt par veselības aprūpes pakalpojumiem un medicīnas precēm. Turklāt problēmas joprojām sagādā neoficiālie maksājumi⁽⁴⁰⁾, kas kavē sistēmas efektivitāti, kvalitāti un pieejamību.

(39) Zilvere, R (2014)., valsts dokuments. Pensijas, veselības aprūpe un ilgtermiņa aprūpe, 17.–24. lpp.

(40) Eurobarometra speciālizdevums Nr. 397 par korupciju, 2014. gada februāris,

http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_397_en.pdf

2.3.1. diagramma: Izdevumi veselības aprūpei, 2013. g.

Avots: Pasaules Veselības Organizācija

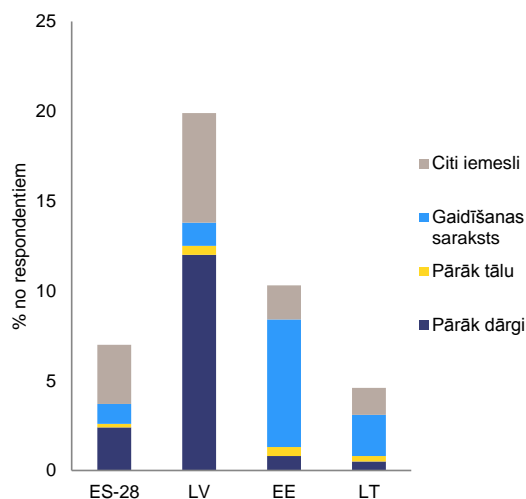
Problēmas sagādā nevienlīdzīga piekļuve veselības aprūpei. Neapmierināta vajadzība pēc veselības pārbaudes Latvijā regulāri ir augstāka starp iedzīvotājiem ar zemiem ienākumiem, salīdzinot ar iedzīvotājiem ar augstu ienākumu līmeni (atšķirība starp zemāko un augstāko ienākumu kvintilēm 2013. gadā ir lielākā Eiropas Savienībā).

Slikta veselības stāvokļa dēļ tiek zaudēts potenciālais darbaspēks. Latvijā ir otrs augstākais rādītājs ES attiecībā uz mirstību pirms 65 gadu vecuma sasniegšanas, un tiek lēsts, ka tādēļ darbaspēks samazinās par 3,9 % salīdzinājumā ar tā potenciālu, ja mirstības līmenis būtu vienāds ar ES vidējo līmeni⁽⁴¹⁾. Tas ir jo īpaši problemātiski, ņemot vērā darbaspēka apjoma samazināšanos Latvijā. Priekšlaicīgu nāves gadījumu skaita samazināšana, piešķirot papildu finansējumu, laika gaitā var būt izmaksu ziņā efektīva, jo tai ir

(41) Avots: Eiropas Komisijas aprēķini par mirstības ietekmi uz darbaspēka lielumu, ko mēra kā potenciālās darba dzīves gadu skaitu katrā dzimšanas kohortā, kas standartizēta, ņemot vērā populācijas lielumu un vecuma kohortas kombināciju, pamatojoties uz Eurostat, 2013. gada dati.

pozitīva ietekme uz darbspējīga vecuma iedzīvotājiem un IKP ⁽⁴²⁾.

2.3.2. diagramma: Iedzīvotāju norādītās neapmierinātās vajadzības pēc veselības pārbaudes, 2013. g.

Avots: Eurostat

Finansējums

Pašlaik plānots tikai ierobežots publiskā finansējuma palielinājums. 2016. gadā valsts veselības aprūpes izdevumi sasniedza 770,8 miljardus eiro, kas ir neliels palielinājums 5,5 miljonu eiro apmērā salīdzinājumā ar 2015. gadu ⁽⁴³⁾. 2016. gadā līdz ar minimālās algas palielināšanu līdz 370 eiro nedaudz tiks palielinātas viszemāk atalgoto medicīnas darbinieku algas. Turklāt vēl nav veikti ieguldījumi veselības aprūpē no Eiropas strukturālo un investīciju fondu līdzekļiem. Neliels papildu finansējums būs pieejams valsts garantētā slimnīcu aizdevuma atmaksai, kā arī tarifu sloga samazināšanai.

(42) Veselības stratēģijas 2014.–2020. gadam izvērtējums, Latvijas Universitāte (2014)

(43) Veselības ministrijas budžets: <http://www.vm.gov.lv/lv/ministrija/budzets/>

2.3.1. *izcēlums:* **Veselības stāvoklis Latvijā atpaliek no lielākās daļas ES dalībvalstu.**

Jaundzimušo vidējais paredzamais mūža ilgums ir ievērojami zemāks par ES vidējiem rādītājiem gan vīriešiem (72,9 gadi salīdzinājumā ar 77,8 gadiem), gan sievietēm (80,1 gads salīdzinājumā ar 83,3 gadiem). Tāpat kā citur ES, rādītājiem kopš 2010. gada ir tendence nedaudz uzlaboties. Laiks, kas nodzīvots ar labu veselību un bez invaliditātes (veselīgas dzīves gadi), ir īsākais no visām dalībvalstīm (54,3 gadi 2014. gadā; ES: 61,5 gadi). 2013. gadā jaundzimušajiem paredzamais veselīgas dzīves gadu skaits bija ievērojami mazāks, salīdzinot ar ar paredzamo mūža ilgumu, kas nozīmē, ka cilvēki ievērojamu sava mūža daļu nodzīvo ar slimībām un/vai invaliditāti.

Kopējais mirstības līmenis ir ievērojami augstāks nekā vidēji ES. Kaut arī kopš 2007. gada mirstības līmenis ir samazinājies, jo īpaši attiecībā uz mirstību no elpošanas ceļu slimībām, joprojām pastāv ievērojamas atšķirības, salīdzinot ar ES vidējiem rādītājiem, jo īpaši attiecībā uz mirstību no sirds un asinsvadu slimībām un vēža. Potenciāli ietekmējamās un novēršamas mirstības rādītāji ir attiecīgi augstākie un otrie augstākie ES. Mirstības rādītāji slimnīcā pēc akūta miokarda infarkta un insulta ir starp augstākajiem dalībvalstīs⁽¹⁾.

Latvija ir viena no divām valstīm, kurās ir visaugstākais no jauna diagnosticētu HIV un AIDS gadījumu skaits Eiropā, un šie rādītāji palielinās. Pēdējo 10 gadu laikā ir pieaudzis saistīto nāves gadījumu skaits (106 gadījumi 2014. gadā)⁽²⁾. Arī konstatēto C hepatīta gadījumu skaits ir ļoti augsts salīdzinājumā ar citām ES valstīm (62,6 no 100 000 cilvēkiem salīdzinājumā ar vidēji 7,6 cilvēkiem citās ES valstīs), un salīdzinoši bieži tiek diagnosticēti arī B hepatīts un dažas citas STS⁽³⁾.

Turklāt iedzīvotāju vispārējā veselības stāvokļa pašvērtējums ir zemākais ES, un neapmierinātība ar veselības aprūpes sistēmu joprojām ir augsta⁽⁴⁾.

⁽¹⁾ Dati par 2012. un 2013. gadu pieejami no 19 dalībvalstīm attiecībā uz akūtu miokarda infarktu un no 18 dalībvalstīm attiecībā uz insultu. Avots: ESAO, veselības aizsardzības statistika.

⁽²⁾ Eiropas Slimību profilakses un kontroles centrs, PVO Eiropas reģionālais birojs. *HIV/AIDS surveillance in Europe 2014. Stockholm: ECDC, 2015.*

⁽³⁾ Eiropas Slimību profilakses un kontroles centrs. *Sexually transmitted infections in Europe 2013. un Annual epidemiological report 2014 — Sexually transmitted infections, including HIV and blood-borne viruses Stockholm: ECDC, 2015.*

⁽⁴⁾ Veselības pašnovērtējums un veselības problēmu dēļ radušos ikdienas aktivitāšu ilgstošu ierobežojumu pašnovērtējums (*Eurostat*) un *Eurobarometer* īpašais apsekojums Nr. 411 "Pacientu drošība un aprūpes kvalitāte" http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_411_en.pdf.

Resursu sadalījums starp dažādiem pakalpojumu sniedzējiem uzlabojas, pārvirzoties no dārgas stacionārās aprūpes uz mazāk dārgu ambulatoro un primāro veselības aprūpi. Tomēr slimnīcas joprojām saņem kompensācijas, neraugoties uz to, cik sarežģīti ir sniegtie veselības aprūpes pakalpojumi. Ar diagnozēm saistītu grupu apmaksas sistēmas ieviešana ir aizkavējusies.

Pašreizējās un turpmākās reformas

Pētījums, kurā identificēti veselības aprūpes nozares galvenie problemātiskie jautājumi un vajadzīgās reformas, ir būtiski aizkavējies un varētu tikt pabeigts tikai 2016. gada vidū. Pētījumā ir apkopota informācija par esošajiem un plānotajiem ieguldījumiem veselības aprūpē,

tostarp nodrošinājumu ar cilvēkresursiem, infrastruktūras pieejamību un izmaksu efektivitāti. Informācijas apkopošana ir nosacījums, lai saņemtu Eiropas Reģionālā attīstības fonda ieguldījumus veselības aprūpes infrastruktūrā⁽⁴⁴⁾. Tādējādi Latvija nevar izmantot pieejamos ES līdzekļus, lai uzlabotu veselības aprūpes pakalpojumu pieejamību.

Spēkā esošie pasākumi, piemēram, pazeminātas pacienta iemaksas un atbrīvojumi no tām, ir soli pareizajā virzienā, taču tie vēl nav pietiekami. Ierobežotais publiskais finansējums prioritāri tiek piešķirts dažiem kritiskiem medicīniskiem gadījumiem, sniedzot iespēju ātri

⁽⁴⁴⁾ Partnerības nolīgums par Eiropas Savienības ieguldījumu fondiem 2014.–2020. gada plānošanas periodā, 392. punkts

saņemt medicīniskos pakalpojumus. Sākot ar 2016. gada janvāri, ir atcelts pacientu līdzfinansējums konkrētām diagnozēm (C hepatītam, HIV/AIDS), saslimstībai ar šīm infekcijas slimībām izlīdzinoties. Valsts pilnā mērā atlīdzinās C hepatīta slimnieku medicīniskos izdevumus (salīdzinājumā ar 75 % iepriekš). HIV/AIDS slimnieku ārstēšanu slimības agrīnā posmā kompensēs valsts. Lai uzlabotu aprūpi slimnīcā, Latvija kā vienu no ieguldījumu prioritātēm, kas saistītas ar ES finansējumu 2014.–2020. gadam, plāno ieviest valsts veselības aprūpes kvalitātes nodrošināšanas sistēmu.

Stimuli veselības aprūpes pakalpojumu kvalitātei un ģeogrāfiskajam tvērumam ir vāji. Īstenojot programmu “samaksa par padarīto”, tiek radīti kvalitātes stimuli. Tomēr kvalitātei piesaistīti maksājumi par ģimenes ārstu pakalpojumiem nesniedz spēcīgus stimulus. Arī ģimenes ārstu prakšu zemā izplatība lauku apvidos rada ģeogrāfiskus šķēršļus primārajai veselības aprūpei. Lai risinātu šo situāciju, ir ieviesta bonusu sistēma. Šīs iniciatīvas ietekme ir neskaidra, un pozitīvus rezultātus varēs konstatēt tikai ilgtermiņā. Tomēr šīs iniciatīvas apdraud ar tām saistītie ļoti mazie finanšu stimuli.

Valdības centieni uzlabot slimību profilaksi un veselības veicināšanu ir ierobežoti. Neskatoties uz augsto hronisku saslimšanu līmeni un nepietiekamu pievēršanos novēršamām dzīvesveida izraisītām slimībām, profilaksei piešķirtie valsts resursi ir samazinājušies ⁽⁴⁵⁾. Sabiedrības veselības stratēģija 2014.–2020. gadam paredz ievērojamus finanšu resursus darbībām šajās jomās. Tomēr 2016. gadā šīm darbībām nav piešķirti faktiski valsts budžeta līdzekļi. Tomēr veselības veicināšanas un slimību profilakses pakalpojumiem var piešķirt 47 miljonus eiro no Eiropas Sociālā fonda līdzekļiem.

2006. gadā pieņemtā Veselības aprūpes darbaspēka stratēģija fiskālo korekciju perioda dēļ ir īstenota tikai daļēji. Praktizējošo ārstu skaits uz vienu iedzīvotāju ir tikai nedaudz zemāks par ES vidējo rādītāju. Tomēr praktizējošo medicīnas māsu skaits uz vienu iedzīvotāju ir viens

no zemākajiem ES Strauji pieaug ārstu un medicīnas māsu vecums, šādi apdraudot veselības aprūpes pakalpojumu sniegšanas ilgtspēju. Medicīniskā personāla darba samaksas atšķirība salīdzinājumā ar citām dalībvalstīm sekmē tikko kvalifikāciju ieguvušo ārstu un medicīnas māsu aizbraukšanu. Lai mazinātu šo risku, ir ieviesta rezidentūras programma, atverot 200 jaunas rezidentūras vietas. Tomēr jauna visaptveroša politikas plānošanas dokumenta izstrāde tika atlikta un tiks pabeigta tikai pēc tam, kad būs pieejami Pasaules Bankas veiktās izpētes analīzes ieteikumi.

Pārvaldības modernizācija

2014.–2020. gadam Latvijai ir piešķirusi aptuveni 272 miljonus eiro no kohēzijas politikas finansējuma ieguldījumiem veselības nozarē. Vairāk nekā 179 miljoni eiro, kuros ietverts arī Eiropas Reģionālās attīstības fonda (ERAF) līdzfinansējums, tiks iztērēti infrastruktūrai, bet Eiropas Sociālā fonda ieguldījumi sasniegs vairāk nekā 93 miljonus eiro. Cita starpā Latvija īsteno e-veselības projektu, kam piešķirti 7 miljoni eiro ERAF finansējuma. Šis projekts paredz ieviest vienotu e-veselības portālu, elektroniskus apmeklējumu pieprasījumus, elektroniskas veselības kartes, elektroniskas receptes un elektroniskas darbnespējas lapas.

Ir vajadzīga efektīvāka projektu vadība. Valsts kontroliera birojs ir izteicis bažas par e-veselības projekta īstenošanas efektivitāti, norādot, ka projekts ir vāji sagatavots un to vada personāls, kam nav pietiekamas kvalifikācijas un pieredzes. Birojs norāda arī uz projekta nepietiekamu veicināšanu starp ieinteresētajām personām. Projektu uzsāka 2007. gadā, taču plānotie pakalpojumi vēl nav sniegti. Tas ietekmē veselības aprūpes reformu progresu, tostarp tādu reformu, kas nodrošina budžeta ietaupījumus, un ES dotācijas projektam ir apdraudētas. Šie jautājumi ir sīkāk iztirzāti 2.6. iedaļā.

E-veselības pakalpojumu pieejamība un nodrošinājums joprojām ir zemāks par vidējo ES rādītāju. Tā kā e-veselības pakalpojumu izmantošana ir brīvprātīga, tikai 13 % Latvijas ģimenes ārstu 2013. gadā apmainījās ar medicīniskajiem datiem elektroniski, salīdzinot ar 36 % vidēji ES. Tikai 6 % ģimenes ārstu izmantoja e-receptes, bet dažās dalībvalstīs šis rādītājs ir

(45) Veselības ministrijas budžets: <http://www.vm.gov.lv/lv/ministrija/budzets/>

100 %. Sākot no 2016. gada 1. decembra, medicīnas iestādēs un aptiekās būs jāizmanto divi pakalpojumi — elektroniskās darbnespējas lapas un elektroniskās receptes. E-veselības pakalpojumu pieejamība tiks paplašināta, un to lietošana kļūst obligāta no 2017. gada jūlija.

Elektronisko veselības karšu sistēma joprojām ir attīstības stadijā. Izmēģinājuma posmu bija

paredzēts sākt 2015. gada sākumā. Tomēr sistēma vēl nav ieviesta. E-veselības un veselības informācijas sistēmas mērķis ir izveidot vienotu informācijas centru, kurā tiks glabāti medicīniskie dati par katru iedzīvotāju un kurā būs iekļautas arī visas veselības aprūpes iestāžu iekšējās informācijas sistēmas. Nacionālais veselības dienests ir galvenā iestāde, kas atbild par minētās sistēmas izstrādi.

2.4. IZGLĪTĪBA, PĒTNIECĪBA UN INOVĀCIJAS

Izglītība

Latvijā darba ražīgums ir viens no zemākajiem ES, un cilvēkkapitāla stiprināšanai ir būtiska nozīme tā izaugsmes potenciāla uzlabošanā. Ražīguma uzlabošana ir svarīga arī tādēļ, lai saglabātu konkurētspēju un ienākumu konverģenci ar ES vidējo rādītāju.

Salīdzinoši liels skaits jaunu cilvēku ienāk darba tirgū bez profesionālās kvalifikācijas (t.i., tikai ar pamatzglītību vai vispārējo vidējo izglītību). Tas varētu norādīt uz nepilnībām profesionālās orientācijas sistēmā vai uz ierobežotu piekļuvi augstākajai izglītībai. Profesionālās orientācijas pakalpojumu sniegšana konstatējamās vairākas problēmas, piemēram, nepietiekama piekļuve minētajiem pakalpojumiem, nepietiekama darba devēju iesaiste un nepietiekama saikne ar profesionālo pasauli. Pastāv bažas arī par profesionālās orientācijas konsultāciju neitralitāti, jo vispārējās izglītības skolas ir finansiāli ieinteresētas paturēt vairāk skolēnu un tām nav motivācijas veicināt skolēnus gūt zināšanas par profesionālo izglītības skolu piedāvātajām iespējām. Dažas no šīm problēmām varētu risināt ar jauno Eiropas Sociālā fonda (ESF) projektu, kura mērķis ir uzlabot karjeras izglītības sniegšanu, taču projekts vēl nav sācies.

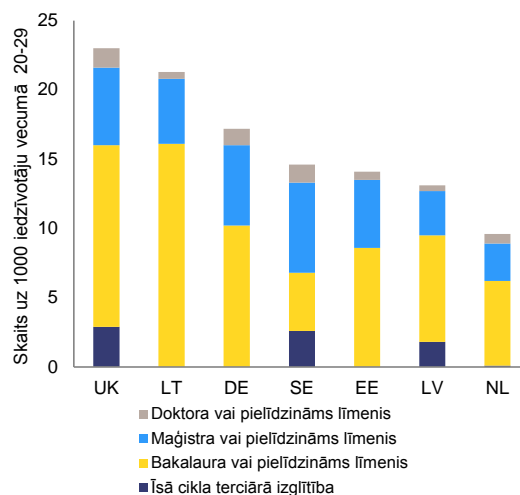
Pieaugušo līdzdalība mūžizglītībā ir samērā zema, taču ir salīdzināma ar citām reģiona valstīm. Pasākumi pieaugušo izglītības uzlabošanai varētu būt intensīvāki. Publiskais atbalsts pieaugušo izglītībai galvenokārt tiek finansēts no ESF līdzekļiem, un nekas neliecina, ka šī situācija tuvākajā nākotnē mainīsies. Pirmais projekts rīcības plānam pieaugušo izglītības jomā (mūžizglītības īstenošanas modelis), ko bija plānots pieņemt 2014. gada beigās, tika izstrādāts 2015. gada vidū, un iespējams, ka tas tiks būtiski pārskatīts. Attiecīgi nav efektīvu īstenošanas mehānismu un ESF finansēto darbību īstenošana būtiski kavējas.

Terciārās izglītības⁽⁴⁶⁾ iegūšanas līmenis ir augsts, bet problēmas joprojām sagādā absolventu iesaistīšanās zinātnesietilpīgās nozarēs, kā arī ārvalstu studentu piesaiste. Pēc

(46) Terciārā izglītība, ko sniedz universitātes un citas augstākās izglītības iestādes, ir nākamais izglītības līmenis pēc vidusskolas izglītības iegūšanas.

ievērojama pieauguma iepriekšējos gados terciārās izglītības iegūšanas līmenis Latvijā vecuma grupā no 30–34 gadiem 2013. un 2014. gadā nedaudz samazinājās (no 40,7 % līdz 39,9 %), tomēr tas joprojām saglabājas ievērojami virs stratēģijā "Eiropa 2020" noteiktā 34–36 % mērķa. Terciārās izglītības absolventu proporcija zinātnes, tehnoloģijas, inženierzinātnes un matemātikas ("STEM") jomā (17,9 % 2013. gadā) ir viena no zemākajām ES (2.4.1 diagramma). Zināmā mērā to, iespējams, pastiprina ar dzimumu saistīti aizspriedumi: sieviešu īpatsvars terciārajā izglītībā ir proporcionāli lielāks, bet vīrieši biežāk izvēlas "STEM" jomas. 2013. gadā tikai 1,7 % bakalaura studiju absolventu un 3 % maģistra studiju absolventu Latvijā bija ārvalstnieki. Tas ir attiecīgi sestais un piektais zemākais rādītājs ES.

2.4.1. diagramma: Terciārās izglītības absolventu īpatsvars STEM nozarēs, 2013. g.

Avofs: Eurostat

Latvija pakāpeniski ievieš jaunu augstākās izglītības sistēmas finansēšanas modeli ar elementiem, kas atalgo kvalitāti. Līdz 2015. gadam izmantotajā Latvijas augstākās izglītības finansēšanas modelī trūka ar sniegumu saistītu komponentu. 2015. gadā, pamatojoties uz Pasaules bankas ieteikumiem⁽⁴⁷⁾, tika izstrādāts jauns, uz kvalitāti orientēts finansēšanas modelis. Tas ietver trīs pīlārus: 1) bāzes finansējums, ko piešķir par vienu studiju vietu un par akadēmiskā

(47) Pasaules Banka (2014), "Augstākās izglītības finansēšana Latvijā: gala ziņojums."

personāla pilna laika ekvivalentu; 2) uz darbības rezultātiem orientēts finansējums (kas ietver vairākus darbības rezultātu rādītājus attiecībā uz pētniecību un internacionalizāciju); 3) mērķtiecīgs finansējums inovācijām un izstrādei, ko pašlaik atbalsta no Eiropas strukturālo un investīciju fondu līdzekļiem. Tas ir atzinīgi vērtējams pasākums, tomēr piešķiramās summas ir zemākas nekā Pasaules Bankas pētījumā ieteiktās optimālajam attīstības modelim vajadzīgās summas. Arī jaunā modeļa starptautiskā dimensija ir ierobežota. Trešajam pilāram 2016. gadā budžeta ierobežojumu dēļ netika piešķirts valsts papildu finansējums.

Akreditācijas pasākumi ir daudzsoļi, tomēr to īstenošana vēl ir agrīnā stadijā. Lai uzlabotu augstākās izglītības iestāžu akreditācijas sistēmu, valdība izveidoja Akadēmiskās informācijas centru kā neatkarīgu valsts akreditācijas aģentūru, sākot no 2015. gada jūlija. Centra mērķis ir tikt iekļautam Eiropas augstākās izglītības kvalitātes nodrošināšanas reģistrā ne vēlāk kā 2018. gadā, proti, līdz nākamajam lielajam akreditācijas raundam, kas ir plānots 2019. gadā. Tomēr ESF atbalsta efektīva īstenošana vēl nav sākusies.

Augstākās izglītības kvalitātes uzlabošana ir saistīta arī ar iestāžu pārvaldības uzlabošanu un augstāku kritēriju izvirzīšanu akadēmiskajam personālam. 2016. gadā tiks sagatavots Pasaules Bankas pētījums, lai izvērtētu, kā pārvaldības struktūras padarīt atvērtākas iekšējām reformām un ekonomikas vajadzībām, kā arī nodrošināt lielāku akadēmisko integritāti. Lai uzlabotu akadēmiskā personāla kvalitāti, tiek veikti grozījumi noteikumos par pasniedzēju kvalifikācijas novērtējumu. Atbilstīgi jaunajiem obligātajiem kritērijiem pasniedzējiem ir nepieciešams obligāts skaits starptautisku publikāciju un pietiekamas svešvalodu zināšanas. ESF atbalsts ir paredzēts arī personāla spēju uzlabošanai, tomēr tā īstenošana vēl nav sākusies.

"STEM" priekšmeti tiek veicināti gan terciārās, gan vidējās izglītības līmenī. Lai uzlabotu studiju vietu piedāvājuma līdzsvaru augstākajā izglītībā, Latvija pakāpeniski palielina valsts finansēto studiju vietu skaitu "STEM" jomā un samazina sociālo zinātņu jomā. Tas var palīdzēt novirzīt pieprasījumu uz studiju jomām, kas saistītas ar augstas pievienotās vērtības ekonomikas nozarēm. Tomēr pastāv arī zināms tirgus stimulu

izkropļošanas risks, ja studentiem ir racionāls pamatojums neizvēlēties "STEM" jomas (piemēram, sniegto apmācību atbilstība, paredzami darba tirgus ieņēmumi). No 2015./2016. mācību gada devītās līdz vienpadsmitās klases skolēniem tiks noteikti diagnostikas testi "STEM" jomās, bet astotās klases skolēniem šie testi tika ieviesti jau 2014.–2015. gadā. No 2015./2016. gada paredzēts ieviest fakultatīvu izmēģinājuma eksāmenu fizikā, ķīmijā vai dabaszinātnēs divpadsmitās klases skolēniem.

Profesionālās izglītības un apmācības (PIA) sistēma pēdējo gadu laikā ir reformēta, tomēr joprojām pastāv problēmas. PIA reformas tiek īstenotas jau vairākus gadus, un ir gūti ievērojami panākumi skolu tīkla konsolidācijā un iekārtu modernizēšanā. Tomēr vēl ir daudz jāpaveic, lai palielinātu mācīšanās darbavietā īpatsvaru izglītībā un atjauninātu novecojušās mācību programmas. Turklāt profesionālās izglītības sliktais publiskais tēls samazina tās pievilcību iespējamo studentu vidū⁽⁴⁸⁾.

Mācekļības tipa shēmas Latvijā nav pietiekami attīstītas. 2013.–2015. gadā nolūkā testēt dažādas pieejas tika īstenots pilotprojekts, kura mērķis bija izmēģināt mācīšanos darbavietā. 2015. gadā veiktajos tiesību aktu grozījumos mācīšanās darbā ir atzīta par vienu no PIA iegūšanas veidiem. Tomēr skaidrs un konsekvents tiesiskais regulējums nav ieviests. Mācīšanās darbavietā galvenie raksturlielumi nav precizēti, un vēl aizvien saglabājas neskaidrības, jo īpaši attiecībā uz samaksu studentiem un studentu statusu, kā arī organizatoriskajiem aspektiem. Ir problemātiski motivēt uzņēmumus nodrošināt kvalitatīvas mācīšanās darbā iespējas un praktisko apmācību vietas. Valdība ir analizējusi iespējamus risinājumus (zemākas minimālās algas mācekļiem, nodokļu atvieglojumus, stipendijas), lai sniegtu finansiālu atbalstu darba devējiem, kas pieņem mācekli vai praktikantu, bet lēmumi vēl nav pieņemti.

Profesionālās izglītības programmu reforma notiek lēni. Reforma sākās 2008. gadā, un tai būtu

(48) Eiroparometra speciālizdevums Nr. 369, "Attieksme pret profesionālo izglītību un apmācību", 2011. gads; Eiroparometra speciālizdevums Nr. 417, "Eiropas prasmju un kvalifikāciju telpa", 2014. gads.

jābeidzas 2020. gadā. Pašlaik ir izpildīti tikai 80 no 240 profesiju standartiem/profesionālās kvalifikācijas pamatprasībām. Virzība ir bijusi lēna arī attiecībā uz kombinēto programmu ieviešanu (pabeigta apmēram viena trešdaļa) un eksāmenu satura izstrādāšanu (pabeigti 13 %). Sociālie partneri ir lielā mērā iesaistīti programmu reformā, Tomēr to loma būtu jāpastiprina saistībā ar mācīšanos darbavietā un PIA skolu pārvaldību. Saeima ir pieņēmusi grozījumus Profesionālās izglītības likumā, kas stājas spēkā 2015. gada maijā. Tomēr šie grozījumi nav pilnībā īstenoti, jo vēl nav ieviesti sekundārie tiesību akti attiecībā uz vairākiem aspektiem, piemēram, nozaru speciālistu padomēm, konventiem un izglītības programmu atjaunināšanas procedūrām.

Pētniecība un inovācija

Pētniecības un izstrādes intensitāte ir nedaudz uzlabojusies, bet gan valsts, gan uzņēmējdarbības sektora ieguldījumi joprojām ir ļoti zemi (2.4.2 diagramma). Pētniecības un izstrādes intensitāte ir nedaudz palielinājusies no 0,56 % no IKP 2007. gadā līdz 0,68 % 2014. gadā, bet joprojām ir daudz zemāka par ES vidējo rādītāju 2,03 % no IKP. Būtiskais valsts budžeta pētniecībai un izstrādei atvēlēto līdzekļu samazinājums kopš 2009. gada ir vairāk nekā kompensēts ar 2010.–2011. gadā pētniecībai un izstrādei paredzēto ES struktūrfondu līdzekļu plašo izmantojumu. Valsts pētniecības un izstrādes intensitāte ir palielinājusies, bet ir atkarīga no ES līdzekļiem. Uzņēmumu izdevumi pētniecībai un izstrādei ir ļoti zemi, bet šķiet, ka pēdējos gados tiem ir tendence lēnām pieaugt (no 0,17 % no IKP 2013. gadā līdz 0,24 % no IKP 2014. gadā).

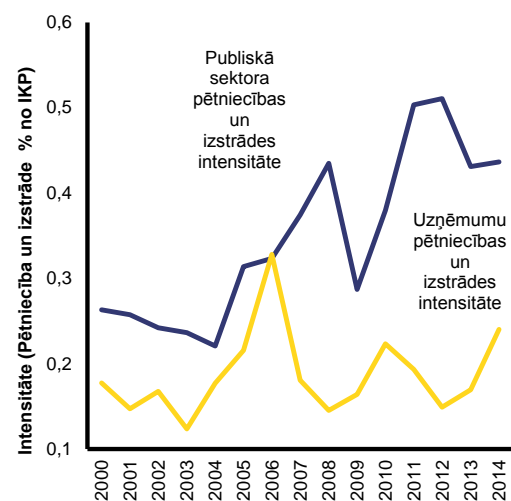
Latvijas ekonomikas struktūrā ir maz vietas inovācijām. Mazā vidēji augsto un augsto tehnoloģiju uzņēmumu ar pievienoto vērtību skaita⁽⁴⁹⁾, ēnu ekonomikas izplatības un lielā valstij piederošo uzņēmumu skaita dēļ nav daudz iespēju attīstīt privātā sektora inovācijas spējas, ko apstiprina arī ļoti zemais privātajā sektorā nodarbināto pētnieku skaits. Nepietiekamo sadarbību ar pētniecības institūtiem un universitātēm atspoguļo zemais publiskā un privātā

(49)Pievienotā vērtība augsto tehnoloģiju ražošanā, vidēji augsto un augsto tehnoloģiju ražošanā un zinātnesietilpīgos pakalpojumos veido tikai 7,1 % no IKP (24. vieta ES).

sektora kopā izstrādāto publikāciju skaits — 1,5 publikācijas uz vienu miljonu iedzīvotāju; tas ir zemākais rādītājs ES.

Pēc 2014. gada reformas, kurā tika palielināta nodokļu atvieglojumu darbības joma un apjoms, nodokļu atvieglojumi pētniecībai un izstrādei tiek piemēroti biežāk. Līdz šim Latvijā nodokļu atvieglojumi pētniecībai un izstrādei piemēroti reti, un mērķis galvenokārt bijis tehnoloģiju iegāde ārvalstīs un/vai ārvalstu ieguldītāju un uzņēmēju piesaiste. Kopš 2014. gada jūlija tiek piedāvāti jauni vispārēji nodokļu atvieglojumi pētniecības un izstrādes izdevumiem. Šo atvieglojumu izmantošana pieaug, un arvien vairāk uzņēmumu ziņo par savām ar inovāciju saistītajām darbībām, kas iepriekš bija uzskaitītas kā darbības izdevumi.

2.4.2. diagramma: Pētniecības un izstrādes intensitāte

Avots: EurostatPiezīme: 1) Uzņēmējdarbības pētniecības un izstrādes intensitāte: Uzņēmumu izdevumi pētniecībai un izstrādei procentos no IKP.

1) Valsts pētniecības un izstrādes intensitāte: Valdības iekšējie izdevumi pētniecībai un izstrādei un augstākās izglītības izdevumi pētniecībai un izstrādei procentos no IKP

Latvijas valsts pētniecības un izstrādes sistēma ir sadrumstalota un izklaidēta starp daudzām pētniecības nozarēm⁽⁵⁰⁾. Ierobežotā un neefektīvā finansējuma dēļ tiek sasniegti ļoti zemi

(50)Latvijā līdz šim bija 150 reģistrētas pētniecības vienības, kas atrodas 29 pētniecības iestādēs.

zinātniskās darbības rezultāti⁽⁵¹⁾, gan publiskajā, gan privātajā sektorā trūkst prasmīgu cilvēkresursu⁽⁵²⁾, un ir zems publiskā un privātā sektora sadarbības līmenis. Stāvokli pasliktina arī zems internacionalizācijas līmenis. Zinātniskās bāzes kvalitātes uzlabošana ir vajadzīgs priekšnoteikums, lai publiskie pētījumi varētu ietekmēt Latvijas ekonomikas turpmāko attīstību.

Liela mēroga reformu rezultātā augstākajā izglītībā un pētniecībā notikusi pētniecības struktūru konsolidācija, ieviests uz kvalitāti orientēts finansēšanas modelis un stimuli inovāciju stiprināšanai akadēmiskajā vidē. Pētniecības iestāžu konsolidācija turpinās, lai uzlabotu to darbības kvalitāti un atbilstību. Saistībā ar augstākās izglītības reformu, valsts pētniecības un izstrādes iestādēm, kuras darbojas līdzīgās pētniecības jomās, ir ieteikts apvienoties. Publiskais finansējums turpmāk pakāpeniski tiks piešķirts tikai iestādēm, kuras ir sasniegušas noteiktu kritisko masu un veikspējas robežvērtību. Turklāt izcilākās pētniecības iestādes tiek atalgotas, par 10 % palielinot to infrastruktūras pamatdotāciju. Turpmāks atbalsts ir paredzēts arī tādu institucionālu uzlabojumu veikšanai, kas pavada konsolidācijas procesu.

Jau ir izmantoti vairāki politikas instrumenti inovācijas spēju paaugstināšanai, piemēram, inovācijas kuponi, uzņēmējdarbības motivācijas programma, klasteru programma un programmas ar mērķi apgūt ārējos tirgos un piesaistīt riska kapitāla ieguldījumus uzņēmumiem ar lielu izaugsmes potenciālu. Pašlaik notiekošā tehnoloģiju pārnese programma ietver vietējas atbalsta programmas galvenajās universitātēs un centralizētu atbalstu komercializācijai starptautiskos tirgos.

(51) To apliecina dažādi bibliometrijas rādītāji. Piemēram, zinātnisko publikāciju vidējais relatīvās ietekmes faktors 2013. gadā bija 0,68, kas ir zemākais rādītājs ES.

(52) Doktorantūras studiju jaunu absolventu skaits uz tūkstoš iedzīvotājiem vecuma grupā no 25–34 gadiem Latvijā ir viens no zemākajiem ES: 2012. gadā tas bija 0,95, bet ES vidējais rādītājs ir 1,81 (*Eurostat*)

2.4.1. tabula: Latvijas pārdomātas specializācijas shēma

Inovācijas prioritātes	Pārdomātas specializācijas jomas
1. Pievienotās vērtības līmeņa paaugstināšana	1. Zinātnesietilpīga bioekonomika (1)
2. Jaunu produktu/pakalpojumu radīšana	2. Biomedicīna, biotehnoloģija, biofarmaceitiskie līdzekļi un medicīnas iekārtas
3. Energoefektivitātes palielināšana	3. Viedie materiāli, tehnoloģijas un inženierijas sistēmas
4. Informācijas tehnoloģiju sistēmu pilnveidošana	4. Vieda enerģētika
5. Uz tirgu orientēta izglītības sistēma	5. Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas
6. Esošo zinātnes jomu stiprināšana	
7. Atbalsts reģionālajai specializācijai	

1) Bioekonomika paredz mežsaimniecības izstrādājumu un augu izmantošanu biomateriālu un bioproduktu ražošanai.

Avots: Zinātnes, tehnoloģijas un inovāciju stratēģija 2014.–2020. gadam.

Ir izveidota pārdomātas specializācijas shēma⁽⁵³⁾, bet tās īstenošana ir tikko sākusies.

Latvija ir identificējusi septiņas prioritātes pētniecības un izstrādes atbalstam piecās pārdomātas specializācijas jomās (2.4.1 tabula). Specializācijas jomu definīcijas ir salīdzinoši plašas, bet, īstenojot uzņēmējdarbības potenciāla atklāšanas procesu⁽⁵⁴⁾, varētu precizēt jomas, kurās Latvijai ir konkurences priekšrocības. Šo procesu var atbalstīt, veicot ciešu uzraudzību un sniedzot pietiekami nodrošinātu analītisku atbalstu. Uzraudzības mehānisms tika pieņemts 2015. gada septembrī. Pirmo analītisko ziņojumu plānots sagatavot 2017. gadā, un tajā tiks vērtēts progress virzībā uz valsts politikas mērķiem, tostarp pētniecības un izstrādes izdevumu attiecība pret IKP.

---

(53) Pārdomāta specializācija ir stratēģiska pieeja ekonomikas attīstībai, izmantojot mērķtiecīgu atbalstu pētniecībai un inovācijai.

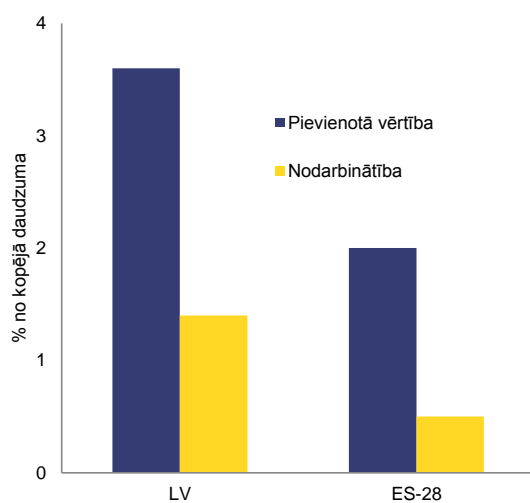
(54) Uzņēmējdarbības potenciāla atklāšanas process ir mācību process, kura mērķis ir izvēlēties pētniecības un izstrādes, kā arī ar tehnoloģijām nesaistītas darbības, kurās reģions var cerēt uz izcilību.

2.5. ENERĢĒTIKA, TRANSPORTS UN VIDES JAUTĀJUMI

Enerģētika

Latvijas energoavotu sadalījumā ievērojamu vietu ieņem atjaunojamie energoresursi, tomēr valsts atkarība no fosilā kurināmā importa ir ļoti liela. Energosektors dod lielāku daļu no pievienotās vērtības un nodarbinātības nekā vidēji ES (2.5.1. diagramma). Latvija ir otrajā vietā ES (pēc Zviedrijas) pēc atjaunojamo energoresursu īpatsvara energoavotu sadalījumā, un ar daudz mazāku cietā kurināmā īpatsvaru nekā vidēji ES (2.5.2. diagramma). Tomēr atkarība no importa, t.i., naftas produktu un dabasgāzes importa, pārsniedz ES vidējo rādītāju (2.5.3. diagramma). Tas sevišķi attiecas uz dabasgāzi, ko importē no tikai viena piegādātāja — Krievijas. Energo produktu tirdzniecības deficīts Latvijā ir 5,2 % no IKP (ES28 valstīs — 2 %), tāpēc Latvijas ekonomiku daudz lielākā mērā ietekmē enerģijas cenas svārstības.

2.5.1. diagramma. Enerģētikas nozares pievienotā vērtība un nodarbinātība

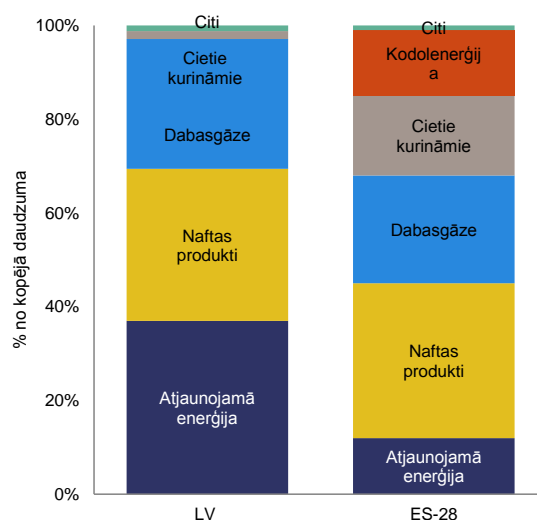

Avots: Eurostat

Ir ievērojami pieaugusi Baltijas valstu elektroapgādes sistēmu starpsavienotība ar Eiropas elektroenerģijas tirgiem. Tā kā nesen pabeigti elektroenerģijas sistēmu savienojumi "Eastlink2", "Nordbalt" un "LitPol Link" starp trijām Baltijas valstīm un attiecīgi Somiju, Zviedriju un Poliju, tad starpsavienotības līmenis ir pieaudzis līdz 25 % (ja Baltijas valstis uzskata par vienu veselumu). Šie projekti saņēma atbalstu no Eiropas enerģētikas programmas ekonomikas atveseļošanai vai arī tiem bija piešķirts kopīgu

interesu projekta statuss, un tas palīdzēja ar uzviju sasniegt ES mēroga politikas mērķi — līdz 2030. gadam sasniegt 15 % starpsavienotību.

2.5.2. diagramma. Bruto iekšzemes energopatēriņš 2013. gadā

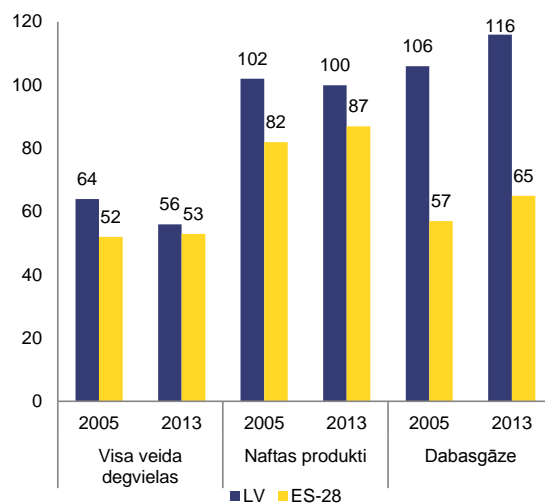

Avots: Eurostat

Latviju apdraud elektroapgādētības riski, jo tā ir atkarīga no ārējiem piegādātājiem. Baltijas valstu elektrosistēmas ir sinhronizētas vienotā tīklā ar Krieviju un Baltkrieviju, un plaši tiek izmantoti ārējie piegādātāji IPS/UPS sistēmā. Bez tam Latvijas un Igaunijas savienojumu jauda ir izrādījusies nepietiekama, lai nodrošinātu Baltijas valstu elektroenerģijas tirgus raitu darbību. Ja Latvijā un Lietuvā pārstātu darboties kāda liela elektroenerģijas ražošanas vienība, piegāžu nepārtrauktība reģionā būtu apdraudēta. Tāpēc 2015. gada sākumā Baltijas valstis vienojās līdz 2025. gadam no IPS/UPS sistēmas pāriet uz sinhronizāciju ar kontinentālās Eiropas tīklu. Tiks palielināta arī Igaunijas un Latvijas savienojumu jauda vairākos secīgos posmos — līdz 2020., 2022. un 2023. gadam.

Kopš 2015. gada 1. janvāra ir pilnībā liberalizēts elektroenerģijas tirgus mājāsaimniecībām. Tagad mājāsaimniecības var izvēlēties savu elektroenerģijas piegādātāju, tomēr līdz 2015. gadam tikai 3,5 % bija mainījušas piegādātāju, un joprojām pastāv priekšstats, ka

piegādātāja maiņa ir sarežģīta⁽⁵⁵⁾. Liberalizācijas rezultātā elektroenerģijas patēriņa cenas 2015. gadā strauji pieauga par aptuveni 27,5 % salīdzinājumā ar nemainīgo regulēto cenu kopš 2012. gada vidus. Ja tiks apstiprināts sadales sistēmas pakalpojumu tarifu projekts, ko Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijai iesniedzis sistēmas operators "Sadales tīkls", tad elektroenerģijas cenas mazumtirdzniecībā varētu nedaudz samazināties. Turklāt Igaunijas un Latvijas elektroenerģijas starpsavienojuma pārslodzes dēļ līdz vēl nav izjūtami ieguvumi no zemākām elektroenerģijas vairumtirdzniecības cenām, kas panāktas, pateicoties Somijas un Igaunijas starpsavienojumam. Tāpēc vairumtirdzniecības cenas Latvijas un Lietuvas cenu zonā saglabājas augstākas un nestabilākas nekā Igaunijā. Paredzams, ka situācija uzlabosies, kad darbu sāks Zviedrijas un Lietuvas starpsavienojums ("Nordbalt") 2015. gada beigās. Tāpēc iestādes ir izteikušas pieņēmumu, ka 2016. gadā elektroenerģijas cenas varētu kristies par 3-4 %.

2.5.3. diagramma. **Importa atkarības rādītājs, 2013. g.**

(1) Ja atkarības rādītājs ir lielāks par 100 %, tas nozīmē, ka ir uzkrātas enerģijas rezerves.

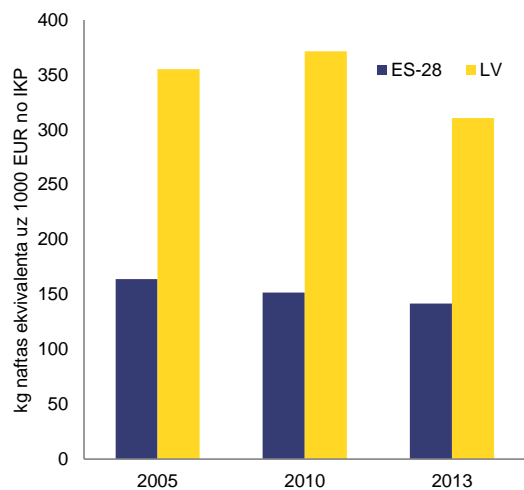
Avots: Eurostat, Eiropas Komisija

Latvija joprojām ir atkarīga no dabaszgāzes piegādēm no Krievijas. Tomēr 2015. gada sākumā Lietuvā sāka darboties Klaipēdas LNG

terminālis, kas nodrošina alternatīvas dabaszgāzes piegādes. Turklāt līdz 2019. gada decembrim iecerēts pabeigt Polijas un Lietuvas gāzes starpsavienojumu "GIPL", un tas palīdzēs darīt galu Baltijas valstu izolācijai no citiem gāzes tīkliem. Kad sāks darboties "Balticconnector" cauruļvads un iecerētie reģionālie LNG kompleksi, tas ļaus diversificēt gāzes piegādes un tirgus integrāciju Baltijas reģionā. Inčukalna pazemes gāzes krātuves modernizācija un uzlabošana ir svarīgs faktors, lai nodrošinātu kopīgā Austrumeiropas un Baltijas reģionālā gāzes tirgus darbību.

Dabaszgāzes uzņēmumam AS "Latvijas Gāze" vēl aizvien ir monopolstāvoklis, tomēr ir veikti pasākumi, lai līdz 2017. gada aprīlim varētu pilnībā atvērt gāzes tirgu. 2016. gada februārī tika pieņemti grozījumi Enerģētikas likumā, kas paredz, ka līdz 2017. gada aprīlim vertikāli integrētā "Latvijas gāze" tiks juridiski sadalīta divos uzņēmumos. Tādējādi ar likuma spēku ir nodrošināta trešo pušu piekļuve dabaszgāzes transportēšanas un glabāšanas infrastruktūrai Latvijā, taču ne tirdzniecībai. Tomēr 2016. gada februārī tika pieņemti valdības noteikumi, kas paredz, ka lielākie rūpnieciskie patērētāji (piemēram, "Latvenergo", kas ir liels enerģijas patērētājs) var dabaszgāzi no trešām pusēm iepirkt tieši.

(55) "Market Monitoring Survey 2015", ko paredzēts publicēt izdevumā "Consumer Markets Scoreboard 2016" (2016. gada jūlijs).

2.5.4. diagramma. **Ekonomikas energointensitāte**

Avots: Eurostat

Enerģētikas, klimata un vides jautājumi

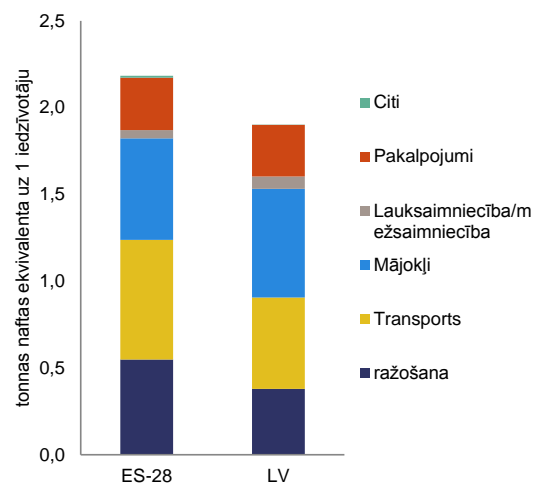
Kopš 2005. gada energoietilpība ir mazinājusies, taču vēl aizvien ir lielāka par ES vidējo rādītāju (2.5.4. diagramma). Rūpniecības nozarē ir novērota augsta energoietilpība, taču dati liecina, ka energoietilpīgo uzņēmumu darbība rada mazāku pievienoto vērtību nekā līdzīgās nozarēs citās dalībvalstīs. 34 % no kopējā enerģijas patēriņa Latvijā ir mājokļu sektorā, (2.5.5. diagramma), un energopatēriņš uz vienu kvadrātmetru ir lielāks nekā vidēji ES (koriģēts, ņemot vērā klimatiskos apstākļus).

Gan dzīvojamo, gan nedzīvojamo ēku sektorā ir iespējams panākt lielāku energoefektivitāti.

Latvija kavējas ar Energoefektivitātes direktīvas ieviešanu. Lai gan 2015. gada aprīlī tika iesniegts Energoefektivitātes likuma projekts, kas aptver enerģijas ražošanu, pārvadi, sadali un galapatēriņu, tas vēl nav pieņemts. Dzīvojamo ēku sektorā ir iespējama lielāka energoekonomija, jo 2009.–2013. gadā tikai kādi 3 % no daudzdzīvokļu ēkām ir renovētas un siltumizolētas. Siltumizolācijas ziņā būvnormatīvi praktiski nav mainījušies kopš 2001. gada, lai gan stingrāku energoefektivitātes prasību noteikšana būtu izmaksefektīva gan esošām, renovējamām ēkām, gan jaunām ēkām (⁵⁶). 2014. gadā tika ierosinātas stingrākas

(56) Pētījums par izmaksu ziņā optimālu energoefektivitātes prasību minimumu saskaņā ar Ēku energoefektivitātes

prasības, taču 2015. gadā pieņemtajos būvnormatīvos tās nav atspoguļotas. Bez tam saskaņā ar Latvijas tiesību aktiem esošo ēku energoefektivitātes sertifikātus izdod tikai pēc jauno īpašnieku vai īrnieku pieprasījuma, un līdz ar to netiek izpildītas Ēku energoefektivitātes direktīvas prasības. Par iespēju pieprasīt sertifikātu ir maz informācijas un tā tiek reti izmantota, un tas mazina šī pasākuma energoefektivitātes potenciālu. Visbeidzot, atbalsts no ES fondiem energoefektivitātes pasākumiem rūpnieciskās un sabiedriskās ēkās un daudzdzīvokļu namos 2014.–2020. gadā plānots 1,1 % apmērā no IKP, taču pasākumu īstenošana vēl nav sākusies.

2.5.5. diagramma. **Enerģijas galapatēriņš pa nozarēm, 2013. g.**

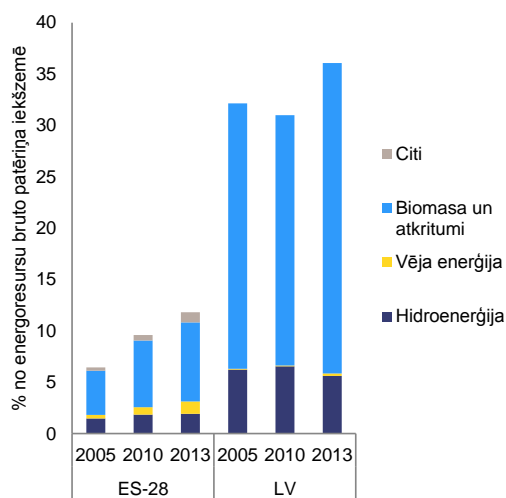
Avots: Eurostat

Atjaunojamo energoresursu izmantošanas apjoms ir palielinājies, tomēr transportā to izmantojums saglabājas zems. Atjaunojamo energoresursu izmantojuma procentuālā daļa 2014. gadā sasniedza 38,7 % no kopējā enerģijas galapatēriņa (2.5.6. diagramma). Turklāt energoefektivitātē veikto ieguldījumu un pārejas uz atjaunojamiem energoresursiem kā centralizētās siltumapgādes kurināmo rezultātā 2014. gadā enerģijas patērētājiem tika samazināti apkures tarifi. Tomēr atjaunojamo energoresursu enerģijas izmantojuma īpatsvars transportā, kas ir 3,2 %

direktīvu: <https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-efficiency/buildings>

(2014. gadā), stipri atpaliek no progresa līmeņa, kāds vajadzīgs, lai līdz 2020. gadam sasniegtu saistošo mērķi — atjaunojamās enerģijas īpatsvaru transportā 10 % līmenī. Atjaunojamo energoresursu enerģijas un kurināmā izmantošana sabiedriskajā transportā 2015. gadā ir iekļauta zaļā publiskā iepirkuma noteikumos.

2.5.6. diagramma. **Atjaunojamo energoresursu izmantošana**

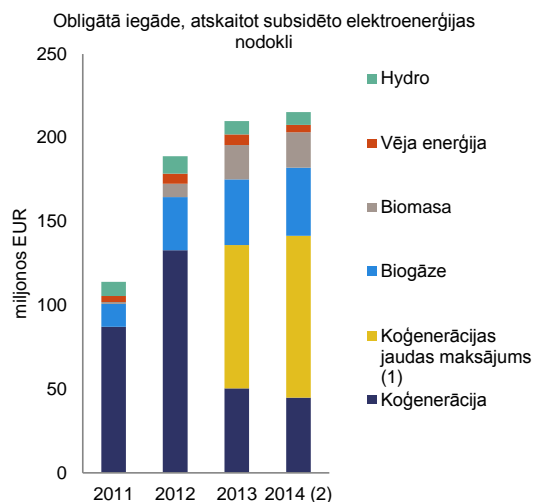

Avots: Eurostat

Atbalsta shēma atjaunojamo energoresursu enerģijas izmantošanai gadu gaitā ir kļuvusi arvien sarežģītāka. Elektroenerģijas ražošanu no atjaunojamiem energoresursiem un ražošanu efektīvā koģenerācijā veicina regulētie tarifi, kas balstīti uz elektroenerģijas ražošanas jaudas kvotām. Tomēr vairāk nekā divas trešdaļas koģenerācijas staciju izmanto importētu dabasgāzi un ir galvenās ieguvējas no pašreizējās atbalsta shēmas (2.5.7. diagramma). Jaunu kvotu izsole kopš 2011. gada ir tikusi atlikta, lai ierobežotu elektroenerģijas cenu pieaugumu galapatērētājiem. 2014. gadā tika ieviests subsidētās elektroenerģijas nodoklis, lai ierobežotu subsidētās elektroenerģijas ražotāju nepamatotu virspeļņu un atbalsta shēmas izmaksas enerģijas galapatērētājiem. Paredzēts, ka pašreizējā shēma būs spēkā līdz 2018. gadam, līdz kuram būs uzstādīta visa iepriekš piešķirtā enerģijas jauda. No 2016. gada daļu izmaksu segs valsts uzņēmuma "Latvenergo" (kurš ir arī viens no galvenajiem labuma guvējiem no pašreizējās atbalsta shēmas) dividenžu maksājumi.

Neskaidrība attiecībā uz pamatnosacījumiem nākotnē un nepārtrauktais atbalsts uz fosilo kurināmo balstītai koģenerācijai paaugstina šāda atbalsta kopējās izmaksas un kavē ieguldījumus atjaunojamos energoresursos. Bija paredzēts, ka subsidētās elektroenerģijas nodoklis tiks piemērots līdz 2017. gada beigām, bet 2016. gada budžeta pieņemšanas procesa laikā tā piemērošanas termiņš tika pagarināts līdz 2018. gada beigām, lai turpinātu finansēt pašreizējo atbalsta shēmu. Valdības saistības par dažiem pašreizējiem obligātā iepirkuma līgumiem būs spēkā līdz 2033. gadam. Pirms ķerties pie izmaiņu veikšanas pašreizējā atbalsta shēmā un jaunas atbalsta shēmas izstrādes nākotnei, iestādes gaida lēmumu Valsts atbalsta lietā (SA.37970) par valsts atbalstu enerģijas ražotājiem. Tas nozīmē, ka ieguldījumi daudzos jaunajos projektos patlaban ir apturēti līdz brīdim, kad būs skaidra nākotnē piemērojamā shēma.

2.5.7. diagramma. **Atbalsts atjaunojamo energoresursu enerģijas izmantošanai (obligātais iepirkums), atskaitot subsidētās elektroenerģijas nodokli**

Avots: Latvijas Ekonomikas ministrija(1) No 2013. gada elektroenerģijas mainīgais obligātais iepirkums daļēji ir aizstāts ar enerģijas jaudas maksājumu lielām bāzes jaudas elektrostacijām.

(2) Atbalstu obligātā iepirkuma veidā kopš 2014. gada mazina subsidētās elektroenerģijas nodoklis.

Transportlīdzekļu reģistrācijas nodeva ir saistīta ar CO2 emisijām, bet tai ir ierobežota ietekme uz patērētājiem. Jaunām automašīnām Latvijā bija visaugstākās CO2 emisijas uz km

Eiropas Savienībā 2013. gadā un otras augstākās 2014. gadā⁽⁵⁷⁾). Nodokļu maksājumi ir salīdzinoši zemāki nekā jebkur citur Eiropā, tomēr līdzīgi attiecīgajiem maksājumiem kaimiņvalstīs,⁽⁵⁸⁾ lai ierobežotu pārrobežu nodokļu arbitrāžas risku. Sagaidāms, ka 2014.-2020. gada plānošanas periodā Eiropas Reģionālās attīstības fonds piešķirs 7 miljonus eiro elektrotansporthīdzekļu uzlādes staciju tīkla attīstībai un Kohēzijas fonds — 108,5 miljonus eiro videi draudzīgai sabiedriskā transporta sistēmai (tramvaju infrastruktūrai un ritošajam sastāvam).

Siltumnīcefekta gāzu emisijas un resursu izmantošanas intensitāte

Saskaņā ar prognozēm siltumnīcefekta gāzu (SEG) emisiju mērķi tiks sasniegti. Saskaņā ar Lēmumu par kopīgiem centieniem Latvija laikā no 2005. līdz 2020. gadam var paaugstināt savas SEG emisijas, uz kurām neattiecas ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēma (*ETS*), par 17 %⁽⁵⁹⁾. Saskaņā ar nesenākajām prognozēm paredzams, ka *ETS* neaptvertās emisijas laikā no 2005. līdz 2020. gadam pieaugs par 7 %, kas ir krietni zem Latvijai paredzētās robežvērtības.

Latvijas SEG emisijas ir salīdzinoši zemākas nekā citās dalībvalstīs. Tas ir saistīts ar zemāku ekonomikas attīstības līmeni un augstāku atjaunojamo energoresursu īpatsvaru enerģētikas nozarē salīdzinājumā ar citām dalībvalstīm. Salīdzinoši lielākā Latvijas siltumnīcefekta gāzu emisiju daļa ir saistīta ar transporta un lauksaimniecības nozarēm. Šo nozaru radītās emisijas ir daļa no *ETS* neaptvertajām emisijām, kurām ir noteikts "Eiropa 2020" mērķis. Iestādes vērtē transporta un lauksaimniecības nozarēs panāktās emisiju samazināšanas ierobežoto apjomu. Lauksaimniecības nozares radītās emisijas var pat pieaugt, ja mēslošanas līdzekļu izmantošanas apjoms tuvināsies ES vidējam rādītājam.

Ieņēmumi no emisijas atļauju pārdošanas tiek maz izmantoti ar klimatu saistītiem

(57) Emisijas Latvijā sasniedz 140,4 g/km un tādējādi ir otras augstākās Eiropas Savienībā pēc Igaunijas, kur šis rādītājs ir 141 g/km (EEZ dati).

(58) Transportlīdzekļu reģistrācijas nodeva Igaunijā un Lietuvā nav saistīta ar CO₂ emisijām.

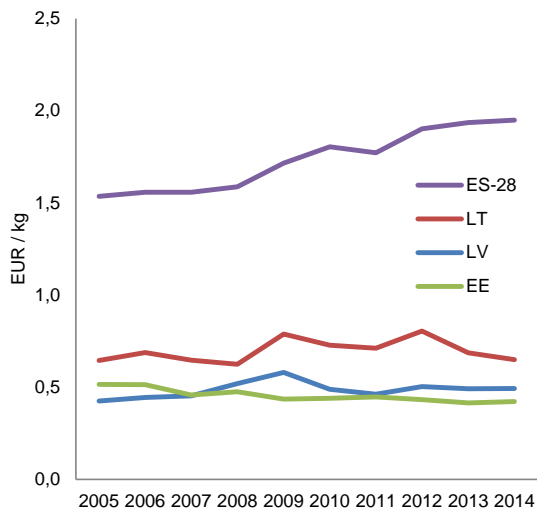
(59) http://ec.europa.eu/clima/policies/effort/index_en.htm

pasākumiem. Valdības ieņēmumi no emisijas atļauju pārdošanas izsolē saskaņā ar ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēmu 2014. gadā sasniedza 10,2 miljonus eiro. Likumā "Par piesārņojumu" ir noteikts, ka visi ieņēmumi tiek izmantoti vietējiem ar klimatu un enerģiju saistītiem mērķiem. 2014. gadā tikai 1 % ieņēmumu tika izmantoti šādiem nolūkiem⁽⁶⁰⁾. Iestādes apsver plānu 2016-2018. gadā ieguldīt emisiju kvotu pārdošanā gūtos ieņēmumus 23 miljonu eiro apmērā jaunu energoefektīvu ēku būvniecībā un esošo ēku siltumizolācijā. Atbalsts jaunu ēku būvei ir izmaksu ziņā mazāk lietderīgs nekā jau esošo ēku siltumizolācijai.

Latvijas ekonomikas resursu izmantošanas intensitāte salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju ir augsta. Latvijas resursu produktivitāte 2014. gadā bija 0,49 eiro bruto pievienotās vērtības uz izmantoto izejvielu kilogramu, salīdzinot ar ES vidējo rādītāju 2 eiro uz kilogramu (2.5.8. diagramma). Attīstītākās ekonomikās atkarībai no dabas resursu izmantošanas ir tendence samazināties līdz ar izmaiņām sadalījumā pa nozarēm. Tomēr Latvijas resursu produktivitātes rādītājs pēdējo desmit gadu laikā nav ievērojami samazinājies. Biomasas, jo īpaši koksnes, izmantošanas ziņā Latvija izceļas uz ES vidējā rādītāja fona — tas ir saistīts ar dinamisku mežsaimniecības nozari un pieaugošu koksnes kā atjaunojama energoresursa izmantojumu (2.5.6. diagramma).

(60) Komisijas dienestu darba dokuments *Klimata politikas progresa ziņojuma tehniskā informācija*, Brisele, 18.11.2015., SWD(2015) 246 final

2.5.8. diagramma. Resursu produktivitāte

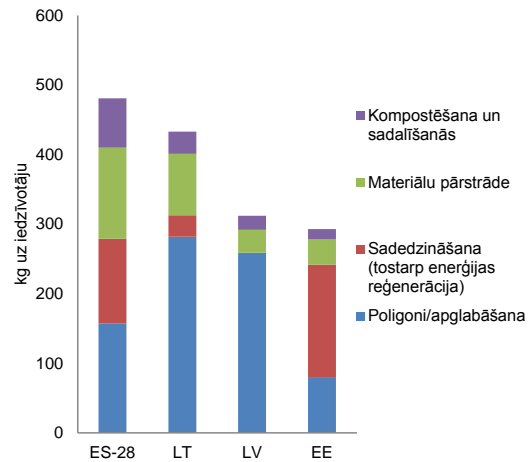
(1) Resursu produktivitāte ir IKP, dalīts ar iekšzemes resursu patēriņu, kas atspoguļo attiecīgās ekonomikas iekšzemes teritorijā iegūto izejvielu daudzumu gadā, pieskaitot visu fizisko importu un atskaitot visu fizisko eksportu.

Avots: Eurostat

Atkritumu apsaimniekošana

Maz ir paveikts sadzīves atkritumu novirzīšanai no poligoniem. Latvija nav izmantojusi Iepakojuma un izlietotā iepakojuma direktīvā paredzēto 10 gadu pārejas periodu, lai līdz 2015. gadam izveidotu efektīvu infrastruktūru un tiesisko regulējumu konkrētu atkritumu plūsmu atsevišķai savākšanai. Šķirotu atkritumu savākšana ir priekšnoteikums sekmīgai atkārtotai pārstrādei. Lai gan Latvijā joprojām tiek radīts mazāk sadzīves atkritumu nekā vidēji ES, to galvenais apstrādes risinājums joprojām ir apglabāšana poligonos (83 % atkritumu salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju 30 % 2013. gadā) (2.5.9. diagramma). Tādējādi ir maz ticams, ka Latvija sasniegs 2020. gada mērķi par otrreizējo pārstrādi (50 %) un par bioloģiski noārdāmo atkritumu novirzīšanu no poligoniem (75 %).

2.5.9. diagramma. Sadzīves atkritumu pārvaldība, 2013. gads

Avots: Eurostat

Sadzīves atkritumu pārvaldības būtiskai uzlabošanai ir nepieciešami ieguldījumi, atbilstīgi tirgus instrumenti un regulatīvi pasākumi. Lai izveidotu infrastruktūru iepakojumu un bioloģiski noārdāmo atkritumu atsevišķai savākšanai un pārstrādei un kompostēšanai, ir vajadzīgi būtiski ieguldījumi. Var izmantot ieņēmumus no nodokļa par atkritumu apglabāšanu poligonā un ES finansējumu⁽⁶¹⁾, salīdzinājumā citām atkritumu pārvaldības formām piešķirot prioritāti atkritumu daudzuma samazināšanai (atkritumu apsaimniekošanas hierarhija). Vienlaikus var ieviest tirgus instrumentus un regulatīvus pasākumus, tostarp veikt atkritumu un piesārņojošu produktu atbilstīgu aplikšanu ar nodokli un palielināt ražotāju atbildību par reģenerācijas, tostarp kompostēšanas atvieglošanu.

Zemu nodokļu uzlikšana sadzīves atkritumiem noteikti nerada stimulus resursu efektivitātei atkritumu pārvaldībā. Latvijā piemērotās maksas par sadzīves atkritumu apglabāšanu poligonos, kas ir apmēram 40 eiro par tonnu un kuras veido nodoklis par atkritumu apglabāšanu poligonā 12 eiro par tonnu un atkritumu pieņemšanas maksa aptuveni 30 eiro par tonnu, ir krietni zem ES vidējā

(61) Partnerības nolīgums par ES investīciju fondiem 2014.-2020. gadā, 109., 112., 336. punkts; http://www.esfondi.lv/upload/Planosana/FMPlans_230714_PA_updated_17.12.2014.pdf

rādītāja, kas ir aptuveni 80 eiro par tonnu⁽⁶²⁾. Maksas par sadzīves atkritumu apglabāšanu poligonos varētu ievērojami palielināt, lai panāktu, ka tā vietā, lai apglabātu atkritumus poligonos, tiek izraudzīti efektīvāki risinājumi. Lai padarītu otrreizējo pārstrādi ekonomiski dzīvotspējīgu, nodokļu līmeni varētu graduēt, apliekot ar vienu nodokli atkritumu sadedzināšanu un mehāniski bioloģisko apstrādi un ar augstāku nodokli — atkritumu apglabāšanu poligonā⁽⁶³⁾. Latvija apsver iespēju no 2016. gada 1. jūlija palielināt nodokli par sadzīves atkritumu apglabāšanu poligonā līdz 22 eiro par tonnu un līdz 2020. gadam pamazām paaugstināt to līdz 40 eiro par tonnu.

Transporta infrastruktūra

Koplietošanas autoceļi ir sliktā stāvoklī, jo valsts ieguldījumi ir ierobežoti un tam ir negatīva ietekme uz reģionālo attīstību, starptautisko satiksmi un ceļu satiksmes drošību. 2014. gadā 43,4 % no valsts ceļiem (asfaltēti ceļi 4290 km garumā, grantēti ceļi 4609 km garumā) bija "sliktā" vai "ļoti sliktā" stāvoklī⁽⁶⁴⁾. Līdz 2023. gadam ir plānots atjaunot vai uzlabot ceļus 920 km garumā, izmantojot 453 miljonus eiro no Kohēzijas fonda un Eiropas Reģionālās attīstības fonda līdzekļiem 2014.-2020. gada plānošanas periodā⁽⁶⁵⁾ un 378 miljonus eiro valsts finansējuma 2014. un 2016. gadā. Ņemot vērā sliktā stāvoklī esošo ceļu garumu (gandrīz 9000 km, neskaitot vietējas nozīmes ceļu un ielu tīklu), šie ieguldījumi būs jāpaildina un jāpalielina, lai nodrošinātu, ka ceļi tiek uzturēti labākā stāvoklī.

(62) <http://www.eea.europa.eu/data-and-maps/figures/typical-charge-gate-fee-and>

(63) Saskaņā ar pētījumu, lai novērtētu vides fiskālās reformas potenciālu ES-28 dalībvalstīs (2016. g.), tiek ierosināts nodoklis par atkritumu apglabāšanu poligonā 50 eiro par tonnu un nodoklis par atkritumu mehāniski bioloģisko apstrādi un sadedzināšanu 15 eiro par tonnu. http://ec.europa.eu/environment/integration/green_semester/pdf/Eunomia%20EFR%20Final%20Report%20MAIN%20REPORT.pdf

(64) Valsts autoceļu tīkls - statistikas dati 2014. g. http://lvceļi.lv/wp-content/uploads/2015/08/Latvijas_Valsts_Ceļi_2014_A4_LAT_ENG_20150617.pdf

(65) Ieguldījumi tiek koncentrēti Eiropas transporta tīklam. Pievedceļi (10 km garumā) tiks finansēti, ja atbildīs integrētiem attīstības plāniem un būs nepieciešami uzņēmējdarbības attīstībai.

Ceļu satiksmes drošība joprojām ir zema. Satiksmes negadījumos bojāgājušo skaits valstī ievērojami samazinājās laikā no 2001. līdz 2010. gadam (-61 %), tomēr tas joprojām ir visaugstākais ES (98 uz 1 miljonu iedzīvotāju 2015. gadā, salīdzinot ar ES vidējo rādītāju 51). Satiksmes negadījumu ar bojāgājušajiem galvenais iemesls ir braukšana ar neatbilstošu ātrumu. Valsts ceļu drošības plāna 2014.-2016. gadam, kura apmērs ir 25 miljoni eiro⁽⁶⁶⁾, mērķis ir līdz 2020. gadam salīdzinājumā ar 2010. gadu samazināt satiksmes negadījumos bojāgājušo skaitu par 50 %.

Jūras ostu vajadzībām tiks izmantoti no ES līdzekļiem finansēti ieguldījumi, tomēr apzinātie nepieciešamie uzlabojumi joprojām nav veikti. 2014. gada ziņojumā par Latvijas ostu nozari Pasaules Banka sniedza konkrētus ieteikumus a) uzlabot savienojumus ar citiem transporta veidiem (dzelzceļu), b) palielināt ieguldījumus, c) paaugstināt tarifus un d) uzlabot pārskatbildību un pārredzamību. Arī Latvijas Valsts Revīzijas birojs norādīja uz nepilnībām saistībā ar divu galveno ostu (Rīgas un Ventspils) pārvaldību un atbilstību tiesību aktiem. Laikposmā no 2014. līdz 2020. gadam ES līdzekļi tiks piešķirti tikai vides aizsardzības un drošības pasākumiem Rīgas, Ventspils un Liepājas ostās (74 miljonu eiro apmērā).

Latvijas dzelzceļa tīklam ir zems elektrifikācijas līmenis un augsts nolietojums. Tas palielina pārvadāšanas cenas un negatīvi ietekmē vidi. 2014.-2020. gada plānošanas periodā 454 miljoni eiro Kohēzijas fonda līdzekļu tiks piešķirti dzelzceļa infrastruktūras modernizēšanai. Lielākā daļa dzelzceļam piešķirtā Kohēzijas fonda finansējuma (345 miljoni eiro) tiks novirzīti dzelzceļa tīkla elektrifikācijai. Tomēr projekta sagatavošana noris gausi, par projekta darbības jomu vēl nav pieņemts lēmums, nav skaidrības attiecībā uz nepieciešamo finansējumu, atbalsta saņēmējam ir kapacitātes problēmas, un nepastāv koordinācija ar pasažieru dzelzceļa pārvadājumu uzņēmumu "Pasažieru Vilciens".

Ir uzsākts Eiropas standartizmēra dzelzceļa infrastruktūras projekts "Rail Baltica". 2015. gada novembrī Inovācijas un tīklu izpildaģentūra

(66) http://ec.europa.eu/transport/road_safety/pdf/20151210_1_latvia.pdf

(INEA) un triju Baltijas valstu kopuzņēmums "RB Rail AS" parakstīja vienošanos par "Rail Baltica" ātrgaitas dzelzceļa līnijas izbūves projekta pirmo posmu. Tas ietver Eiropas infrastruktūras savienošanas instrumenta finansējumu 442 miljonu eiro apmērā. Tehniskais pētījums par dzelzceļa līnijas plānoto maršrutu Latvijā tiks pabeigts 2016. gada sākumā. Sagaidāms, ka tehniskais projekts būs izstrādāts līdz 2019. gadam, lai izbūvi varētu uzsākt 2020. gadā un pabeigt 2024. gadā. Jaunā dzelzceļa līnija savienos Baltijas valstis ar Eiropas transporta tīklu; tādējādi tiks radītas jaunas uzņēmējdarbības iespējas un samazinātas siltumnīcefekta gāzu emisijas, novirzot kravas un pasažieru pārvadājumus uz dzelzceļa transportu.

2.6. PĀRVALDĪBA UN UZŅĒMĒJDARBĪBAS VIDE

Valsts pārvalde

Valsts pārvalde Latvijā saskaras ar daudzām problēmām. Starp tām minama talantīgu darbinieku piesaistīšana, saglabāšana darbā un motivēšana, lai samazinātu augsto kadru mainību — dažās ministrijās tā pārsniedz 15 % gadā⁽⁶⁷⁾. Šo situāciju varētu uzlabot, ciešāk sasaistot atalgojumu ar rezultātiem un uzlabojot tā konkurētspēju salīdzinājumā ar privāto sektoru. Valsts pārvalde ir sadrumstalota arī tādā ziņā, ka dažu darbinieku darbību reglamentē Valsts civildienesta likums, bet citi strādā saskaņā ar darba līgumiem. 2016. gada budžetā veiktais horizontālais izdevumu samazinājums par 3 % vairākumam ministriju, kuru dažas aģentūras nosedza, samazinot personālu, nebija saistīts ar veikumu un darbības rezultātiem.

Atalgojums valsts pārvaldē joprojām nav konkurētspējīgs. Valsts pārvaldē strādājošie speciālisti saņem par aptuveni 50 % mazāku atalgojumu nekā tā paša līmeņa darbinieki privātajā sektorā⁽⁶⁸⁾. Algu likmes tiek ierobežotas premjerministra algas līmenī, un tās paaugstināšana pieļauj augšupvērstas izmaiņas visās algu skalās. Politikas mērķis ir panākt, lai valsts sektorā strādājošo algas atbilstu 80 % no privātā sektora atalgojuma attiecīgajiem amatiem. Norādītais politikas mērķis ir izveidot mazāku, bet profesionālāku pārvaldi, kopumā nepārsniedzot esošos izdevumu parametrus. Uz vietas ir jūtama pretestība šādam redzējumam un tiek pieprasīts vairāk cilvēkresursu un finanšu resursu, nesaistot šīs prasības ar efektivitātes uzlabojumiem.

Tiek veikta reforma civildienesta unificēšanai. Likumprojektā "Valsts dienesta likums" ir noteikti kopēji standarti attiecībā uz darbinieku pieņemšanu darbā, karjeras attīstību, novērtēšanu, motivēšanu un apmācību. Tomēr jaunais likums neattiecas uz pašvaldībām, kurās strādā lielākā daļa valsts sektora darbinieku, tajā netiek risināti ar atalgojumiem saistītie jautājumi un to joprojām izskata Saeimā.

Ir uzsākta augstāko valsts ierēdņu centralizēta atlase. Valsts kanceleja uzņemas vadošo lomu darbā pieņemšanas standartu noteikšanā un

kandidātu kompetences izvērtēšanā. Pirmās saskaņā ar jauno atlases mehānismu piemērotās procedūras kalpos kā izmēģinājumi sistēmas integritātes testēšanai. Turklāt ir veikti iekšēji uzlabojumi Valsts administrācijas skolā, lai panāktu konsekventu un uz pieprasījumu orientētu stratēģiju civildienesta ierēdņu apmācībai, koncentrējoties uz tādām mērķa grupām kā augstākā līmeņa vadītāji un jaunie talanti un tādu mērķi kā inovatīvu pieeju veicināšana.

Pārresoru koordinācijas centrs ir izraudzīts par iestādi, kura ir atbildīga par valsts uzņēmumu pārvaldības, tostarp uzņēmumu vadītāju iecelšanas, koordinēšanu. Saskaņā ar EASO ieteikumiem no 2016. gada janvāra vairāk nekā 15 valsts uzņēmumos tiks atjaunotas pārraudzības padomes. Šīs padomes 2009. gadā tika likvidētas — kā pamatojums tika norādīta politiskā ietekme. Tiek sagaidīts, ka padomes veicinās korporatīvās pārvaldības un ieņēmumu rādītāju uzlabošanu ar nosacījumu, ka to locekļi tiek iecelti, pamatojoties uz to profesionālismu un praksē apliecinātām vadības prasmēm.

Publiskais iepirkums

Publiskā iepirkuma procedūru efektivitāte vēl joprojām neatbilst ES videjiem standartiem. Lielākā daļa publiskā iepirkuma līgumu (77 %) joprojām tiek piešķirta, pamatojoties uz zemākās cenas kritēriju, turpretī tikai 23 % gadījumu līgumu piešķir, pamatojoties uz ekonomiski visizdevīgākā piedāvājuma kritēriju⁽⁶⁹⁾. Vairāki lieli ES finansēti projekti ir sastapušies ar grūtībām sakarā ar nepietiekamu projekta sagatavošanu un vāju projekta vadību un uzraudzību. Tas ir izraisījis ievērojamu kavēšanos, izmaksu pieaugumu un projektu neizdošanos, riskējot zaudēt ES dotācijas.

Vēl joprojām nav obligāta e-iekirkuma platformu izmantošana. Līgumslēdzējām iestādēm ir iespēja izlemt, vai konkursa procedūrās tās izmantos elektroniskos līdzekļus. Tomēr, ieviešot obligātās e-iekirkumu platformas, tiktu samazināts administratīvais slogs un tas palīdzētu sasniegt lielāku pārredzamību un lielākus

(67) EASO ekonomikas apskati: Latvija, 2015. g.).

(68) http://www.fm.gov.lv/files/valstsparvaldesdarbasamaksaspolitika/FMInf_23052013.pdf

(69) Vienotā tirgus datu apkopojums: http://ec.europa.eu/internal_market/scoreboard/

ietaupījumus gan valsts pārvaldei, gan ekonomikas dalībniekiem, kas piedalās konkursa procedūrās.

Centralizētais iepirkums vietējām pašvaldībām un uz novatorismu orientēta iepirkuma apjoms ir neliels. Viens no 2013. gadā veikto grozījumu valsts publiskā iepirkuma noteikumos mērķiem ir paplašināt centralizēto iepirkumu vietējām iestādēm, padarot to obligātu, taču rezultāti ir ierobežoti. Inovāciju publiskais iepirkums un citi uz pieprasījumu balstīti politikas instrumenti Latvijā lielākoties vispār nav. Kā liecina 2014.-2015. gada ziņojums par globālo konkurētspēju, progresīvo tehnoloģiju produktu valsts iepirkuma ziņā Latvijā ar 3,2 punktiem kopējā 144 valstu novērtējumā ir 92. vietā. Turpmākas izmaiņas Publisko iepirkumu likumā ir paredzēts veikt 2016. gadā, lai transponētu 2014. gada ES publiskā iepirkuma direktīvu paketi.

Tiesiskums

Valdība 2015. gadā uzsāka vairākas iniciatīvas, lai uzlabotu tiesu sistēmas efektivitāti un kvalitāti, tostarp paredzot tiesu specializācijas elementus un Civilprocesa likuma reformu. 2015. gada oktobrī valdība ierosinājusi reformas likumā "Par tiesu varu", lai nostiprinātu Tieslietu padomes lomu un tādējādi palīdzētu palielināt tiesu iestāžu neatkarību. Šis likums tika apspriests valsts parlamentā 2016. gada janvārī.

Tieslietu sistēmas efektivitāte pirmajā instancē ir uzlabojusies. Laiks, kas nepieciešams, lai pabeigtu izskatīt civillietas, komerclietas un administratīvās lietas pirmajā instancē, ir vēl vairāk saīsināts ⁽⁷⁰⁾. Strīdīgu civillietu un komerclietu pabeigšanas koeficients joprojām ir stabils, bet administratīvo lietu pabeigšanas koeficients salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem ir samazinājies; sākotnējais līmenis gan bija ļoti augsts. Abu veidu iztiesājamo lietu gadījumā koeficients joprojām pārsniedz 100 %, kas liecina par to, ka tiek pabeigts vairāk lietu, nekā atvērts. Tādējādi izskatīšanā esošo lietu skaits ir samazinājies gan attiecībā uz strīdīgām civillietām un komerclietām, gan administratīvām lietām.

(70) 2016. gada ES rezultātu apkopojums tiesiskuma jomā (gaidāmais).

Tiesu sistēmas kvalitāti varētu uzlabot vēl vairāk. Piemēram, ir iespējams sekmēt alternatīvu strīdu izšķiršanas metožu piemērošanu un dažādot tiesnešu apmācību. Tikai uz vēsturiskajām vai realizētajām izmaksām balstītu kritēriju izmantošana tiesu iestāžu finanšu resursu noteikšanai ilgtermiņā var radīt nepilnības tiesu sistēmas darbībā. Varētu turpināt uzlabot tiesu sistēmas strukturālo neatkarību, īpaši attiecībā uz tiesnešu iecelšanu un brīvprātīgu pārcelšanu darbā augstākas vai zemākas instances tiesās. Priekšstats par tiesu neatkarību Latvijā 2015. gadā ir nedaudz uzlabojies, tomēr rādītājs joprojām ir diezgan zems ⁽⁷¹⁾.

Korupcija

Korupcija joprojām ir problēma Latvijai, jo īpaši publiskā iepirkuma, būvniecības un veselības aprūpes nozarēs. Tikai 39 % darbinieku lielos uzņēmumos apgalvo, ka augstākā vadība ir nepārprotami paziņojusi savu apņemšanos attiecībā uz kukuļošanas apkarošanas vai pretkorupcijas politiku ⁽⁷²⁾. No 38 apsekotajām valstīm šis īpatsvars ir vēl mazāks tikai četrās valstīs. Interesu konfliktu novēršanas sistēma valsts amatpersonu darbībā, lai gan visaptveroša, tomēr ir sarežģīta un neelastīga, un priekšroka tiek dota formālai atbilstībai, nevis atsevišķu gadījumu izvērtēšanai. ⁽⁷³⁾.

2014. gada ES Pretkorupcijas ziņojumā ⁽⁷⁴⁾ tika atzinīgi vērtēti daži pasākumi, piemēram, politisko partiju ziedojumu interneta datubāze un Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja (KNAB) veiktajās izmeklēšanās sasniegtie panākumi. Tajā arī tika ierosināts vēl vairāk nostiprināt KNAB neatkarību un pastiprināt centienus cīņā pret korupciju publiskā iepirkuma jomā.

(71) Pasaules ekonomikas foruma "Ziņojums par globālo konkurētspēju 2015.-2016. gadā", <http://www3.weforum.org/docs/gcr/2016/GlobalCompetitivenessReport2015-2016.pdf>

(72) [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-emeia-fraud-survey/\\$FILE/ey-emeia-fraud-survey.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-emeia-fraud-survey/$FILE/ey-emeia-fraud-survey.pdf)

(73) Eiropas Padomes Pretkorupcijas starpvalstu grupa (GRECO), [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round4/GrecoEval4\(2012\)3_Latvia_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round4/GrecoEval4(2012)3_Latvia_EN.pdf)

(74) http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/corruption/anti-corruption-report/index_en.htm

Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādes, kuru termiņš beidzās 2013. gadā, valdība atjaunināja ar termiņu līdz 2020. gadam, un tajās paredzētu detalizēti un visaptveroši plāni attiecībā uz praktiski visām publiskā sektora, kā arī privātā sektora jomām. Valsts iestādes un pilsoniskās sabiedrības struktūras izstrādā tiesību aktu, lai aizsargātu personas, kas ziņo par koruptīviem pārkāpumiem. Valsts kontrole īsteno jaunu mehānismu, lai atgūtu zaudējumus un veicinātu revīzijas ieteikumu pēckontroli valsts un pašvaldību struktūrās.

Publisko iepirkumu joprojām apdraud korupcijas riski, jo īpaši vietējā līmenī, kur pašvaldību uzņēmumu uzraudzība netiek veikta pietiekami neatkarīgi un padomes nedz sistemātiski disciplinē amatpersonas, nedz arī pieprasa kompensēt zaudējumus. Gan vietējā, gan centrālajā līmenī ar patvaļīgi pieņemtām specifikācijām ir iespējams izslēgt iespējamus piegādātājus un dot priekšroku citiem. 2014. gadā 32 % no publiskā iepirkuma procedūrām bija tikai viens pretendents un 10 % gadījumu iepirkums netika izsludināts. Saskaņā ar 2015. gadā veikto pētījumu 39 % no uzņēmumu vadītājiem (par 2 procentu punktiem vairāk nekā 2013. gadā) norādīja, ka korupcijas dēļ tiem nav izdevies publiskajā iepirkumā iegūt līgumslēgšanas tiesības; salīdzinājumam — ES vidējais rādītājs bija 34 % ⁽⁷⁵⁾.

Arī veselības aprūpe joprojām ir viena no jomām, kas ir visneaizsargātākās pret korupciju — gandrīz 28 % pacientu norāda, ka ir izmantojuši neoficiālus maksājumus, dāvanas vai pazīšanos. ⁽⁷⁶⁾. Papildu riski ir saistīti ar kontaktiem starp slimnīcām un piegādātājiem, un ar Zāļu valsts aģentūru.

Neraugoties uz pārliecinošajiem izmeklēšanās sasniegtajiem panākumiem, KNAB ir vājinājusi iekšējā spriedze. Tā ir turpinājusi destabilizēt biroja darbu un ietekmēt sabiedrības uzticību tā darbībām un tam, ka prioritāte tiek piešķirta plašu sabiedrības uzmanību piesaistījušiem gadījumiem. 2015. gadā tikai 30 % uzņēmumu vadītāju atzina,

ka Latvija objektīvi piemēro pret korupciju vērstos pasākumus — šis rādītājs kopš 2013. gad ir par 16 procentu punktiem pazeminājies un nesasniedz ES vidējo rādītāju 44 % ⁽⁷⁷⁾.

Vairākas KNAB izmeklēšanas bija velētas publiskajam iepirkumam, jo īpaši būvniecības nozarē, kur konkurence ir nepietiekama. Oficiālie statistikas dati par laikposmu no 2011. līdz 2013. gadam liecina par krimināltiesību sistēmā izskafīto kukuļošanas lietu skaita nepārtrauktu pieaugumu: 2011. gadā 110 uzsāktas izmeklēšanas, 2012. gadā — 132 un 2013. gadā — 158. To atspoguļo arī notiesāto personu skaits: 2011. gadā — 39, 2012. gadā — 51 un 2013. gadā — 82. Vairāk nekā pusē gadījumu uzliktie brīvības atņemšanas sodi tiek izpildīti nekavējoties, pretēji situācijai daudzās dalībvalstīs, kurās spriedumi tiek nosacīti atlikti. Tomēr 2015. gada pirmajā pusē KNAB prokuroriem nosūtīja mazāk krimināllietu nekā iepriekšējos gados.

Normatīvā vide

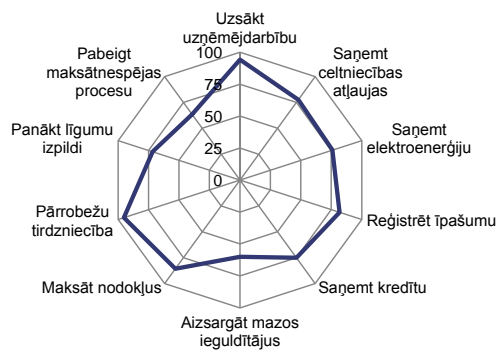
Valdības stratēģija normatīvās vides uzlabošanai ir balstīta uz Nacionālo attīstības plānu 2014. -2020. gadam — visaptverošu vidēja termiņa plānošanas dokumentu, kam pievienots gada rīcības plāns. “Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāns” ietver pasākumus tādās jomās kā uzņēmējdarbības sākšana, būvniecība un nekustamā īpašuma reģistrācija, ieguldītāju tiesību aizsardzība, aplikšana ar nodokļiem un līgumu izpilde. Izstrādājot rīcības plānu, ir ņemts vērā Latvijas snieguma vērtējums starptautiskā līmenī, piemēram, Pasaules Bankas pētījumā “Doing Business” un “Globālās konkurētspējas” ziņojumos, konsultācijas ar ieinteresēto personu organizācijām un regulāras uzņēmumu aptaujas.

⁽⁷⁷⁾2015. gada Eirobarometra zibapsekojums 428.

⁽⁷⁵⁾2015. gada Eirobarometra zibapsekojums 428.

⁽⁷⁶⁾KNAB(2014) Attieksme pret korupciju Latvijā http://www.knab.gov.lv/uploads/free/knab_lf_aptauja2014.pdf

2.6.1. diagramma. **Attālums līdz robežvērtībām Doing Business jautājumos**

Avots: "Doing Business" datubāze – 2016. g. Piezīme. Salīdzinošais novērtējums attiecas uz 2015. gada jūniju un tā pamatā ir katras ekonomikas attālumu līdz labākajiem robežvērtējumiem (*DTF — Distance to frontier*) vidējais rādītājs. Attāluma līdz labākajam robežvērtējumam rādītājs (skalā no 0 līdz 100) sniedz valsts salīdzinošu novērtējumu attiecībā uz regulējuma praksi, norādot absolūto starpību ar katru "Doing Business" rādītāja labāko rezultātu.

Uzņēmējdarbības vide Latvijā ir diezgan labvēlīga; jaunākajā "Doing Business" pārskatā valsts ir ierindota kā 22. no 189 valstīm. Tomēr pētījums atklāj dažus relatīvos trūkumus attiecībā uz minoritāro ieguldītāju aizsardzību (2.6.1. diagramma) un maksātnespējas gadījumiem un dažas novirzes attiecībā uz nodokļu maksājumu un būvniecības atļauju administrēšanu.

Nesenākajā Ekonomikas ministrijas veiktajā aptaujā tika secināts, ka visas regulatīvās jomas uzņēmējdarbības attīstību kavējušas mazāk nekā iepriekšējos gados. 2014. gadā uzņēmēji 13 % sava darba laika ir tērējuši, risinādami ar administratīvām prasībām saistītus jautājumus (salīdzinājumā ar 37 % 2005. gadā). Aptauja liecina, ka vislielāko apgrūtinājumu rada nodokļu uzlikšana, normatīvo aktu izmaiņu biežums, kā arī ēnu ekonomika.

Veikt juridiskās adreses pārrobežu pārcelšanu uz Latviju un no Latvijas ir grūti, jo nav ieviestas īpašas procedūras. Latvijas tiesību aktos nav īpašu noteikumu par tiešu juridiskās adreses

pārrobežu pārcelšanu⁽⁷⁸⁾. Uzņēmumiem, tostarp Latvijas uzņēmumiem, kas vēlas pārcelties uz citu dalībvalsti, tas ir sarežģīti un dārgi (piemēram, tiem var nākties slēgt savu uzņēmumu un izveidot jaunu ārvalstīs), kas var vājināt uzņēmējdarbības vidi⁽⁷⁹⁾.

Maksātnespējas likums

Lai gan uzņēmējdarbības vide kopumā ir diezgan labvēlīga, uzņēmumi par kavēkli uzskata valsts maksātnespējas regulējumu⁽⁸⁰⁾. Maksātnespējas process juridiskai personai var ilgt no vairākiem mēnešiem līdz pat vairākiem gadiem (ja procesa laikā tiek veikta tiesvedība). Maksātnespējas process fiziskai personai ļauj atbrīvoties no parādsaistībām 1,5 līdz 4 gadu laikā ar atmaksas plānu, kas ilgst no 1 līdz 3,5 gadiem. Debitoriem ir piekļuve pārstrukturēšanas procedūrām, ja tie nokļūst finansiālās grūtībās vai ir sagaidāms, ka tā notiks. Maksātnespējas lietu pabeigšanas koeficients pirmajā instancē salīdzinājumā ar pagājušo gadu ir paaugstinājies, tomēr joprojām zemā līmenī. Izskatīšanā esošo maksātnespējas gadījumu skaits 2014. gadā salīdzinājumā ar 2012. gadu ir ievērojami palielinājies.

Latvija arī atpaliek no citām valstīm attiecībā uz aktīvu atgūšanu no maksātnespējīgiem uzņēmumiem. Saskaņā ar Pasaules Bankas 2016. gada pētījumu „Doing Business” kreditori pēc maksātnespējas procesa pabeigšanas var sagaidīt savu aktīvu atgūšanu 48,1 % apmērā, savukārt ESAO valstīs ar augstu ienākumu līmeni šis rādītājs ir 72,3 %⁽⁸¹⁾.

Maksātnespējas likuma grozījumu rezultātā ir paredzami uzlabojumi, tomēr problēmas joprojām pastāv. Tiek sagaidīts, ka Maksātnespējas likuma grozījumu rezultātā, kas stājās spēkā 2015. gada martā, samazināsies

(78) Izņemot īpašo Eiropas juridisko formu — Eiropas uzņēmējdarbības sabiedrību (*Societas Europaea*).

(79) http://ec.europa.eu/justice/civil/files/131007_study-cross-border-merger-directive_en.pdf
[http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=IPOL-JOIN_ET\(2013\)494460](http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=IPOL-JOIN_ET(2013)494460)

(80) Maksātnespējas procedūru uzlabošana ir daļa no "Padomes ieteikuma par eurozonas ekonomikas politiku" (SWD(2015) 700 final).

(81) <http://www.doingbusiness.org/data/exploretopics/resolving-insolvency>

maksātspējas tiesvedības procesu ilgums. Pārredzamību varētu uzlabot arī 2015. gada jūnijā ieviestās elektroniskās izsoles. Tomēr joprojām galvenās problēmas ir saistītas ar maksātspējas režīma efektīvu piemērošanu un maksātspējas procesa administratoru darbības pienācīgu uzraudzību. Maksātspējas procesa administratori ir neatkarīgas un pašnodarbinātas personas, un Maksātspējas administrācija uzrauga nozari, tomēr aktīvi pārraudzībā neiesaistās. Vājā uzraudzība un policijas ierobežotās iespējas risināt sarežģītus ekonomiskos noziegumus ir cēlonis maksātspējas režīma ļaunprātīgas izmantošanas gadījumiem. Valsts amatpersonas statusa noteikšanu maksātspējas administratoriem no 2016. gada janvāra konstitucionālā tiesa noraidīja 2015. gada decembrī, jo konkrētais regulējums, ciktāl tas attiecas uz zvērinātiem advokātiem, nav "samērīgs". 2016. gada februārī likums tika vēlreiz grozīts, un maksātspējas administratoriem, kuri nav zvērināti advokāti, no 2016. gada 1. janvāra būs jādeklarē ienākumi. Tiem maksātspējas procesa administratoriem, kuri ir arī zvērināti advokāti, šis pienākums būs spēkā no 2016. gada 1. septembra. Zvērināti advokāti, pēc to profesionālās apvienības sniegtajām ziņām, veido lielāko daļu no maksātspējas administratoriem (150 jeb aptuveni 70 %).

Konkurences padome

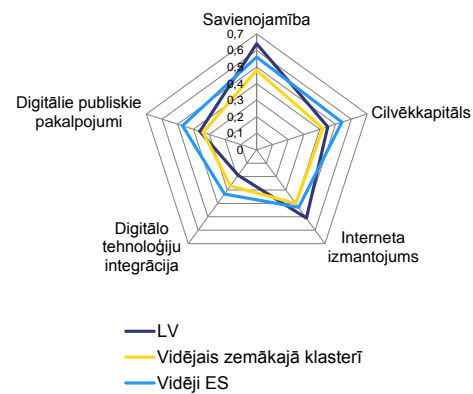
Konkurences padomes neatkarība vēl netiek pilnībā garantēta, un saglabājas politiskas iejaukšanās risks. Konkurences padome ir neatkarīga, izmeklējot un lemjot par konkurences lietām, bet tā ir atkarīga no Ekonomikas ministrijas administratīvos un budžeta jautājumos. Institucionālās neatkarības trūkums var kavēt Konkurences padomes darba kvalitāti un mērogu, ieskaitot iespējamu politisku iejaukšanos pret konkurenci vērstu darbību izmeklēšanā un neobjektīvu valsts un pašvaldību uzņēmumu uzraudzību. Šis jautājums ir ticis apspriests ar Latvijas iestādēm Eiropas pusgada procesa ietvaros, bet būtisks progress nav panākts.

Digitālā ekonomika

Latvija pieder pie to valstu grupas, kuru ekonomikas digitalizācija ir zemā līmenī. 2015. gada Digitālās ekonomikas un sabiedrības indeksā (DESI), Latvija starp ES dalībvalstīm ierindojas 18. vietā (2.6.2 diagramma). Ātrdarbīga platjoslas

infrastruktūra ir priekšnoteikums digitalizācijai, un Latvijas sniegums šajā ziņā ir labs — 91 % mājsaimniecību ir piekļuve ātrdarbīgam platjoslas pieslēgumam (10. vietā ES).

2.6.2. diagramma. **Digitālās ekonomikas un sabiedrības indekss (2015. g.)**

(1) Digitālās ekonomikas un sabiedrības indekss ir salikts rādītājs, kurš aptver piecus aspektus: savienojamību, cilvēkkapitālu, interneta izmantojumu, digitālo tehnoloģiju integrāciju un digitālos publiskos pakalpojumus. Sīkāku informāciju skatīt <http://ec.europa.eu/digital-agenda/en/digital-agenda-scoreboard>.

Avots: Eiropas Komisija.

Digitālo tehnoloģiju integrācijas ziņā, runājot par uzņēmumiem, Latvijas sniegums ir viszemākais ES (DESI 2015). Latvijas uzņēmumi ne tikai atpaliek no ES visos e-komercijas aspektos — situācija saistībā ar tiešsaistes komercdarbību veikšanu nav mainījies arī salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu. E-komercija Latvijā joprojām netiek pietiekamā mērā izmantota —tikai 38 % no Latvijas iedzīvotājiem pēdējo 12 mēnešu laikā ir iegādājušies preces vai pakalpojumus internetā (ES 53 %)⁽⁸²⁾, un patērētāju palāvība iepirkties tiešsaistē gan no savas valsts, gan no ES pārdevējiem ir zem ES vidējā līmeņa⁽⁸³⁾. Turklāt 2015. gadā tikai 33 % Latvijas mazumtirgotāju veica pārdošanu galapatērētājiem tiešsaistē (41 % no ES vidējā rādītāja) un no Latvijas MVU tikai 8 % pārdeva tiešsaistē (ES-28 rādītājs: 16 %)⁽⁸⁴⁾.

(82) Eurostat, „Kopienas aptauja par IKT izmantošanu mājsaimniecībās un individuāli”, 2015. gads.

(83) Patērētāju apstākļu apskats, 2015. gads http://ec.europa.eu/consumers/consumer_evidence/consumer_scoreboards/11_edition/index_en.htm

(84) Eurostat, "IKT izmantošana uzņēmumos", 2015. gads.

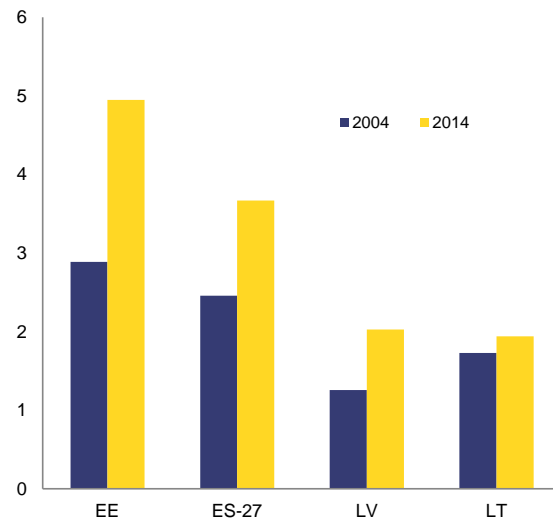
Lēnā ekonomikas digitalizācija izpaužas salīdzinoši zemā izaugsmē saistībā ar darbvietām IKT jomā. IKT speciālistu skaits ir pieaudzis lēnāk nekā vidēji ES, kas atbilst zemajam digitālo tehnoloģiju ieviešanas līmenim visās ekonomikas nozarēs (2.6.3. diagramma). Latvijā ir zemāks IKT speciālistu īpatsvars nekā vidēji ES.

Neraugoties uz e-valdības pakalpojumu labo pieejamību, to izmantošanas līmenis ir zem ES vidējā rādītāja. Starp ES dalībvalstīm Latvija attiecībā uz piekļuvi valsts pārvaldes pakalpojumiem tiešsaistē ierindojas pa vidu. "Pilnīgu tiešsaistes pakalpojumu" rādītājs uzņēmumiem ir 100 % un iedzīvotājiem gandrīz 90 %⁽⁸⁵⁾. Tomēr to iedzīvotāju skaits, kuri izmanto e-valdības pakalpojumus, bija 25 % (salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju 33 %), savukārt uzņēmumiem pakalpojumu izmantošanas rādītājs ir augstāks, 89 % (salīdzinājumā ar 74 % ES). Varētu vēl vairāk uzlabot Latvijas vienoto kontaktpunktu⁽⁸⁶⁾, piemēram, attiecībā uz e-procedūru pieejamību (arī ārvalstu lietotājiem), un to varētu padarīt pieejamāku un vienkāršāku lietojamu. Vienotā kontaktpunkta sniegtā informācija varētu būt arī vispusīgāka un aptvert visas ievērojamās prasības un licences.

(85) Rādītājs "tiešsaistes pakalpojumu pilnīgums" norāda, kādā mērā dažādus posmus mijiedarbībā ar valsts pārvaldi — dzīves situācijā — pilnībā var veikt tikai tiešsaistē.

(86) www.latvija.lv

2.6.3. diagramma. IKT speciālisti, % no strādājošo skaita

Avots: Eiropas Komisija.

Ekonomikas politika

Valdības stratēģijas 2014.-2020. gadam mērķis ir veicināt jaunu uzņēmumu veidošanu un jaunu produktu vai tehnoloģiju izstrādi, atbalstīt augošus uz eksportu orientētus uzņēmumus un koncentrēties uz augstāka riska segmentiem (mikrouzņēmumiem un maziem uzņēmumiem). Valsts finanšu līdzekļu fondi piedāvā MVU galvenokārt garantijas un aizdevumus izaugsmei; lielā mērā atbalstam tiek izmantoti arī ES līdzekļi.

Valdības iniciatīvu mērķis ir atvieglot piekļuvi finansējumam. Lai uzlabotu pašu kapitāla finansējuma pieejamību, valdība ir atbalstījusi Baltijas Inovāciju fonda izveidi, lai nodrošinātu izaugsmes kapitālu MVU un veicinātu Latvijas riska kapitāla tirgus attīstību. 2015. gadā trīs esošās attīstības finansēšanas iestādes tika apvienotas vienotā attīstības iestādē ("ALTUM"), izveidojot „vienas pieturas aģentūru” attīstības finansēšanai, ar kuras starpniecību tiks piešķirti ES līdzekļi.

Latvijas vairākfundu darbības programma (DP) "Izaugsme un nodarbinātība" 2014.-2020. gadam bija viena no pirmajām, kuras Komisija pieņēma. Tomēr DP īstenošana ir bijusi lēna — līdz 2015. gada novembra beigām no 121 atlases kritēriju kopumiem bija pieņemti tikai 26 (salīdzinot ar plānotajiem 80 atlases kritēriju

kopumiem), un projekta atlases process ir uzsākts attiecībā uz 20 darbībām; piešķirti ar līgumiem bija tikai 6,4 % no iedalītajiem līdzekļiem. Rezultāti saistībā ar ESF līdz 2015. gada beigām bija labāki — bija noslēgti līgumi par apmēram 23 % no piešķiruma.

Projektu vadības kvalitāte nav pietiekama. Vairākām ministrijām trūkst administratīvo resursu, lai savlaicīgi sagatavotu vajadzīgos dokumentus. Lēmumu pieņemšanas process ir smagnējs, un darbs tiek organizēts apakškomitejās, kurās notiek vairākas konsultāciju kārtas, iesaistot daudzas ieinteresētās puses ar atšķirīgām interesēm. Kompetentajai vadošajai iestādei (Finanšu ministrija) nav vajadzīgā politiskā atbalsta, lai virzītu šo procesu ātrāk.

Eksporta atbalsta pasākumi ir tikuši pastiprināti sarežģītos ārējos apstākļos. Krievijas rubļa vērtības samazināšanās un tirdzniecības sankcijas ir nelabvēlīgi ietekmējušas dažus Latvijas eksportētājus. Lai atbalstītu šos eksportētājus, iestādes ir sniegušas iespēju atlikt nodokļu maksājumu samaksu uz laiku līdz pieciem gadiem. Turklāt ir pastiprināti pašreizējie atbalsta pasākumi, tostarp atbalsts tirgus analīzes veikšanai un dalībai tirdzniecības misijās, izstādēs un konferencēs ārvalstīs. Latvijas iestādes arī aizvien vairāk atbalsta kopu iniciatīvas, kuru mērķis ir paplašināt uzņēmumu darbību trešo valstu tirgos un integrēt Latvijas uzņēmumus starptautiskajās piegādes ķēdēs.

A PIELIKUMS

Pārskata tabula

Saistības

Kopsavilkuma novērtējums ⁽⁸⁷⁾

Konkrētai valstij adresēti ieteikumi (KVAI) — 2015. gads	
<p>1. KVAI. Nodrošināt, ka novirze no vidēja termiņa budžeta mērķa 2015. un 2016. gadā ir vienīgi pielaide, kas saistīta ar sistēmisko pensiju reformu.</p>	<p>KVAI novērtējums saistībā ar atbilstību Stabilitātes un izaugsmes paktam tiks veikts pavasarī, kad būs pieejami galīgie dati.</p>
<p>2. KVAI. Uzlabot profesionālo izglītību un apmācību, paātrināt izglītības programmu reformu un palielināt piedāvājumu mācībām darbavietā. Nodrošināt, ka jaunais augstākās izglītības sistēmas finansēšanas modelis stimulē kvalitāti. Mērķtiecīgāk novirzīt finansējumu pētniecībai un stimulēt privātā sektora investīcijas inovācijā, pamatojoties uz pārdomātas specializācijas shēmu.</p>	<p>Latvija ir panākusi nelielu progresu attiecībā uz 2. KVAI:</p> <ul style="list-style-type: none"> • neliels progress ir gūts, uzlabojot profesionālo izglītību. Profesionālās izglītības likums no 2015. gada maija paredz jaunas profesionālo izglītību reglamentējošas iestādes (nozaru ekspertu padomes, konventus), bet īstenošanas noteikumi attiecībā uz to darbību vēl nav pieņemti. Izglītības programmu reforma virzās uz priekšu lēni (ir izstrādātas 58 profesionālās izglītības moduļu programmas (no 240), 32 kvalifikācijas eksāmeni (no 242) un 80 profesiju standarti (no 240)). Mācīšanās darbavietā izmēģinājuma projekts tiek īstenots kopš 2013. gada, bet atbilstīgs tiesiskais regulējums attiecībā uz mācīšanos darbavietā vēl nav izveidots. • Neliels progress ir gūts, lai izveidotu uz kvalitāti orientētu augstākās izglītības finansēšanas modeli. Ir ieviests jauns finansēšanas modelis, kurš ietver kvalitāti stimulējošus elementus, tomēr šā modeļa optimālai izstrādei ir piešķirts salīdzinoši neliels finansējums. • Neliels progress ir gūts attiecībā uz mērķtiecīgu finansējuma novirzīšanu pētniecībai. Turpinās pētniecības iestāžu konsolidēšana. Ir izveidota inovācijas

(87) Lai novērtētu progresu, kas panākts 2015. gada KVAI īstenošanā, tiek izmantotas šādas kategorijas.

Nav progresa: dalībvalsts nav nedz paziņojusi par pasākumiem, nedz pieņēmusi pasākumus, lai izpildītu KVAI. Šo kategoriju piemēro arī tad, ja dalībvalsts ir uzdevusi pētījumu grupai novērtēt iespējamus pasākumus.

Ierobežots progress: dalībvalsts ir paziņojusi par dažiem pasākumiem, lai izpildītu KVAI, bet tie šķiet nepietiekami un/vai to pieņemšana/īstenošana ir apdraudēta.

Neliels progress: dalībvalsts ir paziņojusi par pasākumiem vai pieņēmusi pasākumus, lai izpildītu KVAI. Šie pasākumi ir daudzsoļīgi, bet ne visi no tiem jau ir īstenoti, un nav droši zināms, vai visi šie pasākumi tiks īstenoti.

Ievērojams progress: dalībvalsts ir pieņēmusi pasākumus, no kuriem lielākā daļa ir īstenota. Šie pasākumi ļoti veicina KVAI izpildi.

Pilnīga īstenošana: dalībvalsts ir pieņēmusi un īstenojusi pasākumus, ar kuriem atbilstīgi izpilda KVAI.

	atbalsta sistēma, bet tās īstenošana vēl ir agrīnā stadijā.
<p>3. KVAI. Veikt konkrētus pasākumus, lai reformētu sociālās palīdzības sistēmu, nodrošinot pabalstu adekvātumu, un veikt pasākumus nodarbināmības palielināšanai. Samazināt lielo nodokļu īpatsvaru cilvēkiem ar zemiem ienākumiem, novirzot nodokļu slogu uz citiem avotiem, kam ir mazāka negatīvā ietekme uz izaugsmi. Rīkoties, lai uzlabotu veselības aprūpes sistēmas pieejamību, izmaksu lietderību un šīs sistēmas kvalitāti un slimnīcu finansēšanu sasaitītu ar sasniegumos balstītiem mehānismiem.</p>	<p>Latvija ir panākusi ierobežotu progresu attiecībā uz 3. KVAI:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ierobežots progress ir gūts, reformējot sociālās palīdzības sistēmu un nodrošinot pabalstu adekvātumu. Turpinās sagatavošanas darbs, lai reformētu sociālās palīdzības sistēmu, no 2017. gada ieviešot minimālo ienākumu līmeni, bet īstenošana ir neskaidra. Situācija saistībā ar sociālās palīdzības pabalstu adekvātumu kopš 2009. gada nav uzlabojusies. • Neliels progress ir gūts, palielinot sociālās palīdzības pabalstu saņēmēju nodarbināmību. Atbalsts sociālās palīdzības klientiem un ilgtermiņa bezdarbniekiem tiks paplašināts no 2016. gada sākuma (motivācijas programmas, atkarības ārstēšana, sociālais un psiholoģiskais atbalsts, veselības pārbaude), līdz 2023. gadam aptverot 20 000 bezdarbnieku (2015. gada 3. ceturksnī 50 000 bija ilgtermiņa bezdarbnieki). • Ierobežots progress ir gūts attiecībā uz lielā nodokļu īpatsvara samazināšanu cilvēkiem ar zemiem ienākumiem, novirzot nodokļu slogu uz citiem avotiem, kam ir mazāka negatīvā ietekme uz izaugsmi. Ar 2016. gada budžeta pasākumiem darbaspēka aplikšana ar nodokļiem ir padarīta progresīvāka, tomēr augstais nodokļu īpatsvars cilvēkiem ar zemiem ienākumiem ir samazināts tikai nedaudz. Tomēr nodokļu slogs ir nedaudz novirzīts uz citiem avotiem, kam ir mazāka negatīvā ietekme uz izaugsmi. • Ierobežots progress ir gūts, uzlabojot veselības aprūpes sistēmas pieejamību, izmaksu lietderību un šīs sistēmas kvalitāti un sasaitot slimnīcu finansēšanu ar sasniegumos balstītiem mehānismiem. Prioritāte ir tikusi piešķirta neatliekamās medicīniskās aprūpes pieejamībai, bet finansiāli šķēršļi ierobežo pakalpojumu sniegšanu kopumā. Slimnīcu budžeti tiek

	<p>veidoti, ņemot vērā vēsturiskās uz konkrētiem gadījumiem pamatotās izmaksas, bet finansējums gada ietvaros nav tieši saistīts ar faktiskajām izmaksām saistībā ar konkrētiem gadījumiem.</p>
<p>4. KVAI. Uzlabot tiesu sistēmas efektivitāti, palielinot visu iesaistīto pušu (tostarp maksātspējas administratoru) pārskatatbildību, stiprinot Tieslietu padomes lomu, nodrošinot piemērotus līdzekļus, lai apkarotu izvairīšanos no nodokļu maksāšanas, uzlabojot likumdošanu valsts civildienesta jomā, lai nostiprinātu interešu konfliktu novēršanas sistēmu, un atalgojumu sasaistot ar pienākumiem.</p>	<p>Latvija ir panākusi ierobežotu progresu attiecībā uz 4. KVAI:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Neliels progress ir gūts, uzlabojot tiesu sistēmas efektivitāti. Grozījumi Civilprocesa likumā stājās spēkā 2015. gada maijā, paplašinot iespējas pārdalīt izskatāmās lietas citām tiesām. Zināmā mērā ir ieviesta tiesu specializācija. Valsts parlamentam ir iesniegts izskatīšanai tiesību akta priekšlikums, lai stiprinātu Tieslietu padomes lomu. • Ierobežots progress ir gūts, palielinot maksātspējas procesa administratoru pārskatatbildību. Tiesību aktu reformas, lai palielinātu maksātspējas procesa administratoru pārskatatbildību, galvenos noteikumus noraidīja konstitucionālā tiesa, pamatojoties uz samērīguma trūkumu. Tika pieņemtas dažas izmaiņas tiesību aktos maksātspējas procesa uzlabošanai. • Neliels progress ir gūts, nodrošinot piemērotus līdzekļus, lai apkarotu izvairīšanos no nodokļu maksāšanas. Ir veikti administratīvie un likumdošanas pasākumi, lai uzlabotu nodokļu iekasēšanu, bet daži pasākumi nav pieņemti. Turpmāki pasākumi ir iekļauti 2016. gada budžeta projektā un plāna cīņai pret ēnu ekonomiku projektā. • Nav progresā attiecībā uz tiesību aktu uzlabošanu valsts civildienesta jomā. Kopš 2015. gada februāra nav vērojams progress saistībā ar Valsts civildienesta likuma projekta izskatīšanu Saeimā. Nav nostiprināta interešu konfliktu novēršanas sistēma.
<p>Eiropa 2020 (valsts mērķi un progress)</p>	
<p>Nodarbinātības līmenis: 73%</p>	<p>Nodarbinātības līmenis 2014. gadā bija 70,7 %. Nodarbinātības līmenis 2015. gadā turpināja palielināties, trešajā ceturksnī</p>

	sasniedzot 72,8 %. Latvija ir uz pareizā ceļa, lai sasniegtu savu stratēģijas “Eiropa 2020” nodarbinātības mērķi.
Pētniecība un izstrāde: 1,5 % no IKP	Pētniecības un izstrādes izdevumi 2014. gadā veidoja 0,68 % no IKP. Latvijā ievērojami atpaliek no tai noteiktā mērķa, un virzība uz to ir ļoti lēna.
Siltumnīcefekta gāzu emisijas: laikposmā no 2005. līdz 2020. gadam palielinājums par 17 % (ETS neapvertajās nozarēs)	Saskaņā ar nesenākajām valsts prognozēm, kurās ņemti vērā esošie pasākumi, šis limits netiks pārsniegts. Sagaidāms, ka emisijas ETS neapvertajās nozarēs laikā no 2005. līdz 2020. gadam būs pieaugušas par 7 %, t.i., par desmit procentu punktiem zem paredzētās robežvērtības.
Atjaunojamo energoresursu mērķis: 40 % Atjaunojamo energoresursu īpatsvars visos transporta veidos: 10 %	Ar 38,6 % atjaunojamās enerģijas īpatsvaru 2014. gadā Latvija ir uz pareizā ceļa, lai līdz 2020. gadam sasniegtu savu mērķi 40 %. Tomēr, ņemot vērā to, ka 2014. gadā atjaunojamo energoresursu īpatsvars transportā bija 3,2 %, Latvijai ir jāpaaugrina centieni virzībā uz mērķi — atjaunojamo energoresursu īpatsvars transportā 10 %.
Energoefektivitāte: primārās enerģijas patēriņš 5,4 Mtoe (enerģijas galapatēriņš 4,5 Mtoe)	Lai gan Latvijas pašreizējais primārās enerģijas patēriņš (4,4 Mtoe 2013. gadā) ir zem tai paredzētā 2020. gada mērķa, turpmākiem energoefektivitātes pasākumiem vajadzētu uzturēt primārās enerģijas patēriņu šābrīža līmenī vai vienlaikus ar ekonomikas izaugsmi pieļaut nelielu pieaugumu, tomēr nepārsniedzot 2020. gada mērķa vērtību.
Priekšlaicīga mācību pārtraukšana: 10 %	Mācību priekšlaicīgas pārtraukšanas rādītājs 2014. gadā bija 8,5 %. Latvija ir sasniegusi savu mērķi. Rezultāti attiecībā uz meitenēm ir krietni labāki nekā zēniem: 2014. gadā 5,1 % pret 11,7 %.
Terciārā izglītība: 34-36%	Terciārās izglītības iegūšanas līmenis 2014. gadā bija 39,9 %. Latvija ir sasniegusi savu mērķi. Sievietēm terciārās izglītības iegūšanas rādītājs ir acīmredzami augstāks nekā vīriešiem: 2014. gadā 52,3 % pret 27,8 %.
Nabadzība / sociālā atstumtība: to cilvēku skaita samazinājums, kam draud nabadzība un/vai kas dzīvo mājāsaimniecībās, kurās neviena persona nestrādā, par	2015. gadā to cilvēku skaits, kam draud nabadzība un/vai kas dzīvo mājāsaimniecībās, kurās neviena persona nestrādā, salīdzinājumā ar 2008. gadu bija samazinājies par 108 000.

121 000 salīdzinājumā ar 2008. gadu.	Latvija kopš 2013. gada ir novirzījusies no mērķa, jo ir palielinājusies ienākumu nevienlīdzība.
--------------------------------------	--

B PIELIKUMS

Makroekonomikas nelīdzsvarotības novēršanas procedūras datu apkopojums

B.1. tabula: **Makroekonomikas nelīdzsvarotības novēršanas procedūras datu apkopojums par Latviju**

			Robežvērtības	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ārējās nelīdzsvarotības un konkurētspēja	Tekošā konta bilance (% no IKP)	3 gadu vidējais rādītājs	-4 %/6 %	-8,3	-0,6	2,5	-1,2	-2,8	-2,5
	Neto starptautisko ieguldījumu pozīcija (% no IKP)		-35 %	-82,4	-81,9	-74,4	-66,8	-65,1	-60,9
	Reālais efektīvais valūtas kurss - 42 tirdzniecības partneri, SPCI deflators	procentuālās izmaiņas 3 gadu laikā	±5 % & ±11 %	23,4	6,7	-2,5	-8,6	-1,7	0,4
	Eksporta tirgus daļa - % no pasaules eksporta	procentuālās izmaiņas 5 gadu laikā	-6 %	52,5	21,6	27,1	8,5	6,9	9,9
	Nominālās darbaspēka vienības izmaksu indekss (2010=100)	procentuālās izmaiņas 3 gadu laikā	9 % & 12 %	33,7	-3,1	-19,6	-5,9	7,0	12,9
Iekšējās nelīdzsvarotības	Mājokļu cenu deflācija (procentuālās izmaiņas gadā)		6 %	-35,0	-8,7	4,1	-0,3	6,6	5,1
	Privātā sektora kredītplūsma, izteikta % no IKP, konsolidēta		14 %	-8,6	2,5	-2,0	-2,1	0,9	-11,9
	Privātā sektora parāds, izteikts % no IKP, konsolidēts		133 %	125,5	134,1	115,6	98,2	92,7	96,4
	Vispārējās valdības parāds, izteikts % no IKP		60 %	36,6	47,5	42,8	41,4	39,1	40,6
	Bezdarba līmenis	3 gadu vidējais rādītājs	10 %	10,4	14,9	17,7	16,9	14,4	12,6
	Finanšu sektora saistības kopā (procentuālās izmaiņas gadā)		16,5 %	-9,2	-0,3	-4,1	5,2	5,2	10,4
Jauni nodarbinātības rādītāji	Ekonomiski aktīva darbaspēka līmenis — procentos no visiem iedzīvotājiem, kuru vecums ir no 15 līdz 64 gadiem (procentuālās izmaiņas 3 gadu laikā)		-0,2 %	2,5	0,4	-1,4	0,9	1,0	1,8
	Ilgtērmiņa bezdarba līmenis — procentos no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, kuru vecums ir no 15 līdz 74 gadiem (procentuālās izmaiņas 3 gadu laikā)		0,5 %	2,1	7,2	6,9	3,3	-3,0	-4,1
	Jauniešu bezdarba līmenis — procentos no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, kuru vecums ir no 15 līdz 24 gadiem (procentuālās izmaiņas 3 gadu laikā)		2 %	19,7	25,6	17,4	-4,8	-13,0	-11,4

Piezīme. Izceltie skaitļi neatbilst sliekšnim, kurš noteikts Eiropas Komisijas brīdināšanas mehānisma ziņojumā. Saistībā ar reālo efektīvo valūtas kursu un vienības darbaspēka izmaksām pirmais sliekšnis attiecas uz eirozonas dalībvalstīm.

Avots: 2016. gada brīdināšanas mehānisma ziņojums (Eiropas Komisija)

C PIELIKUMS

Standarta tabulas

C.1. tabula: **Finanšu tirgus rādītāji**

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Kopējie banku sektora aktīvi (% no IKP)	172,5	145,6	128,9	128,3	130,2	130,1
Piecu lielāko banku aktīvu daļa (% no visiem aktīviem)	60,4	59,6	64,1	64,1	63,6	-
Ārvalstu ipašumtiesības banku sistēmā (% no visiem aktīviem)	135,7	127,8	124,7	119,2	-	-
Finansiālās stabilitātes rādītāji:						
- ienākumus nenesoši kredīti (% no visiem kredītiem) ¹⁾	15,9	14,1	8,7	6,4	4,6	4,8
- kapitāla pietiekamības rādītājs (% ¹⁾)	13,9	16,5	16,7	18,1	19,7	20,4
- pašu kapitāla ienesīgums (% ¹⁾)	-19,7	-10,8	7,8	7,7	10,9	14,2
Banku kredīti privātajam sektoram (procentuālās izmaiņas gadā)	-	-6,3	-0,4	-2,0	-4,5	-0,1
Aizdevumi mājokļa iegādei (procentuālās izmaiņas gadā)	-	-6,3	-4,5	-4,5	-3,4	-3,3
Aizdevumu attiecība pret noguldījumiem	206,7	193,3	161,7	132,3	119,4	109,3
Centrālās bankas likviditāte, izteikta % no saistībām	1,4	1,3	1,3	1,3	0,3	1,0
Privātā sektora parāds (% no IKP)	134,1	115,6	98,2	92,7	96,4	-
Bruto ārējais parāds (% no IKP) ²⁾ - publiskais sektors	33,5	32,0	32,4	30,6	34,2	28,5
- privātais sektors	47,1	44,6	40,9	42,1	40,0	41,0
Ilgtermiņa procentu likmju starpība salīdzinājumā ar <i>Bund</i> (bāzes punkti)*	759,4	329,9	307,0	177,0	134,5	46,8
Kreditriskā mājokļa iegādes kredītriskā starpības valdības vērtspapīriem (5 gadi)	357,8	234,9	213,2	110,3	99,6	76,5

(1) Jaunākie dati, 2015. g. 2. ceturksnis.

(2) Jaunākie dati, 2015. g. septembris. Monetārās iestādes, monetārās institūcijas un finanšu iestādes nav iekļautas.

* Mērot bāzes punktos.

Avots: SVF (finansiālās stabilitātes rādītāji); Eiropas Komisija (ilgtermiņa procentu likmes); Pasaules Banka (bruto ārējais parāds); Eurostat (privātā sektora parāds); ECB (visi pārējie rādītāji).

C.2. tabula: Darba fergus un sociālie rādītāji

	2010	2011	2012	2013	2014	2015 ⁽⁴⁾
Nodarbinātības līmenis (% no iedzīvotājiem, kuru vecums ir no 20 līdz 64 gadiem)	64,3	66,3	68,1	69,7	70,7	72,3
Nodarbinātības pieaugums (izmaiņas % salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu)	-6,7	1,5	1,4	2,3	-1,3	1,0
Nodarbinātības līmenis sievietēm (% no sievietēm, kuru vecums ir no 20 līdz 64 gadiem)	64,5	65,3	66,4	67,7	68,5	70,3
Nodarbinātības līmenis vīriešiem (% no vīriešiem, kuru vecums ir no 20 līdz 64 gadiem)	64,0	67,5	70,0	71,9	73,1	74,4
Nodarbinātības līmenis gados vecākiem darba ņēmējiem (% no iedzīvotājiem, kuru vecums ir no 55 līdz 64 gadiem)	47,8	50,5	52,8	54,8	56,4	59,1
Nepilna laika nodarbinātības līmenis (% no kopējā nodarbināto skaita, kuru vecums ir 15 gadi un vairāk)	9,8	9,2	9,4	8,1	7,4	7,4
Noteikta laika nodarbinātība (% no darba ņēmējiem ar līgumu uz noteiktu laiku, kuru vecums ir 15 gadi un vairāk)	7,1	6,6	4,7	4,4	3,3	3,5
Pārejas no pagaidu nodarbinātības uz nodarbinātību uz nenoteiktu laiku	35,3	41,4	36,8	54,6	59,3	-
Bezdarba līmenis ⁽¹⁾ (% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, vecuma grupā no 15 līdz 74 gadiem)	19,5	16,2	15,0	11,9	10,8	9,9
Ilgtermiņa bezdarba līmenis ⁽²⁾ (% no darbaspēka)	8,8	8,8	7,8	5,8	4,7	4,5
Jauniešu bezdarba līmenis (% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, kuru vecums ir no 15 līdz 24 gadiem)	36,2	31,0	28,5	23,2	19,6	15,2
Jauniešu, kas nemācās, nestrādā un neapgūst arodu, ⁽³⁾ līmenis (% no iedzīvotājiem, kuru vecums ir no 15 līdz 24 gadiem)	17,8	16,0	14,9	13,0	12,0	-
Izglītības un apmācības priekšlaicīgas pārtraukšanas rādītājs (% no iedzīvotājiem, kuru vecums ir no 18 līdz 24 gadiem, ar zemākā līmeņa vidējo izglītību un kas neturpina izglīties vai iesaistīties apmācībā)	12,9	11,6	10,6	9,8	8,5	-
Trešā līmeņa izglītības iegūšanas rādītājs (% no iedzīvotājiem, kuru vecums ir no 30 līdz 34 gadiem un kuri ir sekmīgi pabeiguši terciāro izglītību)	32,6	35,9	37,2	40,7	39,9	-
Oficiāla bērnu aprūpe (30 stundas un vairāk; % no iedzīvotājiem, kuru vecums ir mazāks par 3 gadiem)	16,0	15,0	19,0	22,0	-	-

(1) Bezdarbnieki ir visas personas, kuras nebija nodarbinātas, bet aktīvi meklēja darbu un bija gatavas sākt strādāt nekavējoties vai divu nedēļu laikā.

(2) Ilgtermiņa bezdarbnieki ir personas, kas bija bijušas bez darba vismaz 12 mēnešus.

(3) Nav iesaistīti ne izglīībā, ne nodarbinātībā vai arodapmācībā.

(4) Vidēji 2015. gada pirmajiem trīs ceturkšņiem. Dati par kopējo bezdarba un jauniešu bezdarba līmeni ir sezonāli izlīdzināti.

Avots: Eiropas Komisija (ES darbaspēka apsekojums).

C.3. tabula: Darba fergus un sociālie rādītāji (turpinājums)

Sociālās aizsardzības palastu izdevumi (% no IKP)	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Slimība/veselības aprūpe	3,9	3,7	3,2	3,1	3,2	-
Invalitāte	1,3	1,4	1,3	1,2	1,2	-
Vecums un apgādnieka zaudējums	7,8	9,6	8,2	7,8	7,7	-
Ģimene/bērni	1,7	1,5	1,1	1,0	1,2	-
Bezdarbs	1,6	1,3	0,7	0,5	0,6	-
Mājokļa zaudēšana un sociālā atstumtība (kas nav klasificēti citur)	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	-
Kopā	16,5	17,9	14,9	14,0	14,2	-
no tā: palastu, kas diferencēti pēc ienākumiem	0,3	0,7	0,7	0,4	0,3	-
Sociālās iekļaušanas rādītāji	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Cilvēki, kuriem draud nabadzība vai sociālā atstumtība ⁽¹⁾ (% no kopējā iedzīvotāju skaita)	37,9	38,2	40,1	36,2	35,1	32,7
Bērni, kuriem draud nabadzība vai sociālā atstumtība (% no cilvēkiem, kuru vecums ir no 0 līdz 17 gadiem)	38,4	42,2	44,1	40,0	38,4	35,3
Nabadzības riska indekss ⁽²⁾ (% no kopējā iedzīvotāju skaita)	26,4	20,9	19,0	19,2	19,4	21,2
Smagas materiālās nenodrošinātības indekss ⁽³⁾ (% no kopējā iedzīvotāju skaita)	22,1	27,6	31,0	25,6	24,0	19,2
Tādu cilvēku proporcionālā daļa, kuri dzīvo māsaimniecībās ar zemu nodarbinātības intensitāti ⁽⁴⁾ (% no cilvēkiem, kuru vecums ir no 0 līdz 59 gadiem)	7,4	12,6	12,6	11,7	10,0	9,6
Strādājošo nabadzības riska indekss (% no nodarbinātajām personām)	10,8	9,4	9,3	8,6	8,9	8,1
Sociālo pārvedumu ietekme (neskaitot pensijas) uz nabadzības samazināšanu	14,8	26,7	29,1	25,3	25,4	21,5
Nabadzības sliekšņi, izteikti valsts valūtā nemainīgās cenās ⁽⁵⁾	2532	2056	1945	1980	2029	2263
Bruto rīcībā esošais ienākums (māsaimniecības; izaugsme %)	-18,1	-7,3	0,4	5,0	5,7	5,8
Ienākumu sadales nevienlīdzība (S80/S20 ienākumu kvintīļu attiecības rādītājs)	7,4	6,8	6,5	6,5	6,3	6,5

(1) Cilvēki, kuriem draud nabadzība vai sociālā atstumtība (ARPE): Cilvēki, kuriem draud nabadzība (AROP) un/vai kuri cieš no smagas materiālās nenodrošinātības (SMD), un/vai kuri dzīvo māsaimniecībās ar nulles vai ļoti zemu nodarbinātības intensitāti (LWI).

(2) Nabadzības riska indekss (AROP): tādu cilvēku proporcionālā daļa, kuru ekvivalentais rīcībā esošais ienākums ir zem 60 % no valsts vidējā ekvivalentā rīcībā esošā ienākuma.

(3) Tādu cilvēku proporcionālā daļa, uz kuriem attiecas vismaz četras turpmāk norādītās nenodrošinātības formas: nevar atļauties i) nomaksāt īres vai komunālo pakalpojumu rēķinus, ii) uzturēt pietiekami siltu mājokli, iii) segt neparedzētas izmaksas, iv) ēst gaļu, zivis vai proteīna ekvivalentu katru otro dienu, v) vienreiz gadā nedēļu garas brīvdienas prom no mājām, vi) automašīnu, vii) veļasmašīnu, viii) krāsu TV vai ix) telefonu.

(4) personas, kas dzīvo māsaimniecībās ar ļoti zemu darba intensitāti: to cilvēku skaits, kuru vecums ir 0-59 gadi un kuri dzīvo māsaimniecībās, kurās pieaugušie (izņemot apgādājamus bērnus) iepriekšējos 12 mēnešos ir strādājuši mazāk nekā 20 % no to kopējā darba laika potenciāla.

(5) EE, CY, MT, SI un SK nominālās robežvērtības eiro; vispārējais saskaņotais patēriņa cenu indekss (SPCI) = 2006. gadā 100 (2007. gada apsekojumā ir atsauce uz 2006. gada ienākumiem)

Avots: attiecībā uz sociālās aizsardzības palastu izdevumiem — ESSPROS; attiecībā uz sociālo atstumtību — ES statistika par ienākumiem un dzīves apstākļiem (EU-SILC).

C.4.tabula: **Strukturālās politikas un uzņēmējdarbības vides rādītāji**

Rezultatīvie rādītāji	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Darba ražīgums (faktiskais, uz nodarbināto personu, izmaiņas gadā)						
Darba ražīgums rūpniecībā	9,53	9,70	-2,59	-1,54	-0,68	2,94
Darba ražīgums būvniecībā	1,65	-20,88	16,91	11,60	-1,31	1,73
Darba ražīgums tirgus pakalpojumos	-2,05	2,03	7,76	3,05	-0,75	1,88
Darbspēka izmaksas uz vienu vienību (visā ekonomikā, izmaiņas gadā)						
Darbspēka izmaksas uz vienu vienību rūpniecībā	-15,29	-11,03	4,58	7,39	5,54	5,37
Darbspēka izmaksas uz vienu vienību būvniecībā	-14,73	17,78	-23,82	-0,35	8,22	1,45
Darbspēka izmaksas uz vienu vienību tirgus pakalpojumos	-8,98	-6,21	-1,78	5,23	3,40	5,35
Uzņēmējdarbības vide	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Līgumu izpildei vajadzīgais laiks ⁽¹⁾ (dienas)	279	309	309	369	469	469
Uzņēmējdarbības uzsākšanai vajadzīgais laiks ⁽¹⁾ (dienas)	15,5	15,5	15,5	15,5	15,5	12,5
Rezultāti saistībā ar MVU pieteikumiem banku kredītiem ⁽²⁾	1,56	n.p.	0,88	n.p.	0,85	1,19
Pētniecība un inovācija	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Pētniecības un izstrādes intensitāte	0,45	0,60	0,70	0,66	0,60	0,68
Kopā valsts izdevumi izglītībai (% no IKP), kombinēti visiem izglītības līmeņiem	5,59	4,96	4,96	n.p.	n.p.	n.p.
Nodarbināto zinātnieku un tehnoloģiju speciālistu skaits procentos no kopējā nodarbināto skaita	43	42	42	44	43	43
Iedzīvotāji, kuri ir pabeiguši terciāro izglītību ⁽³⁾	21	23	24	25	27	27
Jaunieši, kas ieguvuši vidējo izglītību ⁽⁴⁾	81	80	81	84	86	87
Augsto tehnoloģiju produktu tirdzniecības bilance % no IKP	-1,11	-1,83	-1,69	-1,18	-1,03	-1,20
Produktu un pakalpojumu tirgi un konkurētspēja				2003	2008	2013
ESAO produktu tirgus regulēšana ⁽⁵⁾ , kopā				n.p.	n.p.	1,61
ESAO produktu tirgus regulēšana ⁽⁵⁾ , mazumtirdzniecība				n.p.	n.p.	0,40
ESAO produktu tirgus regulēšana ⁽⁵⁾ , profesionālie pakalpojumi				n.p.	n.p.	n.p.
ESAO produktu tirgus regulēšana ⁽⁵⁾ , tīkla nozares ⁽⁶⁾				n.p.	n.p.	2,66

(1) Metodoloģijas, ieskaitot pieņēmumus, šā rādītāja aprēķināšanai, sīkāk norādītas šeit:

<http://www.doingbusiness.org/methodology>.

(2) Vidējais rādītājs attiecībā uz atbildi uz jautājumu Q7B_a. "[Bankas kredīts]: Ja jūs pieteicāties un mēģinājāt vienoties par šāda veida finansējumu iepriekšējo sešu mēnešu laikā, kāds bija rezultāts?" Atbildes tika kodētas šādi: "nulle", ja tīcis saņemts viss finansējums, "viens", ja saņemta lielākā daļa no tā, "divi", ja saņemta tikai ierobežota daļa no tā, "trīs", ja pieteikums atteikts vai noraidīts, un uzskatīts par trūkstošu vērtību, ja pieteikums vēl tiek izskatīts jeb atbilde nav zināma.

(3) Tādu iedzīvotāju procentuālā daļa, kuru vecums ir no 15 līdz 64 gadiem un kuri ir pabeiguši terciāro izglītību.

(4) Tādu iedzīvotāju procentuālā daļa, kuru vecums ir no 20 līdz 24 gadiem un kas ieguvuši vismaz vidējo izglītību.

(5) Indekss: 0 = neregulēta; 6 = ļoti regulēta; Metodoloģijas ESAO produktu tirgus regulēšanas rādītāju aprēķināšanai sīkāk norādītas šeit: <http://www.oecd.org/competition/reform/indicatorsofproductmarketregulationhomepage.htm>

(6) AKopējie ESAO rādītāji par regulējumu enerģētikas, transporta un telesakaru nozarē. (ETCR).

Avots: Eiropas Komisija; Pasaules Bankas pētījums "Doing Business" (attiecībā uz līgumu izpildi un uzņēmējdarbības uzsākšanai vajadzīgo laiku); ESAO (attiecībā uz produktu tirgus regulēšanas rādītājiem); SAFE (attiecībā uz rezultātiem saistībā ar MVU pieteikumiem banku kredītiem).

C.5.tabula: **Ekoloģiskā izaugsme**

Ekoloģiskās izaugsmes rādītāji		2009	2010	2011	2012	2013	2014
Makroekonomikas							
Energointensitāte	kgoe / €	0,36	0,37	0,33	0,33	0,31	-
Oglekļa dioksīda emisiju intensitāte	kg / €	0,78	0,89	0,78	0,74	0,72	-
Resursu izmantošanas intensitāte (resursu produktivitātes apgrieztais lielums)	kg / €	2,29	2,75	2,87	2,66	2,75	2,75
Atkritumu intensitāte	kg / €	-	0,11	-	0,16	-	-
Enerģijas bilance tirdzniecībā	% no IKP	-4,4	-4,9	-5,4	-6,1	-5,3	-4,2
Enerģijas svērumš SPCI	%	11,64	14,06	15,51	15,70	15,93	15,42
Starpība starp enerģijas cenas izmaiņām un inflāciju	% no	6,9	0,6	6,9	7,3	-1,7	-1,7
Faktiskās enerģijas vienības izmaksas	pievienotās	15,8	15,8	15,8	-	-	-
Darbspēka nodokļu attiecība pret vides nodokļiem	koeficients	2,9	2,7	2,8	3,0	3,1	3,4
Vides nodokļi	% no IKP	2,3	2,4	2,5	2,4	2,4	2,7
Nozares							
Rūpniecības energointensitāte	kgoe / €	0,39	0,41	0,37	0,39	0,36	-
Faktiskās enerģijas vienības izmaksas ražošanas nozarei	pievienotās vērtības	25,8	25,8	25,8	-	-	-
Energoietilpīgu rūpniecības nozaru daļa ekonomikā	% no IKP	7,38	9,25	9,01	8,84	8,39	-
Elektroenerģijas cenas vidēja lieluma rūpnieciskiem lietotājiem	€ / kWh	0,09	0,09	0,10	0,11	0,11	0,12
Gāzes cenas vidēja lieluma rūpnieciskiem lietotājiem	€ / kWh	0,03	0,03	0,03	0,04	0,04	0,04
Valsts pētniecība un izstrāde enerģijai	% no IKP	0,02	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01
Valsts pētniecība un izstrāde videi	% no IKP	0,02	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01
Sadzīves atkritumu pārstrādes rādītājs	%	7,8	9,4	9,7	15,8	16,9	-
ETS aptverto siltumnīcefekta gāzu emisiju daļa*	%	22,8	26,9	26,2	24,9	24,0	21,3
Transporta energointensitāte	kgoe / €	0,85	0,94	0,72	0,66	0,67	-
Transporta nozares oglekļa dioksīda emisiju intensitāte	kg / €	2,38	2,56	1,93	1,77	1,78	-
Energoapgādes drošība							
Atkarība no importētās enerģijas	%	60,4	45,5	59,9	56,4	55,9	-
Apkopotais piegādātāju koncentrācijas indekss	HHI	59,9	20,7	56,5	60,6	62,2	-
Energo bilances diversifikācija	HHI	0,30	0,30	0,29	0,30	0,30	-

Piezīmes par konkrēto valsti:

Vispārīgs paskaidrojums par tabulas posteņiem:

Visi makrointensitātes rādītāji ir izteikti kā fiziska daudzuma attiecība pret IKP (2005. gada cenās) Energointensitāte: bruto iekšzemes enerģijas patēriņš (kgoe), dalīts ar IKP (EUR) Oglekļa dioksīda emisiju intensitāte siltumnīcefekta gāzu emisijas (kg CO₂ ekvivalents), dalīts ar IKP (EUR) Resursu izmantošanas intensitāte: iekšzemes resursu patēriņš (kg), dalīts ar IKP (EUR) Atkritumu intensitāte: atkritumu daudzums (kg), dalīts ar IKP (EUR) Enerģijas bilance tirdzniecībā: enerģijas eksporta un importa bilance, izteikta % no IKP

Enerģijas svērumš SPCI: SPCI sastādīšanā izmantoto "enerģijas" posteņu proporcija patēriņa grozā. Starpība starp enerģijas cenas izmaiņām un inflāciju: SPCI enerģijas komponents un kopējā SPCI inflācija (izmaiņas % gadā). Faktiskās enerģijas vienības izmaksas: faktiskās enerģijas izmaksas kā procentuālā daļa no kopējās pievienotās vērtības ekonomikā Vides nodokļi pret darbaspēka nodokļiem un IKP: no Eiropas Komisijas datubāzes "Nodokļu tendences Eiropas Savienībā" Rūpniecības energointensitāte: enerģijas galapatēriņš rūpniecībā (kgoe), dalīts ar rūpniecības bruto pievienoto vērtību (2005. g., EUR) Faktiskās enerģijas vienības izmaksas ražošanas nozarei: faktiskās izmaksas kā procentuālā daļa no pievienotās vērtības ražošanas nozarēm Energoietilpīgu rūpniecības nozaru daļa ekonomikā: Energoietilpīgu rūpniecības nozaru bruto pievienotās vērtības daļa no IKP Elektroenerģijas un gāzes cenas vidēja lieluma rūpnieciskiem lietotājiem: patēriņa grupa 500–20 000 MWh un 10 000–100 000 GJ; bez PVN.

Sadzīves atkritumu pārstrādes rādītājs: pārstrādāto sadzīves atkritumu attiecība pret kopējo sadzīves atkritumu daudzumu Valsts pētniecība un izstrāde enerģijai vai videi: valdības izdevumi par pētniecību un izstrādi (GBAORD) šīm kategorijām kā % no IKP ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas (ETS) aptverto siltumnīcefekta gāzu emisiju proporcionālā daļa: pamatojoties uz siltumnīcefekta gāzu emisijām (izņemot zemes izmantošanu, zemes izmantošanas maiņu un mežsaimniecību) saskaņā ar dalībvalstu ziņojumiem Eiropas Vides aģentūrai Transporta energointensitāte: transporta darbību enerģijas galapatēriņš (kgoe), dalīts ar transporta nozares bruto pievienoto vērtību (2005. g., EUR) Transporta nozares oglekļa dioksīda emisiju intensitāte: siltumnīcefekta gāzu emisijas transporta darbībā, dalīts ar transporta nozares bruto pievienoto vērtību Atkarība no importētās enerģijas: neto enerģijas imports, dalīts ar bruto iekšzemes enerģijas patēriņu, ieskaitot starptautisko bunkera degvielas patēriņu Apkopotais piegādātāju koncentrācijas indekss: attiecas uz naftu, gāzi, ogļiem. Mazākas vērtības norāda uz lielāku diversifikāciju un tādējādi mazāku risku.

Energo bilances diversifikācija: Herfindāla indekss attiecībā uz dabasgāzi, visiem naftas produktiem, kodolsiltumu, atjaunojamo energoresursu enerģiju un cietajiem kurināmajiem; * Eiropas Komisija un Eiropas Vides aģentūra

Avots: Eiropas Komisija (*Eurostat*), ja nav norādīts citādi

